

**BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ VE ÇİN
HALK CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİNİN
İSTİKRAR POLİTİKALARININ SİYASAL KÜLTÜR
ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÖLGE ÇALIŞMALARI**

Büşra ERBİL

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK**

**BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ
HÜKÜMETLERİNİN İSTIKRAR POLİTİKALARININ SİYASAL KÜLTÜR
ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI**

Büşra ERBİL

Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK

T. C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2022

TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ / HİPOTEZLERİ	12
KAPSAM SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	12
BİRİNCİ BÖLÜM	14
SİYASAL SOSYALİZASYON, SİYASAL KATILIM ve SİYASAL KÜLTÜR	14
1.1. Siyasal Sosyallezyon	14
1.2. Siyasal Katılım.....	19
1.3. Siyasal Kültür	33
İKİNCİ BÖLÜM.....	45
BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ.....	45
2.1. Tarih	45
2.2. Topraksız Kır İşçileri Hareketi (MTS)	57
2.3. Hükümet Sistemi, Devlet Kurumları ve Seçim sistemleri	58
2.4. Siyasal Kültür Analizi.....	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
ÇİN HALK CUMHURİYETİ.....	73

3.1. Tarihsel Bir Bakışla Çin Uygarlığı	73
3.2. Kültür Devrimi	77
3.3. Hükümet Sistemi, Devlet Kurumları, Seçim Sistemleri	81
3.4. Çin Kültür Devriminin İlerleyişi ve Halkın Politik Kültürü	88
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	106
TABLolar LİSTESİ	117
ÖZGEÇMİŞ	118

TEZ ONAY SAYFASI

Büşra ERBİL tarafından hazırlanan “BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİNİN İSTİKRAR POLİTİKALARININ SİYASAL KÜLTÜR ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMASI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK

.....

Tez Danışmanı, Uluslararası Ekonomi Politik Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmalarında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Savunma sınavı tarih: 24.01.2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof.Dr. Ali ASKER (KBU)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi: Sanem YAMAK (KBU)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi: Ali Samir Merdan (ÇKÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: **Büşra ERBİL**

İmza :

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması sürecinde desteğini, bilgisini ve zamanını benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Sanem YAMAK'a, üniversite'de geçirdiğim eğitim hayatım boyunca destekleri ve bilgisi ile bana yol gösteren Prof. Dr. Ali ASKER hocama ve tez yazım sürecinde yabancı kaynakların çevirisinde yardımlarını esirgemeyen Sema KUTUN ve Gökçe Betül ERBİL'e teşekkür ederim.

Ayrıca kararsız kaldığım konularda bana zaman ayırarak benimle istişare eden arkadaşlarım; Havva Nur TOPAL, Mail Mert AYDIN'a ve Fariz POLİZADE'ye hayatım boyunca ilerlemek istediğim yolda kendi tercihlerimi yapmam konusunda her zaman arkamda duran aileme teşekkürü bir borç bilirim. Tezimi, hayatın zorlukları karşısında yılmamayı öğreterek beni yetiştiren dedem Ali ATAY'a adıyorum.

ÖZ

İkinci Dünya Savaş'ının sonlarına doğru başlayan araştırmalardan biri olan Gabriel Abraham Almond ve Sidney Verba'nın ortaya koyduğu çalışma "*The Civil Culture*" ile hükümetlerin istikrarı formülize edilmeye çalışılmış, temel olarak toplumların en küçük yapı taşı olan birey ve bireyin davranışları temel alınmıştır. Siyasal sistemin bileşenleri tek başına hükümet ve toplumdan ibaret değildir. Değişik çıkar grupları, siyasal partiler, sivil toplum kuruluşları, dini ve etnik gruplar vs. siyasal süreçte etkin rol oynayarak toplumu besler ve siyasal sisteme olan inanca dolaylı yollardan etki eder. Hükümetlerde işleyiş ve istikrar sorununu ortaya çıkarmaya çalışan bu çalışma davranış kalıpları üzerinden beş ülkeye uygulanmış ve mülakata dayalı anket yoluyla kuvvetli bir sonuç ortaya çıkarmıştır.

Dünya üzerinde ekonomi politik gelişmeleri ve sosyal politikalarıyla yer etmiş iki ülke olan Brezilya Federal Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi farklı tarihsel dönemlerde iki farklı bölgedeki bu iki ülkenin başa gelmiş hükümetlerinin Brezilya'da halkın refahını arttırıcı sosyal politikalar uygulamasına rağmen hükümette siyasal kriz/ istikrar sorunu oluşurken, Çin Halk Cumhuriyeti'nde oluşturulan politikaların istenildiği gibi gitmemesi ve kötü sonuçlar doğurması parti hükümetinin istikrarını sarsmamıştır. Bu çalışmada yukarıda sözü geçen iki ülke üzerinde önce politik kültür tanımlanması yapılmaya çalışılacak daha sonra karşılaştırmalı siyasal sistemler üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsalcılık, İstikrar, Kültür, Katılım, Sosyalleşme

ABSTRACT

With the study "The Civil Culture" by Gabriel Abraham Almond and Sidney Verba, one of the studies that started towards the end of the Second World War, the stability of governments was tried to be formulated, and the individual and the individual's behaviors, which are the smallest building blocks of societies, were taken as the basis. The components of the political system are not only government and society. Different interest groups, political parties, non-governmental organizations, religious and ethnic groups etc. It feeds the society by playing an active role in the political process and indirectly affects the belief in the political system.

This study, which tries to reveal the problem of functioning and stability in governments, has been applied on five nations over behavioral patterns and has produced a strong result through interview-based questionnaires.

The Federal Republic of Brazil and the People's Republic of China, two countries that have established themselves in the world with their economic political developments and social policies.

Although the governments of these two countries in two different regions in different historical periods implemented social policies that increase the welfare of the people in Brazil, the political crisis / stability problem occurred to the government, while the policies created in the People's Republic of China did not go as desired and had bad results, and the stability of the party government did not shake. In this study, firstly, the definition of political culture will be tried to be made on the two countries mentioned above, and then it will be evaluated through comparative political systems.

Key Words: Behavioralism, Stability, Culture, Participation, Socialization

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Brezilya Federal Cumhuriyeti Ve Çin Halk Cumhuriyeti Hükümetlerinin İstikrar Politikaları Siyasal Kültür Üzerinden Karşılaştırması
Tezin Yazarı	Büşra ERBİL
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	24.01.2022
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	118
Anahtar Kelimeler	Davranışsalılık, İstikrar, Kültür, Katılım, Sosyalleşyon

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Comparison of Stabilization Policies of the Governments of the Federal Republic of Brazil and the People's Republic of China through Political Culture
Author of the Thesis	Büşra ERBİL
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Sanem YAMAK
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	24.01.2022
Field of the Thesis	Regional Study
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	118
Keywords	Behavioralism, Stability, Culture, Participation, Socialization

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABC: São Paulo’da Sanayi Bölgesi

ARENA: Ulusal Yenilenme İttifakı

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

ÇHSDK:Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı

ÇKP: Çin Kominist Partisi

GONGO:Devlet tarafından organize edilen sivil toplum kuruluşu

MDB:Brezilya Demokratik Hareket Partisi (1965- 1981)

MTS: Topraksız Kır İşçileri Hareketi

PDS:Sosyal Demokrat Parti

PMDB:Brezilya Demokratik Hareket Partisi (1981- Günümüz)

PT: İşçi Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UHK: Ulusal Halk Kongresi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmada davranışsalcılık akımı ve siyasal sistem teorilerinden etkilenecek İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan devletlerin istikrar sorununu açıklamaya çalışmak amacıyla ortaya çıkarılan *Siyasal Kültür* kuramının, tarihsel olarak birbirine yakın ama farklı zamanlarda ve farklı iki bölgede bulunan iki farklı ülkenin politik kültürlerinin seçimle iş başına gelen hükümetlerinin istikrarlarına etkileri incelenerek politik kültürün siyasi istikrara ne denli etki ettiği tartışılacaktır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İkinci Dünya savaşı sonrasındaki dönemde iki kutuplu dünya düzeninin faal olduğu yıllarda Brezilya iç siyasetinde 1964 yılında askeri darbe yaşanmış, darbe sonrası uzun yıllar sürecek olan askeri darbe yönetimi 1970’de liberalleşme adımları atmıştır. 1985 yılına gelindiğinde ordu yönetimi siyasal partilerin açılması kararını vermiştir. Tekrar demokratik süreç içinde ordu destekli başa gelen hükümet liderlerinden sonra muhafazakâr siyasetçi José Sarney döneminde ise, demokratik reformlar hızlandırılmış ve sonuçta 1988 yılında yeni ve demokratik bir anayasa yapılmıştır. Daha sonrasında gelen hükümet liderleri sıklıkla değişmiş 2003’te ilk defa başa gelen İşçi Partisi, Lula da Silva başkanlığında birçok sosyal politika izlemiş ve ekonomi alanında iyileştirmeler yapmıştır. 2016 dolaylarında gerçekleşen yolsuzluk iddiaları ülkede bir siyasal kriz meydana getirmiş, halk tarafından büyük bir tepki gösterilmiş ve hükümet düşmüştür. Lula da Silva hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

Daha eskiye gittiğimizde Çin’de 1949’da Mao Zedong tarafından kurulan hükümet 1960’da sanayileşme adımları atmış, büyük atılım projesi kapsamında birçok ekonomik faaliyet gösterilmiştir. İzlenen politikalar toprak reformu kapsamında toprak sahiplerinin idamı yahut tarımsal üretimde yapılan planmaların beklenildiği gibi gitmemesi kıtlığa sebep olmuş ve açlıktan ölümler yaşanmıştır. Mao Zedong ölümüne kadar hükümet başkanlığını sürdürmüş ölümünden sonra ise müttefiki görevi devralmıştır ve parti hükümeti yönetime devam etmiştir. Çin vatandaşları Mao Zedong’u öncülerini olarak görmektedir.

Tezin amacı bireylerin birer seçmen olarak, hükümet politikalarına karşı tutumlarına etki eden faktörler olan; ekonomik refah, siyasal katılmaya yönelik ilgi, siyasal yapılar ile seçmen arasındaki diyalog göz önüne alındığında, siyasi karar alma mekanizmasına ne kadar ilgili oldukları, toplumların siyasal yapısını ve karakterlerini nihai olarak siyasal kültürlerini tartışmak aynı zamanda sosyal politikalarına önem veren iki ülke arasında karşılaştırmalı siyasal sistemler bazında değerlendirmektir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada Gabriel A. Almond ve Sidney Verba'nın birlikte kaleme aldığı *The Civic Culture* (Siyasi Kültür) çalışmalarını öncülüğünde, çalışmanın etkilendiği diğer düşünce türlerini açıklayan, çalışma sonrasında ortaya çıkan yeni düşünce tiplerini ve çalışma yönelik ortaya çıkan eleştirel bakış açılarını göz önünde bulundurarak, literatürde yer alan kaynaklar taranmıştır. Bunun yanı sıra tezde incelenen iki ülke olan Brezilya Federal Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti hakkındaki literatürden de büyük ölçüde yararlanılmıştır. Genel olarak Siyasal Kültür kuramı halkın düşüncelerini anket yolu ile analiz ederek veri sağlamaya yönelik bir çalışmadır. Fakat büyük oranda maddi yetersizlik ve dünyayı saran salgın nedeni ile kamuoyu araştırması yapılamamış konu sadece teorik olarak ele alınmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ / HİPOTEZLERİ

Tezin ana varsayımı devletleri yöneten hükümetlerin istikrarlarını sadece uyguladıkları politikalar ekseninde değerlendirmek yerine toplumun içinde oluşmuş olan değer ve normlarla var olan kültürün seçmen davranışlarına etkisinin ne derece yoğun olduğunu aynı zamanda siyasal yapılar ile toplum arasındaki ilişkinin siyasal istikrarı ne düzeyde etkilediğini iki farklı kültür üzerinden incelemektir. Araştırmanın yöntemi olarak dünya çapında kuram ve ülke perspektifleri hakkında daha önce yazılmış ulaşılabilen tüm kaynaklar kullanılmıştır. Kuram oluşturulurken yapılan röportajlara dayalı anket çalışmaları maddi yetersizlik ve dünyayı etkisi altına alan Covid- 19 salgını nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

KAPSAM SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Tez araştırması yapılırken ülke incelemeleri kapsamında seyahat edilememiş daha önce bölgeleri ve ülkeleri analiz etmiş kaynaklardan yararlanılmıştır. Kurama yönelik karşılaşılan güçlükler ise Türkiye'de kuram hakkında yapılan çalışmaların

yüzeysel olmasına ilişkin farklı görüşlerin yeteri kadar değerlendirilememesi ve ana kaynağa bağlı kalınması kapsam sınırlılıkları ve karşılaşılan güçlükler içinde yer almaktadır. Aynı zamanda karşılaştırmalı analizi yazarken temel aldığımız “*The Civic Culture*” kuramının ana kaynağına ve yabancı kaynakların temininde Milli Kütüphane ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kütüphanesi kaynaklarından yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SOSYALİZASYON, SİYASAL KATILIM ve SİYASAL KÜLTÜR

1.1. Siyasal Sosyalizasyon

Bütünden parçaya doğru baktığımızda bireyin topluma adaptasyon süreci ailede başlar. Aile, bireyleri toplumun genel olarak kabul ettiği kurallara uygun olarak yetiştirir. Toplum kurallarına adapte olamayan bireyler toplumun uygun gördüğü yasalar doğrultusunda müeyyidelere tabi tutulur. Bireyin davranışlarının oluşmasında aile etkisi kadar çevre faktöründe etkilidir. Bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürü de sosyalizasyon sürecinin önemli etkenlerindendir.

Sosyoloji terimini ilk ortaya atan August Comte, sanayinin gelişme göstermesi ve ardından Fransız Devrimi'nin patlak vermesi ile birlikte toplumdaki değişimleri pozitivist bir yaklaşımla incelemiş, toplum hakkındaki en ufak bilginin bile deneysel olarak kanıtlanabileceğini savunmuştur. Toplumsal olaylara ya da toplumsal sosyalizasyona bakış açısını üç hal yasasına göre belirleyen Comte toplumu doğa bilimleri statüsünde inceleyebilecek bir bilim kurulabileceğini savunuyordu. Fakat aynı zamanda toplumsal gerçeğin ne biyolojik / kalıtsal olarak nede psikolojik tahlillere indirgenebileceğini düşünüyordu.¹ Comte bu düşüncelerinin üç hal yasası çerçevesinde oluşturmaktaydı. Ona göre; *“toplumlarda tarih boyunca insan düşüncesi, her biri bir aşama olan üç halden geçer. Bu üç hal, sırasıyla şunlardır: 1) Teolojik ya da hayalihal; 2) Metafizik ya da soyut hal; 3) Pozitif ya da bilimsel hal.”*² Üç hal yasasından yola çıkarak sosyalizasyonu, toplumsal statik ve toplumsal dinamik olarak kategorize etmiştir.³ Bunun yanında toplumsal sosyalizasyonun sağlanması ona göre ailede başlar, din ve devlet etrafında ise şekillenir. Bu doğrultuda üç hal yasası çerçevesinde *“...ilk evrede aile prototip toplumsal birimdir, ikinci evrede devlet toplumsal planda öne çıkar ve üçüncü evrede insan ırkı etkili toplumsal birim haline gelir.”*⁴ Comte'un sosyolojiye kazandırdığı toplumsal statik ve toplumsal dinamik adında iki kavramı tanımlarken toplumsal statik kavramını bir düzen olarak, toplumsal

¹Doğan Ergun, *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, (Ankara: İmge Yayınevi, 2015) s.59.

²Doğan Ergun, *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, s.62.

³Vejdi Bilgin, “‘Sosyal Akışkanlık’ Kavramı Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12,Sayı:2, (2003) s. 298.

⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi Thalesten Baudrillarda*, (İstanbul: Say Yayınları, 2009), s.909

dinamik kavramını ise toplumlardaki değişimi incelediğini varsayarak ilerlemeyi inceleyen bir kavram olarak belirlemiştir.⁵“O’na göre, toplumsal düzensizliğin ana sebebi entelektüel kargaşadır, insanlık, teoloji ve metafizik aşamalardan pozitif aşamaya geçtiğinde, toplumsal kargaşa da ortadan kalkacaktır.”⁶

Herbert Spencer toplum yapısını bir organizma olarak görmüştür. Liberal düşünceyi benimseyen Spencer’a göre; “bireylerin-kolektivist müdahalelerden uzak biçimde- kendi çıkarları peşinde koşmasına izin verilirse, toplum yeterince düzenlenmiş olur.”⁷ Darwin’in evrim teorisini sosyolojiye sentezleyip Sosyal Darwinizm’in ilk kurucusu olmuştur. Toplumu bir organizmanın yapıları gibi parçadan bütüne göre şekillendirirken tarihsel olarak savaşçı toplumlar ve sanayi toplumları arasındaki farkı değerlendirmiştir. Spencer, militarist toplumları despot iktidarın baskısının bir arada tuttuğunu savunurken sanayi toplumlarının ise parçalı yapı ya da kurumlardan bütün halinde olan toplumun oluştuğunu savunur.

Durkeim, Sosyolojik Yöntem Kuralları kitabında toplumsal olguyu tanımlarken bireyin toplumsal kuralları ve din öğretilerini dünyaya geldiğinde hazır olarak bulduğu öne sürer. “Bu davranış ya da düşünce tipleri, yalnızca bireyin dışında olmakla kalmaz, sahip oldukları buyurucu ve zorlayıcı bir güç sayesinde, istesin ya da istemesin, ona kendilerini kabul ettirirler.”⁸ Bireyin, kendi yaşamında bazen üstüne yüklenen sorumluluklar gereği ne yapacağını bilemeyip yasalardan ve din öğretilerinden faydalanarak yön bulduğunu söyler. Durkeim toplumsal bütünleşmeyi iki farklı tip olarak incelemiş, mekanik ve organik dayanışma adı altında tanımlamıştır.

Mekanik dayanışma geleneksel toplumlarda görülen bir duygu birliği sonucu oluşan bütünleşmedir. Organik dayanışma ise sanayi toplumlarında ortaya çıkan iş birliği esasına dayalı ve çıkar ilişkileri temelli bütünleşme biçimidir. Durkeim’a göre “toplumsal farklılaşmanın kökeni mekanik dayanışmanın ve parçalı yapının çözülmesidir.”⁹ Bir başka düşünür olan Giddens’in teorisini incelediğimizde birey, yaşamının ilk yıllarında okul öncesi dönemde kendinden daha büyük olan aile büyükleri ile olan iletişim temasları sonucunda toplumun ön gördüğü davranış

⁵ Doğan Ergun, 100 Soruda Sosyoloji Elkitabı, s.60.

⁶ Veyssel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, Temel Kavramlar Kurumlar(Bursa, Ekin Yayınları, 2015), s.31.

⁷ Veyssel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, s.33.

⁸ Emile Durkeim, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, Çev:Cemal Bali Akal, (Ankara:Dost Kitapevi,2015) s.30.

⁹ Veyssel Bozkurt, Değişen Dünyada Sosyoloji, s.36.

kalıplarını öğrenir ve pratik yapma zamanı kazanır. Giddens'e göre toplumsallaşma, *“yardıma gereksinimi olan bebeğin, yavaş yavaş içerisinde doğduğu kültür için geçerli olan becerileri edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelmesi sürecidir.”*¹⁰

Goffman ise bu durumu toplumsal rol bağlamında ele alır. Ona göre bireyler toplumdaki rollere bürünerek kendilerini topluma ait hissederler. Toplumun bir parçası olduklarını kabul eder ve toplumda bir yerlerinin olduğunu ispat ederler. Goffman toplumsal hayatı bireylerin bir tiyatro sahnesindeymiş gibi daha önce belirlenen rolleri sahiplenerek yine daha önce belirlenen bir senaryo gereği her bireyin kendi rolünü sergilediğini düşünür. *“İnsanlar, başkaları tarafından nasıl göründükleri konusunda duyarlıdırlar ve başkalarını kendi istedikleri gibi tepki vermeye zorlayacak pek çok izlenim yönetimi biçimi kullanırlar.”*¹¹ Bu fikir doğrultusunda Goffman'a göre sahnenin ön ve arka bölge diye adlandırdığı bireyin iki alanı vardır.Ön bölgede anlaşmalı grup çalışması olarak adlandırdığı davranışlar varken örneğin bireyin hoşlanmadığı insanlara karşı güler yüzlü davranması yine aynı şekilde aynı arkadaş grubunda olan iki bireyin aralarında yaşadıkları tartışmayı diğer grup üyelerine yansıtmamasıdır.Arka bölgede ise bireyin kendine içkin davranışlarına yer verir. Örneğin insanın toplumda saygınlığını korumak için özen verdiği kıyafetlerin aksine evde içinde kendini rahat hissettiği kıyafetler giyinmesi yahut toplum içinde konuşurken tonlama ve üslubuna dikkat eden bireyin kendini rahat hissettiği aile ya da arkadaş ortamında yöresel ağızla konuşması arka bölge örneğini nitelendirmektedir.¹²

Weber ise Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı kitabında toplumu ve toplumsal tabakalaşmayı mezhepler üzerinden değerlendirmiş, aynı zamanda ekonomik bakış açısını ve ekonomik gelişmeyi bu şekilde tanımlamıştır. *“Weber, bireyi toplumsal kurumlardan kaynaklanan genel özelliklerin birleşimi olarak görüyordu; birey sosyal rollerin bir aktörüydü.”*¹³ Onun için kapitalizm tamamen bireysellikten uzakta, rasyonel bir alana hitap etmektedir. Ekonomik alanın özgürlük ile bağdaşmayacağını vurgular. Aynı zamanda bireylerin karakter yapılarının ve

¹⁰Antony Giddens, *Sosyoloji*, Çev: Cemal Güzel, (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013), s.201.

¹¹AntonyGiddens, *Sosyoloji*, s. 181.

¹²AntonyGiddens, *Sosyoloji*, ss.180-184.

¹³MaxWeber ,*Sosyoloji Yazıları*, Çev: Talha Parla, (İstanbul:Deniz Yayınları, 2008,) s.134.

toplumu oluşturacak bireylerin eğitiminde kullanılan metotları siyaset ve ekonomi ile ilişkilendirir.¹⁴

Durkeim ve Weber'in dūřüncelerinden etkilenerek ve yine bu dūřünceler ekseninde farklı bir çerçeveden bakan Talcott Parsons ise siyasetal katılımı toplumsal tabakalařma boyutunda yapısal ve iřlevsel olarak incelemiřtir. Yapısal iřlevselci bakıř ačíısının öncülerinden olan Durkeim'in ve Weber'in fikirlerinden faydalanarak 1950'li yıllardan sonra yeni bir iřlevselci bakıř ačíısı ortaya koymuřtur.¹⁵ Yaptığı çalıřmalarda bir dūzen kurulurken göz önünde bulundurulacak temel ilkeleri ve kurulan dūzenin nasıl uzun vadede istikrarlı bir řekilde yūřütūlebileceęini ačíılamayı amaçlar. Toplumu mikro parçalardan oluřan bir mekanizmaya benzeten Parsons; genel itibari ile iřlevselcilięi toplum üzerinde parçadan bütūne ulařma yolu ile betimlemiř, her biri ayrı iřleve sahip özel parçaların yine özel bir řekilde birleřmesi ile meydana gelen bir makine olarak tanımlamıřtır. Bu teoriyi ise bir oydařma(konsensüs) teorisi olarak nitelendirir.¹⁶

İlerde değerlendireceğimiz siyasetal katılımı etkileyen, bireyin davranış kalıplarını ačíıklayan toplum sosyalizasyonu boyutunu ele alırken işlevsel bir tutumla bunları birbirinden ayıran 4 alt sistemden oluşan bir genel eylem sistemi tasarlamıştır. Sırasıyla bu dört alt sistem:*kūltūrel sistem (L), sosyal sistem (I), kişilik sistemi (G) ve davranışsal organizma (A)*.¹⁷ Ona göre toplumun iř bölümü ile ihtiyaati bir dūzenlemeye başvurması sosyal tabakanın oluşmasının temelini oluşturur fakat bu hususta kayda geçecek her etkinlik aynı öneme sahip değildir. Daha açık bir ifade ile “*her toplumda bulunan dinsel, teknik, bilimsel, siyasetal vb değerleri arasında biri, toplumca esas değer ölçütü olarak kabul edilmekte ve diğer faaliyetler buna göre hiyerarşık bir sıralamaya tabi tutulmaktadır*.”¹⁸ Parsons, dört ayrı alt başlık şeklinde başlıkların ilk harflerini alarak adını AGIL olarak oluşturduğu şemayı topluma uygulayarak bu şemadan analitik veriler almayı amaçlamıştır.

¹⁴Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s.134.

¹⁵ Kemal Aydın, Yapısal İşlevselci Teori Ve Toplumsal Tabakalaşma, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 8 (2014), s.222.

¹⁶ Temmuz Gönç şavran, vd., *Modern Sosyoloji Tarihi*, Editör: Serap Suğur, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013) s.25.

¹⁷ Talcott Parsons, Gerald M. Platt, *Structure of the Cultural System*, The American University, (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press 1973), p. 15.

¹⁸ Kemal Aydın, “Yapısal İşlevselci Teori Ve Toplumsal Tabakalaşma”, s.224.

Yine oydaşma (konsensüs) teorisine göre toplumu oluşturan mikro parçalar toplumun zorunlu ihtiyaçlarını karşılar nitelikte bir öneme ve önceliğe sahiptirler. Toplumun yapısına göre değişkenlik gösteren bu ihtiyaçlar kimi zaman dinsel kimi zaman sosyal kimi zaman ise ekonomik ve bireysel çıkarlara hizmet etme eğilimindedir.

L		I
	<i>Constitutive Symbolization</i> (Kurucu Simgeleştirme)	<i>Moralevaluative Symbolization</i> (Ahlaki değerlendirici simgeleştirme)
	<i>Cognitive Symbolization</i> (Bilişsel Simgeleştirme)	<i>Expressive Symbolization</i> (Etkileyici simgeleştirme)
A		G

Tablo.1¹⁹ *Kültürel Sistemin yapısı*

L		I
	Davranışsal Organizma	Kişilik Sistemi
	Kültürel Sistem	Sosyal Sistem
A		G

L		I
	Güvenlik	Politika
	Güvenlik Sistemi	Toplumsal Komite
A		G

Tablo.2²⁰ *Genel Eylem Sisteminin Temel Yapısı* **Tablo.3²¹** *Toplumun Alt Sistemlerine Uygulanışı*

Parsons'a göre bireyin doğduğu aile ve toplum yaşantısında sadece fiziki faaliyetleri değil öğrendiği davranış kalıplarından oluştuğu ve bir toplumsal değişim

¹⁹Talcott Parsons, Gerald M. Platt, *Structure of the Cultural System*, (1973),(Figure 1.3.) p.17.

²⁰Temmuz Gönc Şavran, vd., *Modern Sosyoloji Tarihi*, s.18.

²¹Temmuz Gönc Şavran, vd., *Modern Sosyoloji Tarihi*, s.20.

içinde bulunan bireyin değişime dahil olabilmesi için ait olduğu değerlerinde değişmesi gerekir. Bu değişim iki şekilde mümkündür: Evrimsel – Devrimsel değişme.

“Evrimsel değişme yavaş ve sürekli bir değişmedir ve kültürel değerlerin rasyonelleştirme ve gelenekselleştirme süreçlerinden geçerek değer ve inançları değiştirmeleriyle gerçekleşir. Devrimsel değişme sistemin dengesindeki ani bir değişim gibi devrimsel hareketlerle gerçekleşir.”²²

Evrimsel değişim olarak teknolojinin değişmesi ve farklı toplum kültürleri ile etkileşim halinde bulunmaya örnek verirken devrimsel değişmelere ise istikrarını kaybedip yeniden kurulmuş düzenlerde (devlet, hükümet vb.) yasal yollarla ortaya konulan kanunlar ve içtihatları örnek olarak gösterebiliriz. Geulen’in sözleri ile kısaca özetleyecek olursak “Sosyalleşme teorisinin bundan türetilecek teorik başarısı, çevre-özne arayüzündeki süreçleri bir etkileşim olarak anlamamız gerektiğinin içgörüsüdür.”²³ Bireyin topluma adapte olma sürecinde en önemli faktör olan ailenin ve diğer fertlerinin içinde bulundukları toplumdan etkilenmesi ve bireyin yetişme sürecinde içinde bulunduğu toplumun kurallarına uygunluğunun sağlanmasında çevre faktörü etkilidir. Bireyin adaptasyon süreci başarı ile sağlanmazsa sonucunda toplumun ön gördüğü cezalar ile karşılaşacaktır. Toplumsal sosyalizasyonu sağlanmış birey siyasal varlığını oy verme yahut diğer siyasete katılma yolları ile sürdürecektir.

1.2. Siyasal Katılım

Roma’nın yıkılmasının ardından oluşan yeni toplum biçimi feodalitedir. Feodalite soy bağına indirgenemez, tam tersi soy bağlarının yetersizliğinden ortaya çıkmıştır. Küçük iktidar toplulukları vardır. Devletin güvenliğinin sağlanamaması küçük iktidarlara büyümüştür. Feodalite iktidarın yokluğu değildir aslında çokluğudur. Merkezî otorite güçsüzdür, yerellik görülür. Feodal ekonomi ise, kendi kendine yeterlik üzerine kurulmuştur.

“Belli bir soylulukla donanmış senyörler feodal toplumun hakim sınıfının en önemli tabakasını oluşturmaktadır. Ancak hakim sınıfın bir diğer önemli bileşeni de rahiplerdir. Bu iki bileşenli hakim sınıfın karşısında ise, yine iki bileşenli, özgür köylülerden ve toprağa bağımlı kılınmış serflerden oluşan üreticiler vardır.”²⁴

²²Chaudhry, M.,C.N. Venugopal,“Parsons and Merton”. İçinde: S.C. Dube Editör:Sociological Thought. Block 7. Indira Gandhi National Open University School of Social Sciences(2004)., Aktaran; Temmuz Gönc Şavran, vd.,*Modern Sosyoloji Tarihi*, s.23.

²³Dieter Geulen, *Politische Sozialisation in der DDR, Autobiographische Gruppengesprache mit Angehörigen der Intelligenz*, Opladen : LeskeundBudrich, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1998.

²⁴Mehmet Ağaoğulları, *Sokratesen Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi*, (İstanbul:İletişim Yayınları,2014),s.244.

Bu döneme hakim olan skolastik düşünce ise iman ile akli bağdaştırmaya yöneliktir, temelde okul öğretisidir. Feodal düzenin katmanları ise tepeden sonra doğru; dua edenler, savaşanlar, çalışanlar olarak sıralanmıştır. Ekonomik yönüyle ele aldığımızda ticaretinin azalması, insanları kendi ihtiyaçlarını karşılamaya zorladı. Ve pazardan ticaretle aldıkları malların kalitesinde olmasa da ihtiyaçlarını üretmeye başladılar. Bu durum, ekonomik bütünlüğü yok ederek halkı yerelliğe doğru itti. Feodal dönemde kral ve soylu tabakalarından ziyade ön plana çıkan bir tabaka daha vardı; kilise ve din adamları. Kilise ilahi olarak söz söyleme hakkının yanında dünyevi olarak da egemenliğini kabul ettirme peşindeydi. İki kılıç kuramının açıkça ifadesi; *“iki ayrı iktidarı temsil eden iki ayrı kılıcı tek bir elde papalığın elinde birleştirmek isteğidir.”*²⁵

Feodal sözleşmeler koruyan ve korunan arasında yapılmıştır. Sözleşmeye göre taraflardan koruyan süzeren, korunan ise vassaldır. Soylular, kendi içlerinde hiyerarşik bir yapı oluşturur, daha güçsüzler büyük toprak sahiplerinin koruması altına girerken, bunun karşılığında sözleşme yaptığı soylu ile beraber savaşımlara şövalye olarak katılırlardı.²⁶

Feodal sistemin yıkılması şüphesiz ki ticaret alanlarının tekrar canlanması ile başlayacaktır. Feodal beyler ekonomik güç üzerindeki hâkimiyetlerini giderek kaybederken krallar feodal beyler karşısında daha da güçlü duruma geldiler. Krallar, ticaret vergileri ile merkeze bağlı bir ordu kurabilecek ve daha sıkı denetim gerçekleştirebileceklerdi. Mutlak krallıkların ortaya çıkması ancak ateşli silahların savaş alanlarında kullanılması ile başlayacaktır.²⁷ İlk kez 1453'de kullanılan topun kaleleri ele geçirmek için mükemmel bir silah olduğu İstanbul'un fethinin ardından anlaşılacak, feodal beyler kalelerin arkasında saklanma imkânını kaybederek krala bağlı olmak zorunda kalacaktır. Feodalite artık yerini güçlü ve mutlakiyetçi monarşilere teslim edecektir ve mutlakiyetçi monarşilerden ulus devletler doğacaktır.²⁸

16. yüzyılın başlarında Rönesans'ın getirdiği yeniliklerin yanına hayatı kolaylaştıran bazı değişikliklerde olacak, teknoloji alanındaki yenilikler dünya düzenine yeni boyutlar kazandıracak, daha hacimli savaş gemilerinin yanında yolcu

²⁵Mehmet Ağaoğulları, *Sokratesten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi*, s.248.

²⁶Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, (Ankara : Doğubatı yayınları, 2015),s.690.

²⁷Server Tanilli, *Uygurluk Tarihi*, (İstanbul:Adam yayınları, 2001),ss.53-54.

²⁸Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918'e*, (Ankara: İmge Kitapevi, 2016), s.101.

gemileri de yer alacaktır. Dünyanın her yerine seyahat edebilme özgürlüğü ticaretin canlanmasını sağlayacak, bu boyutta ise küreselleşme hareketi oluşacaktır.

“Özellikle Portekiz, İspanya, Fransa ve İngiltere monarşileri, yönettikleri halkın güçlü siyasal bağlılığını elde etmişlerdi. Yavaş yavaş uyanmakta olan milliyetçilik bu monarşileri güçlendirdi ve globalleşme süreciyle bunun sağladığı dış dünyayla temas, siyasal bağlılığı arttırdı. Kısaca, “ulus-devlet”in başlangıcı bu dönemde gözlenebilir.”²⁹

Önce Portekiz sonra ise İspanya’nın yeni teknolojiyle denizlerdeki hakimiyeti sonrasında ateşli silahlar ile birlikte deniz aşırı ilk sömürü faaliyetlerini hayata geçirecektir. Öyle ki bu dönemde ticaret Asya’ya oranla Avrupa çıkarlarına ayak uyduracaktır. Sonraki dönemlerde ise ticaret gözde bir iş haline gelecektir. Nitekim Amerika kıtasının keşfi ile kıtadaki zengin madenlerin diğer ülkelere aktarılması 16. yüzyılın başlarında bir enflasyona sebep olacak, her ürünün fiyatının iki katına kadar yükselmesi ve devletin koyduğu vergiler ekonomi üzerinde bir kaosa yol açacaktır.³⁰ Sanayi devrimi itibari ile üretimde makineleşme dönemi başlayacak bu yenilik toplumsal hareketlerin ilk kıvılcımını sağlayacaktır. Nitekim tek etken sanayileşmede ilerleme değildir; I. Charles’in (1603- 1625) hüküm sürdüğü dönemde Avrupa kıtasını derinden etkileyen 30 Yıl savaşlarının dur durak bilmemesi ve gelirlerin çoğunun bu savaş için harcanması İngiltere’de iç savaş tetikleyecek ve I. Charles’in idamı kaçınılmaz olacaktır.³¹ 1640’lı yıllarda ise bu hareketlenme devam edecektir Cromwel Devrimi olarak da bilinen 1648 Devrimi Kral ile Parlamento arasındaki anlaşmazlık sonucunda bir iç savaş çıkacaktır. İç savaş 1647’de Kral’ın İspanya’dan iadesi ile son bulacaktır.³²

“Savaşın zaferle sona ermesi üzerine, bu kez parlamento güçleri arasındaki sınıfsal ayrım gündeme gelmiştir. Parlamento içinde üstünlüğü elinde bulunduran burjuvazi ve yeni zenginler, Cromwell ordusunu oluşturan küçük köylü, zanaatçı ve yoksul halk kesimlerinin köktenci istemlerine karşı orduyu dağıtmaya çalışmıştır. Orduyu oluşturan halk kesimleri arasında gelişen eşitlikçi hareket, din özgürlüğünün

²⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918’e*, (2016)s.89.

³⁰ William H. McNeil, *Dünya Tarihi*, Çev: Alaeddin Şenel, (Ankara, İmge Kitapevi,,2015),s.428.

³¹ Charles Tilly, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, çeviren; Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, Ankara, 2001 s.266 Aktaran; Kadir Caner Doğan, Suat Hayri Şentürk, İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı Ve Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7 Sayı: 14 / (2017), s. 360

³² Muzaffer Sencer, İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi, *Amme idaresi Dergisi*. 1990 s. 10, Aktaran; Kadir Caner Doğan, Suat Hayri Şentürk, İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı Ve Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı, s. 360.

yanısıra, insanların doğuştan eşitliği görüşünü savunarak toprak mülkiyeti alanındaki eşitsizliğin giderilmesini ve ayrıcalıkların kaldırılmasını amaçlamıştır.”³³

İngiliz iç savaşının sona erdiği yıllarda Avrupa’ya büyük hasar veren Otuz Yıl savaşları da sona ermiş ve 1648 Westphalia anlaşması imzalanmış ve yeni ulus devlet düzeni ortaya çıkmıştı aynı zamanda;

“Toprağa bağımlı ekonominin giderek paray dayalı bir ekonomiye dönüşmesi, yeni meslek türlerinin ortaya çıkması, yatay hareketlilik, yeni sınıfların ortaya çıkışı ve yükselişi, toplumsal ilişki biçimlerini ve değerleri altüst etmiş yeni ilişki biçimleri oluşmaya başlamıştır.”³⁴

C. Tilly toplumsal hareketlerin başlangıcı olarak 1768’de başlayan işçi grevlerini işaret edecektir.³⁵ 1788’de gerçekleşecek büyük devrim sonrasında ise sular durulmayacak 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan bu hareketlenme 1830’larda sanayileşmenin daha da ileri gitmesiyle varlığını sürdürmeye devam edecektir.³⁶

18. yüzyılın başlarında birey odaklı siyasal düzen etrafında oluşacak 19. yüzyılın başlarında ise ideoloji kavramı ortaya çıkacaktır.³⁷ Öyleki bu dönemde ticaretin ve haberleşme ağının giderek gelişmesi 1830’lara gelindiğinde sıradan insanın kamusal alanda aktif bir şekilde rol oynamasına vesile olacaktır. *“Temelinin mal ve haber dolaşımının artışı başlangıç olarak alındığı bu dönem, günümüz kentleri ve kamusal mekanların biçim ve kullanımına kadar etki eden bir süreçtir.”³⁸* Daha önceki devrim dönemlerinde de görüldüğü üzere bu dönemlerde de basın faaliyetleri aktif olarak kullanılmakta Meral Özbek’in gözünden de görüldüğü üzere;

“1789 Paris’inde de olduğu gibi. 1848 Paris’inde bile neredeyse biraz ünlü her politikacı kendi kulübünü, diğerleri kendi gazetelerini örgütlemiş; yalnızca Şubat ve Mayıs ayları arasında Paris’te 450 kulüp ve 200’den fazla gazete ya da dergi kurulmuştu. Politik olarak işlevsel bir kamusal alanın yasallaşmasının süreklilik kazandığı döneme

³³ Muzaffer Sencer, İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi, *Amme idaresi Dergisi*, , 3-21. 1990 s. 10
Aktaran: Kadir Caner Doğan, Suat Hayri Şentürk, İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı Ve
Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı, s. 360.

³⁴ H. Birsen Örs, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, (İstanbul : İstanbul Bilgi
Üniversitesi Yayınları, 2008) s.08 ss.05-56

³⁵ Charles Tilly, *Toplumsal Hareketler*, Çev: Orhan Düz, (İstanbul: Babil Yayınları, 2008), s.35.

³⁶ Ateş Uslu, Avrupa’da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840), *Akademik
İncelemeler Dergisi*, Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, (2014) s.5.

³⁷ H. Birsen Örs, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, s.06 ss.05-56

³⁸ Meriç Demir Kahraman, Kamusal Alanın Dönüşümü ve Kentsel Mekanın İletişimsel Niteliği Üzerine
Düşünmek, *Planlama Dergisi* 2019;29(3):195–201 s.198

dek politik bir gazetenin ortaya çıkması, özgürlük ve kamuoyu için mücadeleye, yani bir ilke olarak kamusal alan için mücadeleye katılma anlamına geliyordu.”³⁹

Sanayileşme ile artan üretim ve zenginleşen burjuvanın kendi çıkarlarını doğrultusunda hareket etmesine karşın başka bir tabaka olan işçilerinde çalışma şartlarından şikâyetçi olması yeni bir toplumsal düzeni tetikleyecekti. İngiltere’de 1830’da başlayan ayaklanmalardan etkilenen yönetim 1832’de bir kanun ile burjuvaziye daha geniş haklar tanıyacaktı. Fakat bu durum büyük burjuvaziye memnun etsede memnun olmayan küçük burjuvazi ve işçiler tarafından *Chartism* hareketinin başlatılmasına sebep olacaktır.⁴⁰ “*Bu, sınırlı oy kullanma hakkından genel oya geçilmesini, gizli oy açık sayım ilkesinin benimsenmesini, milletvekili seçileceklerde belli bir zenginlik düzeyine erişmiş olma koşulunun aranmamasını savunan bir hareketti.*”⁴¹ Bu dönemde işçi haklarını savunan sendikal faaliyetlerin aktif rolü ekonomi tabanlı bir hoşnutsuzluğun sıradan insanın siyasal alanda daha fazla rol almasına teşvik etmiş ve kamusal alanın canlanması bu dönemde meydana gelmiştir. İngiltere’nin bu olayla diğer Avrupa ülkelerine kıyasla liberal olarak bir adım önde olduğunu söylemek mümkündür. Siyasal alanda oluşan canlanmanın bir sonraki adımı ise 19. yüzyılda ideolojilerin ortaya çıkışı olacaktır. Sendikal faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleşmesi ile birlikte başlayan süreç ideolojilerin ortaya çıkışıyla bireyleri içine alacak bir kitle siyaseti oluşmaya başlayacaktır.

Siyasal davranışların bilimsel olarak dikkate alınıp incelenmesi II. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde demokrasi rejiminin benimsenmesi ile büyük ilgi görmüş, birçok sosyal bilimci bu konu üzerinde durmuştur.⁴² Siyasal katılımın parçadan bütüne baktığımızda, mikro birleşeni olan birey; doğduğu andan itibaren aile, çevre, dini ve bu üç faktörün nesiller boyunca aktarılması sonucunda oluşan kültürel motifler ile yoğrulur. Etkilendiği davranış kalıpları, çevresel faktörler, okul çağına kadar gözlemlendiği davranışlar, okul çağında ise eğitim kalıpları ve akranlarının tutum ve davranışları bireyin yetişmesinde önemli rol oynayacaktır. “*Bu nedenle, yetişkin öncesi yaşamda politik davranışın başlangıcını, ortaya çıkma sürecini ve daha sonraki*

³⁹Jürgen Habermas, *Kamusal Alan*, Kamusal Alan, Çev./ Editör:Meral Özbek, (İstanbul: Hil Yayınları, 2004) s.100

⁴⁰Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918’e*,(2016)ss.185-188

⁴¹Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918’e*, (2016)s. 188.

⁴²Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi: “The CivicCulture’ ve Eleştirisi”, *Amme İdaresi Dergisi*,Cilt:50, Sayı 1, (2017) s.29.

deneyimlerdeki sonraki değişiklikleri belirleyecek psikolojik araştırmalar aranır. ...çünkü siyaset yetişkinlerin ayrıcalığıdır.”⁴³

Yakın tarih düşünürlerinin siyasal sosyalizasyon hakkındaki yazılarını ele aldığımızda demokrasinin temel gerekliliklerinden biri olan siyasal katılım hakkında farklı görüşlerle karşılaşmış oluruz.

Bu bağlamda şu sonucu çıkartabiliriz: Aslında bireyin kendi iradesi ile aldığı kararların devletin ön gördüğü ve toplum eliyle topluma katılan her birey için belirlenen davranış kalıplarının bireye empoze edilmesidir. Kemikleşmiş bu davranış kalıpları ise devleti oluşturan unsurların rasyonel biçimde olmasında belirleyici etkindir. Burada Louis Althusser’in devletin İdeolojik Aygıtları kuramından bahsedebiliriz. Öyle ki Althusser bu kuramında Klasik Marksist görüşü eleştirdiği gibi aynı zamanda “Ona göre, klasik Marsist yaklaşım uyarınca devlet aygıtı birdir, birlik içindedir ve bir bütün olarak düşünülmüştür. Devlet aygıtının bu nitelikteki yönüne Althusser devletin bastırıcı aygıtı (DBA) adını vermeyi öngörmektedir.”⁴⁴ Devletin bastırıcı aygıtı olarak bürokrasiyi, ordu ve yargı organlarını örnek olarak gösterirken bir taraftan da devletin ideolojik aygıtları olarak adlandırdığı okullar, hastaneler, hapishaneleri örnek göstermektedir.

“Althusser devletin baskıcı aygıtı ile devletin ideolojik aygıtları arasındaki farkları şöyle açıklar. Birincisi, devletin baskı aygıtı esas olarak fiziki ya da fiziki olmayan şiddet kullanırken devletin ideolojik aygıtı buna doğrudan müracaat etmez. Okula ya da kiliseye kendi rızamız ile gideriz. Bir siyasal partiye üye olmak ya da filanca televizyon kanalını izlemek bize kalmıştır. O halde, temel ayrım bu ikincilerin şiddet değil de ideoloji üzerinden işlemesidir.”⁴⁵

Meredif Rolfe ise birey tercihlerinde içinde bulunduğu sosyal çevrenin etkisi ve doğduğu andan itibaren benliğine kabul ettirilen öğretilerin dışında kalan çıkarların ve kazançlarında önemli bir yeri olduğunu belirtir. Birey sadece sosyal çevre tarafından kendine benimsetilmiş davranışlara değil maddi çıkarları doğrultusunda da davranışlarını şekillendirebilir. Ona göre; “Tüm bireysel eylem, sosyal durumlar içinde gerçekleşir ve bireysel eylem, yalnızca ona yol açan sosyal bağlam içinde anlaşılabilir. Koşullu seçim, bireysel karar vermenin merkezine bireysel tercihleri

⁴³Helbert H. Hyman, *Political Socialization A Study In The Psychology Of Political Behavior*,(Glencoe:The Free Press,1959), pp.25-26.

⁴⁴Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, (Ankara:Doğan Kitap,2014) s.93.

⁴⁵Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*,s.302.

değil, sosyal biliş ve sosyal etkileşimi koyar.”⁴⁶Bu durum ise karşılıklı bağımlılığı oluşturur.

Kazançlar doğrultusunda hareket eden bireyler tek başlarına hareket etmezler. Rolfe’un koşullu karar vericiler olarak adlandırdığı bireyler kısa vadeli çıkarların fayda maksimizasyonu yerine uzun vadede fayda elde etmeyi amaçlayan işbirliği grupları ile hareket etmeyi benimserler. Bunun yansımalarını sivil toplum kuruluşları ve sendikalar olarak görürüz. Fakat Rolfe’un esas olarak burada değinmek istediği şey ise bireylerin yetiştirildiği davranış kalıplarının yanı sıra zaman içinde mensup olduğu sosyal çevrenin de bireyin seçim ve davranışlarına etki ettiğidir. “...katılım kararının en iyi, söz konusu vatandaşın sosyal ağının üyeleri olan arkadaşlar, aile, komşular ve iş arkadaşları tarafından verilen işbirliğine dayalı kararlara koşullu olarak işbirliğine dayalı bir yanıt olarak temsil edildiği yönündedir.”⁴⁷

Robert Dahl’a göre siyasal katılımı sağlayan;

“Siyasi katman, hükümet kararlarına psikolojik olarak "dahil olan" bireylerden oluşur. Bireylerin psikolojik olarak karara "dahil olabileceği" çeşitli yollar vardır; bu farklı katılım biçimleri genellikle birlikte çalışır, ancak buna gerek yoktur. Bir karara dahil olmanın dört boyutu şunlardır:

1. İlgi - ne olduğunu bilmek ne kadar meraklıdır.
2. Endişe - kişinin kararın ne kadar önemli olduğunu hissettiği.
3. Bilgi - kişinin karar hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu.
4. Faaliyet - karara ne kadar açıkça katılıyor”⁴⁸

Dahl’a göre apolitik katman ile siyasi katman arasındaki ayrım tamamıyla isteğe bağlı olmalıdır. Nitekim siyasi sistemlerin çoğunda siyasete olan ilgi, endişe, bilgi ve faaliyetlerinin büyük kesimlerce bilinmediğini, demokratik siyasal sistemlerde dahi tüm yurttaşların siyasete katılmayacağını, siyasal toplumdaki yerini etkisiz bir şekilde sürdüreceğini vurgulamıştır.

Yine Dahl, Aristo’nun aksine insanın her zaman içgüdüsel olarak politik bir hayvan olmadığını ancak insanların bir zorunluluk hali olarak siyasal sistemin içinde bulunduklarını ifade etmiştir. Aynı şekilde siyasal yaşamın faydalarından yararlandıklarını, siyasal sistem içinde bir düşünceye sahip olsalar dahi siyasetle

⁴⁶Meredif Rolfe, *Voter Turnout A Social Theory of Political Participation*, (New York: Cambridge University Press 32 Avenue of the Americas, 2012), p.05.

⁴⁷Meredif Rolfe, *Voter Turnout A Social Theory of Political Participation*, p.04.

⁴⁸Robert Dahl, *Modern Political Analysis*, (New Jersey : Prentice-Hall, 1963) pp.58-63.

katılım boyutunda ilgilenmediklerini, her zaman siyasal hayata katılmak istemediklerini belirtmiş ve katılmama nedenlerini 3 ihtimal ile şekillendirmiştir.

İlk olarak bireyin insani içgüdülerini siyasal hayattan üstte tutması olarak tanımlamış; *aile, arkadaşlar, eğlence* gibi değerleri siyasetten üstün gördüğünü ve siyasetin bu birey için bu normlardan daha az tatmin edici olduğunu vurgulamıştır. İkinci ihtimal ise bireyin oy kullanacağı seçimde seçim sonuçlarını değiştireceğine olan inancı ile alakalıdır. Dahl bunu genel olarak güven duygusu ile de bağdaştırır. Bireyin kendi oyunun etkisiz olacağı düşüncesini

“Seçmenler bazen tek bir oylamanın sonucu değiştirmeyeceğini düşündükleri için oy vermeyi ihmal ederler; vatandaşlar, kamu görevlilerinin kendileri gibi kişilere ilgi göstermeyeceğine inandıkları için, genellikle görüşlerini kamu görevlilerine sunmakta başarısız olurlar”⁴⁹ diyerek ifade etmiştir.

Son olarak üçüncü ihtimal ise bireyin seçim sonucunda alınan her karardan memnun olma ihtimalinden kaynaklanır.⁵⁰ Birey eğer siyasal kararın en iyi şekilde sonuçlanacağına inanıyorsa seçim döneminde sessiz kalmayı tercih edebilir diyor Dahl, aynı zamanda refah dönemlerinde siyasal katılımın düşüklüğünü, bunalım dönemlerinde ise aksi olarak yüksek katılım sonuçlarının görülmesini bununla bağdaştırmıştır.⁵¹

David Easton’un sistem kuramına göz atacak olursak şüphesiz sistemin meşruluk temeli ön plana çıkacaktır. Weber ve diğerlerinden farklı olarak inanç unsuru değil destek unsuru onun için daha belirleyicidir.⁵² Easton’un düşüncelerinde genel olarak Parsons’un yapısal işlevselci yaklaşımından etkilendiğini görürüz. Fakat daha geniş bir yelpazeden baktığımızda Easton, T. Parsons’un görüşlerinden, Parsons ise E. Durkeim’in görüşlerinden, Durkeim ise sosyal darvinizmin babası olarak adlandırdığımız H. Spencer’in görüşlerinden etkilenmiştir. Esas itibari ile zincirin Easton’un yer aldığı halkasında belirli teorinin⁵³ izlerine rastlarız; *“Siyaseti, para, mevki, statü, itibar gibi değerli olan şeyleri toplum içerisinde otoriter bir biçimde tahsis etme olgusu olarak tanımlayan Easton’a göre, siyasal sistemde bu değerli şeylerin ihdasıyla ilgili tüm etkileşimlerin ve işlemlerin bütününe teşkil*

⁴⁹Robert Dahl, *Modern Political Analysis*, p.61.

⁵⁰Bknz. G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (Newbury Park, California: Sage Publications Inc.s 1963), Sleppeydog. Anderw Heywood, *Siyaset, Çeviren; Bekir Berat Özipek vd., Liberte Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2012, s. 265.*

⁵¹Robert Dahl, *Modern Political Analysis*, pp.58-63.

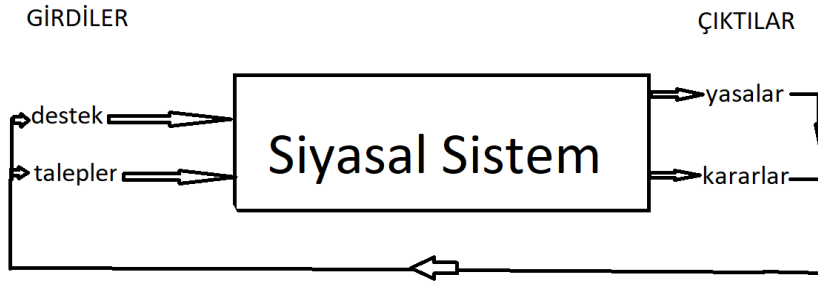
⁵²Levent Gönenç, “Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyeti Problemi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50 , Sayı 1, 2001 s.134.

⁵³Bkzn. Darwinizm.

eder.”⁵⁴Easton’un siyasal sisteminde girdiler ve çıktılar yer alır; öyle ki girdileri destekler ve talepler olarak nitelendirirken çıktıları ise yasalar ve kararlar olarak adlandırır.

Çevresel faktörlerden etkilenen siyasal sistem aynı zamanda tepki verme fonksiyonuna da sahiptir. Çevrenin talep ve destekleri siyasal sistem mekanizmasından yasa ve karar olarak çıkmaktadır (Spesifik yol olarak, görevlilerin bu kararları uygulaması siyasal olarak kabul edilirse girdi boyutunu, idari olarak kabul edilirse de çıktı boyutunu oluşturur).⁵⁵ Siyasal sistemi meşruluk bazında incelediğimizde ise sistem içi meşruluk krizlerinin üç temel sebebi ön plana çıkmaktadır. Bunlar; fazla yüklenme, dış baskılar ve yoğun desteklerin kesilmesidir.

Bireylerin tabi oldukları rejimi içselleştirmeleri ve rejimin toplum tarafından kabul görmesi, ya devletin başındaki hükümete olan güven duygusuyla ya da siyasetin içinde yer alma duygusuyla sağlanır. Eğer yoğun destek faktörü hükümet karşıtı sokak propagandaları olursa sistemin çöküşü hızlanır. Demokratik olmayan yönetimlerde yaygın bir destek yoksa ve yoğun destek taraf değiştirirse siyasal sistemin çöküşü hızlanır. Demokratik yönetimlerde ise yaygın destek yoksa sistem kendini yeniden üretmediği için katılaşacak ve esnekliğini kaybedecektir.⁵⁶

Tablo.4.⁵⁷ Siyasal Sistem Şeması

The Civic Culture çalışmasında özellikle Parsons’un sistem teorisinden etkilenen G. Almond ve S. Verba’nın siyasal katılım üzerine “*sleeping dogs*” teorisinin çıkış noktalarını incelediğimizde, demokrasi kültürünün görüldüğü ülkelerde dahi

⁵⁴Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, s.53.

⁵⁵ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, s.55.

⁵⁶ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, s.56-61.

⁵⁷ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, s.326.

katılım düşüklüğü sorunlarına dikkat çekilmektedir. “Özellikle, pasifliğe vurgu yapmak ve otoriteye saygı duymanın sağlıklı olduğunu kabul etmek, siyasal katılımın tam da demokratik hükümetin malzemesi olduğunu savunanlar tarafından eleştirilmiştir.”⁵⁸

Katılım düşüklüğünün temel sebebi olarak görülen yabancılaşmayı tetikleyen unsurları ele aldığımızda bunları; ekonomi, iletişimsizlik ve güvensizlik olarak sıralayabiliriz. Fakat bunları detaylandırmadan önce siyasal katılımı ilgili etkenleri tartışmak faydalı olacaktır. Norman H. Nie ve Sidney Verba’nın “Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı” eserinde siyasal katılım bir diyagram üzerinde şöyle sunulmaktadır:

Tablo 5.⁵⁹ Siyasal Sistem Diyagramı

Siyasallaşma süreci bireyin siyasal topluma adapte olma durumunu temsil ederken katılma girdisi ise bireylerin tutum ve davranışlarının toplamıdır ve hükümetin politikalarına doğrudan etki eder. “Siyasi katılım, en dar demokrasi anlayışının bile bir parçasıdır. Yönetilenlerin çıkarlarının yönetim organı tarafından dikkate alınabilmesi için vatandaşların siyasi tercihlerini ifade edebilmesi gerekir.”⁶⁰ Siyasal katılmanın birden fazla yolları vardır. Bunların başında oy vermek, seçim kampanyaları, vatandaşın kendi başlattığı etkinlikler ve bireylerin iş birliği içinde yürüttükleri etkinlikler gelir.

“Katılma yolları arasındaki farklar önemlidir ve a priori bir sınıflandırmadan öteye anlam taşımaktadır. Katılmaya ilişkin olarak toplanan veriler, katılma yollarının belirli siyasal etkinlik kümeleri oluşturduğunu, değişik bireylerin değişik yollara başvurduğunu, siyasal katılma kararına ulaşmanın değişik süreçlerden geçtiğini ve her yolun farklı sonuçlar doğurduğunu göstermektedir.”⁶¹

Bireyin siyasallaşma sürecinde katılıma olan ilgisi birçok bilim insanı tarafından cinsiyetçi ayrıma tabi tutulsa da süreç içinde siyasal olarak etkin aile yapısı ve oy kullanma bilincinde olan arkadaş çevresine sahip olmak, bireyin siyasallaşmasına etki ederek katılıma olan ilgisini ve oy kullanma potansiyelini

⁵⁸ Anderw Heywood, *Siyaset*, s.265.

⁵⁹ Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, Çeviren: İlder Turan, Tunçer Karamustafaoğlu, (Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, 1989), s.07.

⁶⁰ Westle Bettina, Markus Tausendpfund, *Politisches Wissen: Relevanz, Messung und Befunde*, (Wiesbaden: Springer Fachmedien Springer VS, 2019) p.43.

⁶¹ Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, s. 17.

arttırır. “Katılma özünde, birden çok taraf arasında, eşit olmayan bir ilişkiler ağında ve hiyerarşik olarak üstün durumda olan tarafın kararlarını etkilemek amacı taşır.”⁶²

Katılma Yolu	Etkinin Türü	Sonucun Kapsamı	Çatışma Durumu	Gereken Çaba
Kampanya Etkinlikleri	Baskı- yoğun Bilgi- az veya çok olabilir	Kollektif	Çatışmacı	Bir miktar
İşbirliği içeren etkinlikler	Baskı- az veya yoğun olabilir Bilgi- çok	Kollektif	Çatışmacı olabilir fakat çoğu zaman değil	Bir miktar veya çok
Oy Kullanma	Baskı- yoğun Bilgi- az	Kollektif	Çatışmacı	Az
Yetkililerle sosyal sorunlar konusunda ilişki kurmak	Bilgi- az Bilgi- çok	Kollektif	Genellikle çatışmacı değil	Çok
Yetkililerce kişisel sorunlar konusunda temas etmek	Bilgi- az Bilgi- çok	Özgün,dar Kapsamlı	Çatışmacı değil	Çok

Tablo.6 Siyasal Etkinliklerin Boyutları ve Yolları⁶³

Analizler sonucunda ortaya çıkan tabloda bir siyasal katılma yolu olarak aklımıza ilk gelen katılım şekli oy kullanmadır. Tabloyu dikkate aldığımızda oy kullanmanın etkisinin türü olarak baskının yoğun bilginin ise az olduğu belirtilmiş, oy kullanmak için gereken çaba az olarak belirtilirken de oy verme durumunu çatışmacı olarak tasvir edilmiştir. Birden çok bireyin bir araya gelmesi ile yapılan kampanyalar, etkinlikler ve işbirliği içeren etkinliklerde ise kampanya etkinlikleri kapsamında yapılan etkinliklerin etkin türü baskı olarak yoğun olurken bilgi olarak ise az ya da çok olabilir denilmiştir.

⁶² Akif Çukurçayır *Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi*, (Konya:Çizgi Kitapevi,2012), s.40.

⁶³ Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, s. 16.

İşbirliği içeren etkinliklerde ise baskının çok ya da az olması bir olasılık iken bilginin çok olduğu kanısına varılmıştır. Yetkililer ile bireyler arasında yapılan sosyal sorunlar konusunda temas kategorisi, birey ve siyasal yapılar arasında ilişki kurmak ve bireylerin kişisel sorunları konusunda siyasal yapılara temas etmesiyle ilgili görüşler baskının yerine etki türünün sadece bilginin az ya da çok olması üzerinde durulmuştur, genel olarak bir çatışma unsuru belirtilmemiştir. Tablo içerisinde katılma yolu olarak belirlenen yetkililerle bireylerin kişisel sorunlar konusunda temas etmesi sonuç kapsamı olarak özgün ve dar kapsamlı olarak ifade edilirken diğer siyasal katılma yolları ise kolektiftir. Yine aynı zamanda tabloda verilen diğer siyasal katılma yolları bir miktar ya da çok çaba gerektiren bir unsur olarak sınıflandırılırken siyasal katılım olarak oy kullanmak için gereken çaba az olarak gösterilmiştir.⁶⁴

Siyasal yönelimleri detaylandırarak olursak Almond ve Verba'ya göre siyasal istikrarı sağlayan bu yönelimlerin, yönetimlerin meşruluğunu kanıtlamada etkin bir rol oynadığını açıktır. Katılım denince akla gelen demokrasi rejimi siyasal haklara sahip bireye karar verme konusunda hak tanımış, bireyin siyasetle yönetimle aktif iletişim sağlamasını kolaylaştırmıştır. *“Birey ve siyasi sistem arasında karşılıklı olarak yararlı bir alışveriş gerçekleşir. Etkili girdilerine yanıt olarak, sistem bir şekilde birey için bu girdiler olmadan olacağından daha faydalı çıktılar üretir.”*⁶⁵ Bireyin siyasal sistem içinde karar alma mekanizmasında etkili olması aynı zamanda siyasal sisteme bağlılığını sağlar.

Kendi kararlarının yönetime etki ettiğini gören bireyler siyasal sistem üzerinden memnun olacak ve devlet yönetimi meşruiyetini ve istikrarını koruyacaktır. *“Siyasi sisteme üç tür yönelimle uğraşıyoruz: (1) siyasi etkinin yapısına (girdi yapısı), (2) hükümetin çıktısının yapısına (ortaya koyma yapısı) ve (3) daha genel, bir bütün olarak siyasi sisteme yaygın yönelim.”*⁶⁶ Birey, hükümet üzerindeki etkisinin ne kadar yoğun olduğunu düşünürse memnuniyeti de bu doğrultuda artacaktır. Hükümetin karar alma mekanizmasında kendisinin de payının olduğunu düşünen bireyin alınan kararları, uygulanan hükümet politikalarını destekleme olasılığı daha büyüktür. Aynı zamanda hükümet yönetimine katıldığını gören bireyin uygulanan

⁶⁴Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, ss.17-18.

⁶⁵G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (Newbury Park, California: Sage Publications Inc.s 1989), p. 191.

⁶⁶G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1989), p. 192.

politikaların sonuçlarından memnuniyet duyması istikrarı sağlayıcı unsur olarak adlandırılır. “İnsanlar yalnızca siyasete alışkın olmamalı, istikrarlı bir siyasal katılım modeline getirilmeli - çünkü siyasal katılımı ilgili beceriler her zaman mevcut olmasa da, bu tür bir katılım için talep neredeyse evrenseldir- aynı zamanda ulusal kimlik duygusu da olmalıdır.”⁶⁷ Fakat uzun vadede istikrar sorunu sisteme yoğun bir bağlılık duygusu ile ortaya çıkabilir. Nitekim karizmatik otoritelerde yahut toplumlarda ortaya çıkan milliyetçilik duygusunun filizleri bu durumu tetikleyebilir.

Siyasal katılım teorisini demokrasi üzerine derinlemesine ele aldıktan sonra araştırmanın bir başka sorusu olan “Siyasal katılım davranışlarını etkileyen unsurlar nelerdir?” sorusuna doğru yönelirsek genel itibari ile analizler sonucunda politik seçimlerin sonuçları; ekonomi, iletişim, güven dalları altında kategorize olmaktadır. “Makro-analitik düzeyde, ekonomik refah ve toplumsal modernite, işleyen bir demokrasinin ortaya çıkması ve pekiştirilmesi için gerekli koşullara sahip olmasa da gerekli kabul edildi.”⁶⁸ Ekonomiyi önce girdi boyutu olarak değerlendirdiğimizde seçim kampanyasında verilen vaatler olarak karşımıza çıkar. Toplum içinde yaşayan siyasal birey refah seviyesinin yükselmesi ya da iyileşmesi ile olağan siyasal sistemden memnuniyet duyacaktır.

Kampanyalarda verilen vaatlerin uygulamada hayata geçirilen politikalar olması ve bu politikaların başarı ile sonuçlanmasıyla ekonominin çıktı sonucu elde edilir. Refah seviyesinden memnun olan siyasal sistem içinde yer alan birey, hükümetin aldığı kararlara bağlılık gösterir ve bu durum oy verme davranışını büyük ölçüde etkileyecektir. “Onları neyin endişelendirdiği veya neyin önemli olduğunu düşündükleri hakkında genel sorular sorulduğunda, insanlar genellikle ailevi problemlerden, iş problemlerinden, ekonomik problemlerden, ancak nadiren politik problemlerde bahsederler.”⁶⁹ Öyle ki hükümetin ekonomiyi iyileştirmede uygulayacağı sosyal ve ekonomik politikalar apolitik seçmenlerin davranışlarını etkileyecek, bireylerin siyasete olan merakını tetikleyecektir.

⁶⁷Lucian W. Pye, Sidney Verba, *Political Culture and Political Development*, (New Jersey: Princeton University Press,2015), p.130.

⁶⁸Oscar W. Gabriel, *Politische Kultur Postmaterialismus und Materialismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Opladen: VS Verlag für Sozialwissenschaften,1986, p.02.

⁶⁹G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1989), p.117.

Bir diğerk unsur olan iletişim ise süreç odaklıdır. Başta hükümetin periyodik seçim kampanyalarının yanında yönetim süreci ve uygulanan politika süreçlerinde de seçmenler ile iletişim halinde olması siyasal istikrarın temel taşlarından biri olacaktır. Bireysel sorunlarına veya toplumsal sorunlarına çözüm arayan birey, ulaşım kolaylığı sağlayan hükümete bağlılık duyacaktır. Yine aynı zamanda sosyal politikaların uygulanmasında seçmenlerin fikrini almak hükümetin seçmenlerin gözündeki prestiji açısından önem arz etmektedir. Buna karşın Norman H. Nie ve Sidney Verba'nın ortak çalışması olan Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışında siyasal katılmaya yönelik şöyle bir bakış açısı sunulmuştur:

“(…) siyasal katılmanın salt araçsal bir değerden ibaret olmadığını söyleyebiliriz: siyasal katılma kendi başına bir amaçtır da. Gerçektende demokratik normların geçerli olduğu koşullar altında, kendi yaşamını etkileyen kararlara katılmaması, bireyin kendine duyduğu saygıyı önemli ölçüde sarsabilir. Bazı görüşlere göre, katılma olanağından yoksun olmak, sistemin tam üyesi olmamak anlamına da gelmektedir.”⁷⁰

Bu hususta yine onların belirledikleri ülkeler üzerinde anket yoluyla ulaştıkları analizlerin sonucu, argümanlarını ele aldığımızda, sosyo-ekonomik olanakları ve eğitim düzeyleri yüksek olan bireylerin siyasal katılıma daha fazla önem verdikleri ileri sürülmüştür. Akabinde, siyasal kurumsallaşma, gönüllü kuruluşlar ve siyasal partiler olarak sınıflandırılarak, siyasal kurumların etkinliğinin katılma üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Özellikle sosyo- ekonomik refah düzeyi yüksek olan bireylerin siyasal katılıma gönüllü kuruluşlar yolu ile katılımının fazla olduğu belirtilmiştir. Sosyo- ekonomik refah düzeyi yüksek olmayan bireylerde siyasal katılmaya olan ilginin düşük olduğu görülmüştür ki yazarlar bu konuda, sosyo-ekonomik statünün siyasal katılım için negatif bir değer olduğunu söylerken topluluk bilincini ise bu negatif değerın önünü kesen bir değer olarak nitelendirmiştir.⁷¹

Her şeyden önce siyasal yapılar ile iletişim kopukluğu yaşamayan bir toplumun siyasal kurumlara ulaşma konusunda sivil toplum kuruluşlarının (STK) ne denli etkin olduğu önemlidir. Bireylerin siyasal katılım sürecine katılması için güvenli ve siyasal görüşlerin kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlamadığı sürece özgür ifade edilebildiği bir siyasal düzenin sağlanması esastır. *“Bu beklentilerin mevcut olmadığı ölçüde, politik olarak iletişim kurma dürtüsü baskılanır ve orada hangi siyasi iletişimin kısıtlanma, gizlenme, aile ile sınırlı veya “ideolojik olarak güvenilir” gruplar olma eğilimindedir;*

⁷⁰Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, s. 16.

⁷¹Norman H. Nie, Sidney Verba, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, s. 16.

insanlar politik olarak “konuşma şartları” üzerinde değiller.”⁷² Güvenli bir kamusal alan içinde yaşayan, düşünce özgürlüğüne sahip olan birey kendi düşüncesine uygun olan sivil toplum kuruluşlarına katılacaktır ve aktif faaliyet gösterecektir. “İnsanların doğasında kendilerini ifade etme ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç varoluşsal güvensizlik veya kısıtlayıcı sosyal normlar tarafından bastırılırsa, insanlar daha az tatmin hissederler ve daha düşük genel yaşam doyumu seviyeleri bildirirler.”⁷³ Ve bu duruma istinaden öne çıkan son kriter olan güven konusunun girdi boyutunu değerlendirdiğimizde; güven kavramı girdi boyutunun yüksek oranda görüldüğü seçimler çoğu zaman savaş sonrası dönemde yeni kurulan devletlerde ön plana çıkan karizmatik otoritenin doğuşu ile gerçekleşir.

Olağan devletlerde ise stabil bir reaksiyon gösterir ki “Siyasi aktörler olarak yurttaşlarına yükledikleri güven ve güven derecesi, başlangıçta siyasal sürece bakışlarının bir işlevidir.”⁷⁴ Fakat çıktı boyutunu süreç içinde hükümetin seçimden önceki vaatleri ve uyguladığı sosyo-ekonomik politikalar, siyasal kurumların refah yaklaşımları uzun vadede belirlemektedir. Üstüne düşeceğimiz sonuç; eğer bireyin siyasete ilgisi varsa ve gelişmeleri yakından takip ediyorsa, seçim vaatlerine kıyasla daha çok seçilen hükümetin sergilediği tutumlara karşı merakı daha fazladır. Seçmen için seçimi kimin kazandığından çok hangi politikaları uygulayacağı ve vergilerin, yasaların, politikaların kimin üzerinde etkisi olduğu ile ilgilidir.⁷⁵

1.3. Siyasal Kültür

Bireyin doğduğu andan itibaren mensup olduğu aile, yaşadığı sosyal çevre ve nihayetinde içinde bulunduğu toplumun gelenek haline gelmiş sözlü kuralları ve çoğu zaman kanun ya da anayasal normlar olarak belirlenmiş yazılı kurallar çerçevesinde yetiştiğini bu değer yargılarının bireye öğrenme yolu ile aşılması ve nesiller boyu devam etmesinin farklı düşünürlerin görüşleri ile siyasal sosyalizasyon başlığı adı

⁷²G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1989) p. 78.

⁷³Ronald Inglehart, Christian Welzel, *Modernization Cultural Change and Democracy The Human Development Sequence*,(New York: Published in the United States of America by Cambridge University Press, 2005), p.139.

⁷⁴Lucian W. Pye, Sidney Verba, *Political Culture and Political Development*, (2015) p.71.

⁷⁵G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1989), p.117.

altında bahsetmiştik. Değer kalıplarının bireylerin zihinlerine yer ermesi onların mevcut siyasal sistem içine dahil etmektedir.⁷⁶

“Siyasal kültür; bir siyasal sistemde yaşayan bireylerin tüm inanç, tutum, beklenti ve değerlerin toplamı olduğu gibi, toplumsal olaylarda hem de kişisel tecrübe ve davranışlarda kök bulan ve toplumu meydana getiren insanların sosyo – ekonomik yaşantılarının da bir ürünüdür.”⁷⁷

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Sovyetler Birliği’nin silahlanma yarışına girmesiyle birlikte bu doğrultuda Sovyetler Birliği’nin çevreleme politikaları sonrasında ABD bilimsel projelere teşvik vermiş ve projelerden yararlananlardan biri de Almond ve Verba’nın *The Civic Culture* çalışması olmuştur. G.A. Almond ve S. Verba’nın,

“öne sürdükleri temel tezleri, siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkinin siyasal istikrar ve siyasal değişim ile ilgili problemlerin temel dayanağı olması gerektiğidir. Çünkü siyasal kültür ile siyasal yapı arasında bir uyumsuzluğun²⁰ ortaya çıkması durumunda siyasal sistemin bir meşruluk krizine girmesi ve bunun sonucunda da çökmesi kaçınılmaz bir hale gelebilir.”⁷⁸

Birinci Dünya Savaşı dolaylarında Watson’un ortaya atıldığı davranışsalcılık akımı II. Dünya Savaşının nedenlerini araştırmaya yönelik çalışmalarda da davranışsalci görüş üzerine düşünülmüştür. *“Davranışçı görüşün ortaya çıkmasında IvanPavlov’un Rusya’da, Thorndike’in Amerika’da birbirlerinden habersiz olarak hayvanlar üzerinde yaptıkları araştırmalarının ciddi etkileri olmuştur.”⁷⁹* davranışçılık bu yıllarda,

“...ilk kez anket, mülakat, yüz yüze görüşme gibi teknikler politik psikoloji araştırmalarının enstrümanları haline gelmiştir. Davranışçı okulun en belirgin özelliği, bilgiye giden yolda gözlemlenebilir verilerin toplanmasına ve belirli düzenliliklerin saptanmasına verdiği önemdir.”⁸⁰

Aynı toplumda yetiştirilen bireylerin davranışlarının toplamının, toplum geleneklerini oluşturduğunu varsaydığında ve bunlara anket yahut mülakat yolu ile

⁷⁶Esra Akay Orhan, *Toplumsal, Kültürel ve Katılsal Boyutuyla Siyasal Davranışın Sosyo- Politik Analizi*,(İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2009)s. 67.

⁷⁷Cengiz Sunay, *Türkiye’de Kentleşme ve Değişen Siyasal Kültür*,(Kocaeli ÜniversitesiSBE,Y.L. Tezi,2004)s.81.

⁷⁸G. A. Almond, “Politische Kultur-Forschung- Rückblick und Ausblick”, *Politische Kultur in Deutschland; Bilanz und Perspektiven der Forschung*, Editor: Berg-Schlosser, Dirk- Schissler, Jakob Opladen: Wetsdeutscher Verlag, s. 27-39. Aktaran: Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi: ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, (2017), s.30.

⁷⁹David G. Myers, *Psychology*, Seven Edition. Worth Publishers, New York. 2013, pp.312- 328 Aktaran; Meral Sert Sağır, *Çağdaş Psikoloji Akımları*, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı Ders Kitabı, 2019-2020 s. 53 ss.01-304.

⁸⁰Martin Hollis ve Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations* (Oxford: Clarendon Press, 1991),pp. 28-30. Aktaran; Deniz Ülke Arıboğan, “Politik Karar, Tutum Ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama Ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji”, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 10, (2020): 37-62,s.48.

verisel olarak elde edildiğinde çalışma büyük ölçüde davranışsalci yaklaşımdan etkilendiği kadar aynı zamanda da “işlevselciğin odaklandığı konular; Alışkanlıklar, Bilinç farkındalığı, İstemli eylemler(özgür irade), Duygular”⁸¹ etrafında da şekillenmiştir.

Projenin amacı: Siyasal kültürü bulmak ve ülkelerin istikrarını sağlayan politikaları bir temele dayandırmaktır. Çalışma süresince farklı ülkelerin vatandaşları ile röportaj ve anketler yaparak siyasal kültürü tanımlama amacıyla seçmen davranışları, siyasal katılma gibi istatistik veriler kullanılmıştır.⁸²

“İki yazar için siyasi kültür, siyasi dünyayı zihinsel olarak tanımlayan ve yapılandıran bilişsel olarak normatif bir “harita” gibi bir şeydir. Kısaca söylemek gerekirse, siyasetin ne olduğu, ne olabileceği ve olması gerektiği, yani sosyal bir kolektif için belirleyici olan temel fikirlerle ilgilidir.”⁸³

İki yazarın oluşturduğu sistemde bilişsel, duygusal ve değerlendirici yönelimlerin ortaya çıkardığı üç farklı siyasal kültür vardır bunlar; mahalli, tebaa ve katılımcı siyasal kültürdür. Fakat ülkeler bazında incelendiğinde hiçbir ülkenin tek(saf) siyasal kültüre sahip olduğu çok nadir gözlemlenmiştir. Siyasal kültür tiplerini ayrı ayrı ele aldığımızda *The Civic Culture* çalışmasında Mahalli siyasal kültür şöyle tanımlanmaktadır:

“Bu toplumlarda uzmanlaşmış siyasi roller yoktur: muhtarlık, şeflik, “şamanlık” yaygın siyasi ekonomik dini rollerdir ve bu toplumların üyeleri için bu rollere yönelik siyasi yönelimler onların dini ve sosyal yönelimlerinden ayrı değildir... Ancak nispeten saf mahalli siyasal kültür, siyasi uzmanlaşmanın asgari mahalli olduğu daha farklı siyasi sistemlerde bilişsel olmaktan ziyade duygusal ve normatif olması muhtemel olduğu daha basit geleneksel sistemlerde ortaya çıkması muhtemeldir.”⁸⁴

Mahalli yönelim aynı zamanda siyasi sistem tarafından başlatılan değişim beklentilerinin karşılaştırmalı olarak yokluğunu da ima eder. Mahalli siyasi sistemden hiçbir şey beklemiyor.

Örnek olarak Afrika ülkelerini işaret eden yazarlar yine aynı şekilde mahalli siyasal kültüre uygun olan coğrafyalarda bireylerin siyasal düzene yönelik duygularının belirsiz veya olumsuz olduğunu aynı zamanda bireylerin içinde bulundukları siyasal düzenin kurallarını içselleştirmediklerini savunurlar.

⁸¹Meral Sert Sağır, “Çağdaş Psikoloji Akımları, s.38.

⁸² G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1989), p.40.

⁸³Karl Rohe, *Politische Kultur: Zum Verständniseines theoretischen Konzepts*, Politische Kultur in Ost- und Westdeutschland, Herausgegeben von Oskar Niedermayer und Klaus von Beyme, 1996, ss. 01-21.

⁸⁴G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1989), p.17.

Tebaa siyasal kültürün tanımı;

“Tebaa uzman devlet otoritesinin farkındadır; etkili bir şekilde ona yönelmiş, belki de gurur duyuyor, belki sevmiyor ve bunu meşru ya da değil olarak değerlendirir. ...Demokratik kurumlar geliştiren siyasi sistemlerde Tebaa siyasal kültür yönelimi, bilişsel olmaktan ziyade duygusal ve normatif olacaktır.”⁸⁵

Teba siyasal kültür örneği olarak Fransa temel alınmıştır ve savundukları fikir doğrultusunda aslında birey siyasal sistem içindeki yerinin farkındadır siyasal sisteme duygusal olarak bir yaklaşım beslemektedir fakat politik varlığının siyasal sistem üzerindeki etkisini azımsar ve apolitik davranır.⁸⁶

Son olarak Katılımcı siyasal kültürün tanımına göz attığımızda;

“toplum üyelerinin açıkça bir bütün olarak sisteme ve hem siyasi hem de idari yapılara ve süreçlere: diğer bir deyişle, siyasal sistemin hem girdi hem de çıktı yönlerine yönelme eğilimindedir. Katılımcı yönetimin bireysel üyeleri, çeşitli siyasi nesne sınıflarına olumlu ya da olumsuz yönde yönlendirilebilir.”⁸⁷

Bu siyasal kültür tipine örnek olarak ABD gösterilmiştir. Yine bu kültür tipine göre birey siyasal sistem içine aktiftir. Kurumlar ile iletişim sağlam bir şekilde kurulmuş hem toplumun isteklerini iletme doğrultusunda hem de alınan kararlarda bireyin etkinliği siyasal düzen içinde yoğundur. Demokrasinin en etkin biçimde uygulandığı kültür tipidir. Yukarıdaki tanımlar baz alındığında Mahalli siyasal kültürü gelenekselci, Tebaa siyasal kültürü merkeziyetçi, Katılımcı siyasal kültürü ise demokratik olarak nitelendirilmişlerdir.

Merriam’agöre, “hükümet sadece kanunlar ya da yapılardan oluşmaz, bilakis ‘duruma göre değişen eylem kalıplarına’ dayanmaktadır. Böylece davranışsalci akımın etkisiyle ‘tutum’ ve ‘davranışların’ incelenmesine olan ilgi giderek artarken, siyasal analizlerde temel alınan birim de birey olmuştur.”⁸⁸

Metot olarak beş ülkede uygulamayı düşünmüşler ancak İsveç’te değerlendirme yapılacak kurum bulunamaması ve Fransa’da 4. Cumhuriyetin yıkılması ile beş ülke sırasıyla: Amerika, İngiltere, Almanya, İtalya, Meksika olarak belirlenmiştir. Her ülkeden 100 kişiyi 40 ile 60 dakika arasında mülakata tabi tutarak siyasal tutumlardan makro düzeyde siyasal kültürü ortaya çıkararak demokrasiyi bu yolla açıklamak istemişlerdir.⁸⁹ Metodun özünde davranışsalcilik akımının etkileri vardır. Akımla

⁸⁵G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1989), ss.17-18.

⁸⁶H. Birsen Örs, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, s. 29 .

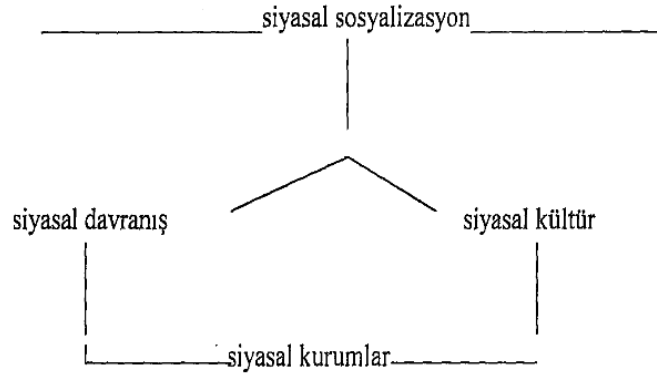
⁸⁷G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1989), p.18.

⁸⁸Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi: ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, (2017), s.30.

⁸⁹Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi: ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, (2017), s.33.

birlikte analiz siyasal yapıyı oluşturan kurumlardan öte bireylerin siyasal davranışlarını hedefliyor.

Vatandaşların siyasal kurumlara duydukları güven ve siyasal sisteme olan destekleri toplumdan topluma ve aynı toplumda zaman içerisinde değişiklik gösterir. Meşruiyetin kökeni bakımından geleneksel toplumlar ile modern toplumlar arasında farklılık olsa da vatandaşların sisteme yönelik meşruluk algısı, siyasal sistemin varlığı ve devamlılığı açısından hayati öneme sahiptir.⁹⁰ Almond ve Verba siyasal kültürü, her siyasal sisteme temel olan belirli bir oryantasyon kavramı var ve kültür sosyal objeler üzerinde olan psikolojik oryantasyonlar olarak tanımladılar. Bunun sebebi Parsons'un sistem teorisinin hem kültürel, sosyal sistemde hemde kişisel sistemde yer almasıdır. *"Toplumsallaşma, o toplumun kültürünün kabul ettirilmesi süreci olarak tanımlanmıştır...Toplumsal bir değişmeden söz ediyorsa siyasal kültür, toplumsal kültürün bir boyutu olarak, bu değişimin belirleyicilerinden biri ve etkilenen boyutudur."*⁹¹ Sosyalizasyon ailede sağlanır toplum bu şekilde oluşur. Eğer toplumsal sistem içselleştirilmese kişi müeyyideler ile karşılaşabilir. Siyasal kültür kimi ülkelerde türdeş olabilirken, kiminde ise etnik, sınıfsal, kimlik temelinde daha fazla bölünmüş olabilir. Bu bölünmüşlük çeşitli siyasal alt kültürleri ortaya çıkartabilir. Hatta bir toplumda elitler ile kitlelerin siyasal kültürleri de farklılık gösterebilir.

Tablo 7. Siyasal Sosyalizasyon Diyagramı.⁹²

Almond ve Verba, ilk olarak siyasal kültürü bir veri haline getirmek için siyasal sistemi katagoriler halinde 4'e ayırmış ve çalışmada siyasal kültürü elde etmek için

⁹⁰Ender Akyol, *Siyasal Kültür, Kamu Politikaları Ansiklopedisi*, (İstanbul: Nobel yayınları, 2016) s. 317.

⁹¹Levent Yılmaz, "Siyasal Kültür Kriz Etkileşimi Çerçevesinde Türk Siyasal Kültürünün Kriz Alanları", (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Y.L.Tezi, 2003), s.41.

⁹²Süleyman Ruhi Aydemir, *Siyasal Toplumsallaşma, Mevzuat Dergisi*, Sayı 46, 2001, s.01.

belirli ölçütleri bir matris yolu ile ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Onlar için; “siyasal kültür, genel olarak siyasal sisteme, onun girdi ve çıktı yönlerine ve siyasal aktör olarak benliğe yönelik farklı türden bilişsel, duygusal ve değerlendirici yönelimlerin sıklığı haline gelir.”⁹³ Almond ve Verbaoryantasyonu nesneler ve ilişkilerin içselleştirilmiş yönleri olarak tanımlamış ve siyasal oryantasyonları bilişsel (bilgi), duygusal (izlenimler), değerlendirici (sistem karşılaştırması) olarak 3’e ayırmışlardır.⁹⁴ Siyasal objeler ile oryantasyonları çarptığımızda siyasal kültürü elde etmiş oluruz. Öbür taraftan siyasal sistem üzerinde davranış kalıplarını incelerken girdi ve çıktı boyutu üzerinden bir değerlendirme yapan Almond ve Verba;

“Siyasal yönelim nesnelerini sınıflandırırken, “genel” siyasal sistemle başlarız. Biz burada sistemi bir bütün olarak ele alıyoruz ve vatanseverlik veya yabancılaştırma gibi duyguları, ulusun “büyük” veya “küçük”, güçlü veya zayıf” ve yönetim biçiminin “demokratik”, “anayasal” veya “sosyalist” olduğu gibi biliş ve değerlendirmeleri içeriyoruz.”⁹⁵ demektedirler.

Bu bakış açısıyla devletin siyasal kurumlarını nesneler olarak adlandırarak şu şekilde tanımlamışlardır;

“(1) yasama organları, yöneticiler veya bürokrasiler gibi belirli roller veya yapılar;

(2) belirli hükümdarlar, yasa koyucular ve yöneticiler gibi rollerin görevlileri ve

(3) belirli kamu politikaları, kararları veya kararların uygulanması.

Bu yapılar, görevliler ve kararlar sırayla geniş bir şekilde sınıflandırılabilir. Ya siyasi ya da “girdi” sürecine ya da idari ya da “çıkı” sürecine dahil olurlar.”⁹⁶

Yazarlar bu doğrultuda politik süreç ya da siyasal sistem üzerinden tanımlanan, vatandaşların siyasal davranışlarını talep girdisi olarak nitelendirildiğinde vatandaşların taleplerinin devletin yönetim şeklinin demokratik yada otoriter rejimler ekseninde değişkenlik gösterebileceğini vurguluyor.

⁹³G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (New Jersey: Princeton University Press, 1963) p.17.

⁹⁴G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1963), p.17.

⁹⁵G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p.15.

⁹⁶G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: PoliticalAttitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p. 15.

	Sistemin Tümü	Girdi Boyutu	Çıktı Boyutu	Toplumsal Kendini Değerlendirmesi
Bilişsel Oryantasyonlar				
Duygusal Oryantasyonlar				
Değerlendirici Oryantasyonlar				

Tablo8. Siyasal Oryantasyonun Boyutları⁹⁷

Bu çarpımlardan üç tip olmak üzere Mahalli, Tebaa, ve Katılımcı siyasal kültürler oluşur. Bunlar saf siyasal kültürlerdir ve değerlendirmeye göre hiç bir toplumda saf siyasal kültür bulunmamaktadır. Almond ve Verba, demokrasinin yaşamasını katılımcı siyasal kültüre bağlar ve mahalli ya da tebaa siyasal kültürünün hakim olduğu yerde demokrasinin yaşamayacağını iddia ederler. Sırasıyla oryantasyonlardan çıkan 3 tipi değerlendirerek tanımlamaya çalıştığımızda ilk olarak:

Mahalli siyasal kültür;

Yazarlar mahalli siyasal kültürün varlığını sürdürdüğü toplumlarda siyasal rollerin yok denecek kadar pasif olduğunu bu toplumlarda daha çok şaman, muhtar ya da şef gibi tek bir lider etrafında toplandığını, aynı zamanda bu lider ile dini ve sosyal yönelimlerin de siyasal yönelimden ayrılmayacağını vurgulamışlardır.⁹⁸

“Mahalli yönelim aynı zamanda siyasi sistem tarafından başlatılan değişim beklentilerinin karşılaştırmalı olarak yokluğunu da ima eder, Onların yönelimleri, aşiret, dini, mesleki ve yerel topluluklarının benzer şekilde uzmanlaşmamış yapıları ve

⁹⁷G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p. 16.

⁹⁸G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p. 17.

operasyonları ile uyumlu bir şekilde ilişkili, uzmanlaşmamış politik-ekonomik-dini yönelimler olma eğiliminde olacaktır.”⁹⁹

Yazarların bu kültür tanımını için belirlediği şey yönetilen kitlenin hükümet yada yönetimle ilgili herhangi bir bilgi yada merak bağının olmaması daha çok genenekselle kurallara bütününe itaat sağlanır. Aynı zamanda bu tür toplumlarda yönetime katılmak için gayret saf edebileceği bir yolu yarırgama eğilimi görülür.¹⁰⁰

Teba siyasal kültür;

“Burada farklılaştırılmış bir siyasi sisteme ve sistemin çıktısı yönlerine yönelik yüksek bir yönelim sıklığı vardır, ancak özellikle girdi nesnelerine ve aktif bir katılımcı olarak benliğe yönelik yönelimler sifra yaklaşır. Tebaa, uzmanlaşmış hükümet otoritesinin farkındadır; duygusal olarak ona yönelir, belki gurur duyar, belki sevmez; ve meşru ya da değil olarak değerlendirir.”¹⁰¹

Bu siyasal kültür türünü açıklarken Fransız monarşisinden örneklendirme yapan yazarlar bu kültüre sahip olan toplumların yönetim şekli ve yönetenler hakkında fikir sahibi olacak kadar bilgi sahibi oldukları ve yine bu tür toplumların siyasal sistem üzerinde yasalar ve kararlar olarak adlandırılan çıktı boyutu üzerine yoğunlaştıklarını ortaya koyarlar. Fakat siyasal sistem içinde sadece çıktı boyutunun irdelenmesi onlar için sınırlı bir yeterliliktir. Sadece hükümetle ilişkilerini duygusal bağlılıkla olabileceğini söylerken tebaa siyasal kültüre sahip toplumların ise siyasal sistem ile olan ilişkilerini pasif olarak tanımlarlar.¹⁰²

Katılımcı siyasal kültür;

“Toplum üyelerinin açıkça bir bütün olarak sisteme ve hem siyasi hem de idari yapılara ve süreçlere yönelme eğiliminde olduğu kültürdür: başka bir deyişle, politik sistemin hem girdi hem de çıktı yönlerine. Katılımcı yönetimin bireysel üyeleri, çeşitli siyasi nesne sınıflarına lehte veya aleyhte olabilir.”¹⁰³

Çalışmada siyasal sistem içinde aktif rolün daha sonraları “aktivist” role bürünme eğiliminde olabileceğinin, katılımcı siyasal kültürün diğer iki kültüre eklenebilen bir katman olduğu ve katılımcı siyasal kültüre eklenen toplumların ise bir önceki saf siyasal kültürlerinin yerini alamayacağı tarihsel olarak mahalli ya da tebaa siyasal kültüre sahip toplumların demokratik kurumlarla birlikte sahip oldukları katılımcı siyasal kültürün yanında mahalli ya da tebaa siyasal kültürlerinde yaşamını

⁹⁹G. A. Almond, S.Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963)p.17.

¹⁰⁰G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p.17.

¹⁰¹G. A. Almond, S.Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963),p.18

¹⁰²G. A. Almond, S.Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963),p. 18.

¹⁰³G. A. Almond, S.Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*(1963),p.18.

devam ettirebileceği belirtilmiştir.¹⁰⁴Öncelikle Almond ve Verbanın deyimiyle; “siyasal kültür, genel olarak siyasal sisteme, onun girdi ve çıktı yönlerine ve siyasal aktör olarak benliğe yönelik farklı türden bilişsel, duygusal ve değerlendirici yönelimlerin sıklığı haline gelir.”¹⁰⁵Kişinin siyasete bağlılığına baktığımızda sadece bilişsel olarak değerlendirildiğinde ilgisizlik ön plandadır, duygulaşmış ise siyasete bağlılık ortaya çıkar.

Halk bilişsel olarak farkında ama negatif duyguya sahip ise yabancılaşma meydana gelir ve siyasal yapıları reddeder. Katılımcı siyasal kültürün gelişmediği toplumlarda siyasal kararların nasıl alındığı, toplumun büyük çoğunluğu ilgilendiren bir konu değildir. “Siyasal sistem karşısında kendisini güçsüz ve etkisiz gören bireyler, karar alma sürecini etkileme yönünden bir çaba içerisinde olmazlar.”¹⁰⁶

	Sistemin Tümü	Girdi Boyutu	Çıktı Boyutu	Toplumsal Kendini Değerlendirmesi
Mahalli (Parochial)	0	0	0	0
Tebaa (Subject)	1	0	1	0
Katılımcı (Participant)	1	1	1	1

Tablo 9. Siyasal Kültürel Tipleri¹⁰⁷

Yukarıda bahsettiğimiz duygusal bilişsel ve değerlendirici unsurlar yine yukarıda sözünü ettiğimiz mahalli, tebaa ve katılımcı siyasal kültür tipleri ile az ya da çok miktarda kültür tiplerinin içinde bileşen olarak varlığını sürdürür. Bunu göz önüne aldığımızda Almond ve Verbanın en başta siyasal kültürü bir matris üzerinden değerlendirmesinin ana 4 kategorisi üzerinden incelenmiştir.

¹⁰⁴G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), pp.18-19.

¹⁰⁵G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1989), p.40.

¹⁰⁶Eray Acar, *Siyasal Kültür, Siyasal Katılım İlişkisi ve Kütahya İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma*, (Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2002), s.23.

¹⁰⁷G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.17.

Kültür tipleri olarak nitelenen mahalli, tebaa ve katılımcı kültürler ise kendi aralarında benzerlik ve zıtlıkları ile birlikte bir kombinasyona tabi olarak akabinde üç farklı karma siyasal kültürün ortaya çıktığını göreceğiz. Bunun sonucunda ise tüm toplumların saf bir siyasal kültüre sahip olamayacağını minimum düzeyde toplum kültürünün bireye indirgendığı bu çalışmada her bireyin aynı öğretilerle yetiştirilmesi sonucunda bütün toplumun aynı düşüncede olamayacağını anlatmaya çalışmıştır.¹⁰⁸

Karma siyasal kültür tipleri çalışmanın konusuna dahil olan ülkeler üzerinde incelenmiş ve anket yolu ile sayısal veriler elde edilmiştir. Siyasal kültür türlerinin kendi aralarında oluşturduğu kombinasyonlar ise; *Mahalli- Tebaa, Tebaa- Katılımcı, Mahalli – Katılımcı* ayrıca kendilerinin ortaya attıkları *Civic Siyasal Kültür*'dür. Bu karma siyasal kültür türlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyecek olursak ilk olarak; *Mahalli- Tebaa* siyasal kültüre sahip toplumlar genellikle merkezi hükümet etrafında şekillenmiş feodal düzene sahip ya da kabile toplumları olarak adlandırılan toplumlardır. Çalışmada bu kültür türüne istinaden Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya örneği verilmiştir. Onlara göre:

“Çoğu ulusun vakayinameleri ve tarihleri, yerel dar görüşlülükten merkezi otoriteye geçişin bu erken aşamasını içerir. Ancak bu değişim, tamamen gelişmiş bir tebaa kültürünün gerisinde kalan bir noktada istikrara kavuşabilir... Mahalli kalıplardan öznel kalıplara kültürel değişim sorunu zor bir sorundur ve ulusların erken tarihinde ileri geri istikrarsız hareketler yaygındır. Önerdiğimiz şey, bu sınıfın (zümrenin) bileşiminin bir süreklilik üzerinde düzenlenmiş alt çeşitler olarak görülebileceğidir.”¹⁰⁹

İkinci olarak, *Tebaa- Katılımcı* siyasal kültür; *“Karma tebaa-katılımcı kültüründe, nüfusun önemli bir kısmı özel girdi yönelimleri ve eylemci öz yönelimler kümesi edinirken, nüfusun geri kalanının çoğu otoriter bir hükümet yapısına yönelmeye devam ediyor ve nispeten pasif bir kümeye sahip.”¹¹⁰* Onlar; *Tebaa Katılımcı* siyasal kültürüne sahip toplumların demokrasiye geçiş aşamasında var olan geleneksel kurumları yıkılmadan yeni demokratik sisteme ayak uydurabilirlerse eğer demokratik alt yapının sağlanacağı görüşündeler. *Tebaa katılımcı siyasal kültür türüne* örnek olarak İngiltere ve Batı Avrupa devletleri örnek verilmiştir. Fakat çalışmada incelenen ülkeler üzerinde bu kültürün İngiltere’de başarıya ulaştığı, ancak Batı

¹⁰⁸Köksal Çalışkan, “*Siyasal Kültür Teorisi: ‘The CivicCulture’ ve Eleştirisi*”,(2017)s.38.

¹⁰⁹G. A. Almond, S. Verba, *The CivicCulture: PoliticalAttitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.23.

¹¹⁰G. A. Almond, S. Verba, *The CivicCulture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963)p.24.

Avrupa devletlerinde ise istikrarsızlık problemi olduğuna yer verilmiştir.¹¹¹ Almond ve Verba'nın değerlendirmeleri nihayetinde;

“Kültürel kalıpların kendileri yapısal istikrarsızlıktan ve kültürel çıkmazdan etkilenir. Katılımcı yönelimleri nüfusun yalnızca bir kısmı arasında yayıldığından ve meşruiyetleri süregelen tebaa altkültürü tarafından sorgulandığından ve otoriter ara dönemlerde askıya alındığından, nüfusun katılımcı odaklı tabakası, yetkin, kendine güvenen, deneyimli bir yurttaşlar topluluğu olamaz.”¹¹² sonucu çıkarılmıştır.

Yine onlara göre bu kültüre sahip toplumların eski geleneksel yapılardan çok yeni demokratik yapılarla birlikte savunucu bir politikaya hizmet eden toplum destekli siyasi alt yapının inşa edilmesi gereklidir.¹¹³ Üçüncü karma siyasi kültür *Mahalli Katılımcı* siyasi kültür;

“Her zaman mahalli parçalanma tehdidi altında olan bu siyasi sistemlerin çoğunun, iplerdeki cambazlar gibi sallanması, bir anda otoriterliğe, başka bir zamanda demokrasiye güvencesiz bir şekilde eğilmesi şaşırtıcı değildir. Her iki tarafta da yaslanacak bir yapı, sadık tebaalara dayanan bir bürokrasi, sorumlu ve yetkin vatandaşlardan oluşan bir altyapı yoktur.”¹¹⁴

Savaş sonrası ortaya çıkan üçüncü dünya ülkelerini bu kültür tipi ile eşleştirmek doğru olacaktır.¹¹⁵ Almond ve Verba, toplumun devlete olan sadakatinden yola çıkarak hala katılımcı kültüre doğru eğilim gösterebileceğini söylerler. Onlara göre; *“mahalli sistemlere çıktı tarafını yok etmeden nüfuz ederek girdi tarafında ise yeni çıkar grupları inşa etmek hükümeti istikrarlı bir yapıya sahip olmasını sağlayacaktır.”¹¹⁶*

Döndüncü ve son siyasi kültür türü olan tam anlamıyla Mahalli, teba ve katılımcı siyasi kültürlerin hepsinin bir arada yer aldığı toplumları kapsayan kültürdür. Almond ve Verba'ya göre tam demokratik sistemin sağlanması için bu kültürün etkin olması gerekir,¹¹⁷ *“katılımcı siyasi yönelimler, tebaa ve mahalli siyasi yönelimlerle birleşir ve bunların yerini almaz. Bireyler siyasi sürecin katılımcısı olurlar, ancak tebaa veya mahalli olarak yönelimlerinden vazgeçmezler.”¹¹⁸* Sonuç

¹¹¹G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.24.

¹¹²G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) pp.24-26.

¹¹³G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.26.

¹¹⁴G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.26.

¹¹⁵Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi: ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, (2017), s.40.

¹¹⁶G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.26.

¹¹⁷G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.31.

¹¹⁸G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963) p.31.

olarak bu kültüre sahip ülkelerde hem geleneksel anlayışların devam etmesi hemde yönetime olan etkin katılımın devam etmesi durumunda oluşacak olan denge ile birlikte istikrar sağlanır.¹¹⁹

Çalışma Parsons'un etkisi altında kaldığı, Batı dışında hayat bulmadığı, mülakatlarda oluşan eksiklikler ve en önemlisi siyasal kültürün mikro düzeyde ele alınması yani bireye yönelmesi hakkında birçok eleştiri yağmuruna tutulmuştur.¹²⁰ Önemli eleştirilerden biri de siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkiye yönelik siyasal kültür siyasal yapıyı mı belirler görüşüne cevap olarak *“siyasal kültür hem bağımsız hemde bağımlı değişken olarak ele alınmıştır hem yapıyı etkiler hemde ondan etkilenir.”*¹²¹denilmiştir. 1989'da tekrar revize edilen çalışmanın yanı sıra yapılan eleştirilere mantıksal çerçevede cevaplar verilmiştir. Bunun yanında gelen eleştirilerden etkilenen çalışma popülerliğini kısa süre kaybetse de 1970'lerde çalışmaya yönelik ilgi tekrar artmış ve bağımlılık teorisi ve rasyonel seçim kuramı etrafında *“Schwelling tarafından ‘Tutum odaklı’, ‘Sembol odaklı’ ve ‘Bilgi odaklı yaklaşımlar’ olmak üzere üç kategoride toplanmışlardır.”*¹²²Bu başlığı takip eden bölümlerde iki farklı ülkenin Almond ve Verba'nın çalıştığı bu kuram üzerinden bir değerlendirme ile istikrar politikaları incelenecektir.

¹¹⁹G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*,(1963),pp.31-32.

¹²⁰Köksal Çalışkan,Siyasal Kültür Teorisi: 'The CivicCulture' ve Eleştirisi,(2017), s.41.

¹²¹Almond, G. A. (1989), “The Intellectual History of the Civic Culture Concept”, Almond, Gabriel A. - Verba, Sidney (Ed.) (1989), *Civic Culture Revisited*, California; First Sage Printing, s. 1-37. Aktaran; Köksal Çalışkan, Siyasal Kültür Teorisi: 'The CivicCulture' ve Eleştirisi,(2017),s.45.

¹²²Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür: Yeni Yaklaşımlara Genel Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt:4 Sayı: 2 (2016) s.23.

İKİNCİ BÖLÜM

BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ

İlk bölümde toplum sosyalizasyonun nasıl ortaya çıktığını ve bir toplumda siyasal katılım için hangi hususların gerektiğini tartıştık. Sosyalizasyonunun bireylerin siyasal alanda kararlarını etkilediği ve alınan kararların toplumun siyasal kültürünü yansıttığı açıktır. Bu bölümde ise Brezilya Federal Cumhuriyetinin ortaya çıkışı ve tarihi gelişim seyrini inceleyerek teorik olarak siyasal kültür analizi yapmaya çalışacağız.

2.1.Tarih

Macellan'ın keşfinden sonra yeni ticari yollar aramak için Christopher Colomb'un Amerika kıtasının topraklarına 1492'de ayak basması ile İberik yarım adasında bulunan İspanya ve Portekiz İmparatorluklarının sömürge arayışı heyecanlı bir şekilde başlayacak daha sonra bu heyecan Avrupa kıtasında saracaktır. Fakat Brezilya topraklarında bir devletin kurulmasını 15. ve 17. yüzyıl dolaylarında yaşanan hadiselerin bir sonucu olarak değerlendirecek 15. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'nın siyasal durumuna göz atmamız faydalı olacaktır.

Öncelikle 1492'de kıtanın keşfinden sonra 1494 yılında İspanya ve Portekiz devletlerinin kendi aralarında yaptığı *Tordesillas Antlaşması* ile Filipinler, İspanya'nın; Brezilya, Portekiz'in olacak şekilde bölünmüştür.¹²³ İspanya ve Portekiz devletlerinin yeni keşfettikleri topraklarda yeni bir ülke kurma arzusu ve bu topraklarda var olan zenginlikleri piyasaya sürme fikri önce sömürgecilik faaliyetlerini hızlandıracak daha sonra merkantalizm olarak ortaya çıkacaktır.

Avrupa toprakları üzerinde din temelli bir dizi iç savaş çıkacak 1648'e gelindiğinde ise dünya üzerinde ulus-devlet anlayışı filizlenecek ve dini kurumlar diplomasiye dahil edilmeyecektir.¹²⁴ Bunun gibi bir dizi olayı 1688 İngiliz Devrimi,1765-1791 Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi takip edecek, 1803'e gelindiğinde Napolyon savaşları başlayacaktır.

¹²³Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918'e*,(2016),s.91.

¹²⁴Stephen J. Lee,*Avrupa Tarihinden Kesitler1494-1789*, (Ankara:Dost Kitapevi, 2019), ss.125-130.

“1792’de Napolyon’dan önce başlayan ve 1814’te biten silahlı mücadeleyi, yüz yıl öncesinin İspanya Veraset Savaşlarından sonra bir başka “dünya savaşı” olarak değerlendirmek mümkün. Çünkü mücadelenin bir bölümü şimdi bağımsızlık mücadelesi veren İspanya Amerikasını da etkilemiştir.”¹²⁵

1807’de Napolyon İberik yarımadasını yani İspanya ve Portekiz topraklarını işgal etmeye başlamıştır. Bu süreçte Portekiz Kralı hüküm sürdüğü topraklardan ayrılmış ve Portekiz topraklarında süren karışıklık sonuçlanana kadar Brezilya’ya yerleşmiştir.¹²⁶ 1803’den 1815’e kadar süren Napolyon Savaşları Napolyon’un kaybetmesi ile sonuçlanacak, İberik yarımadasında süren savaşta Napolyon’a karşı mücadele veren İngiltere ile iyi ilişkiler bu dönemde kurulacaktır. Aynı zamanda bu süreç içinde 1810’da Güney Amerika’da “Bağımsızlık Savaşları” ortaya çıkacaktır.

“Britanya’nın deniz gücü ABD’nin 1823’te ilan ettiği ‘Monroe Doktrini’ni destekliyordu. Bu doktrine göre Amerika kıtaları bu tarihten itibaren herhangi bir Avrupalı gücün yeni sömürgeler kuracağı bir yer olarak görülmemeliydi. Bu güçler bu yarımkürede herhangi bir müdahalede bulunduğu takdirde bu, Birleşik Devletler’e karşı ‘düşmanca tutum’ olarak kabul edilecekti.”¹²⁷

Amerika kıtasının kuzey kesimlerinde bir göç hareketlenmesi olmamasına rağmen güney kesimlerinde bir yerleşim söz konusu olmamıştır bunun nedeni Amerika kıtasına göç eden insanların göç niyetli olarak yerleştiği yerler kuzey kesimleri iken güney kesimlerine sadece değerli madenler ve eşyalar için gidilmesidir.¹²⁸

1820’de Portekiz kralı İberik yarımadasında var olan topraklarına geri dönerken

“Brezilya’da vekil bıraktığı oğlu DomPedro kısa sürede, sömürgesini tekrar ele geçirmek isteyen Portekizlilere karşı Brezilya’nın bağımsızlık mücadelesinin önderi oldu. Kısa süren bir savaştan sonra ‘Brezilya’nın ebedi savunucusu’ unvanı verilen oğul, ülkenin bağımsızlığını ilan ederek 1 Aralık 1823’te I. Pedro olarak taç giydi.”¹²⁹

I. Pedro 1822-1831 yılları arasında hüküm sürdükten sonra tahttan çekilmesi ile yerine oğlu II. Pedro geçecek fakat 1888’e gelindiğinde bir darbe ile burun buruna gelen imparatorluk tüm çabalarına rağmen memnuniyetsizlik sonucunda halkın cumhuriyetçilik coşkusu ile karşılaşp son bulacaktır. Bu tarihten sonra Brezilya İmparatorluğu sona erecek Brezilya Cumhuriyeti kurulacaktır.Cumhuriyetçiler

¹²⁵Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918’e*, (2016),s.171.

¹²⁶Segâh Tekin, *Brezilya’nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016 ss.11-12.

¹²⁷J.M. Roberts , *Avrupa Tarihi*,Çev.Fethi Aytuna (İstanbul :İnkılap Kitapevi,, 2015) s. 429.

¹²⁸Oral Sander, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918’e*,(2016), s.91.

¹²⁹J.M. Roberts , *Avrupa Tarihi*,(2015),s.430.

tarafından hazırlanan Brezilya Federal Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası 1891'de ilan edilmiştir.¹³⁰

1900'lerin başlarına gelindiğinde ise tüm dünyayı etkisi altına alan I. Dünya Savaşı'ndan Latin Amerika ülkeleride etkilenecektir. Yeni cumhuriyetin ilk başkanı Manuel Deodoro da Fonseca olacaktır. 1910 yıllarında yeni kurulan hükümet ve liberal politikaların reddi ile uğraşan Brezilya bu dönemde kauçuk ve kahve ihracatı ile ekonomisini büyük ölçüde geliştirecektir.

I. Dünya Savaşı sırasında ticari faaliyetlerine ara vermek zorunda kalacaktır fakat bu durumda *“yine de olumlu bir yön vardı: Savaş sırasında biriken döviz, 1918'den sonra sermaye malları alımlarındaki artışın finansmanına yardımcı oldu.”*¹³¹ Sonrasında yaşanacak gelişmelerden biri olan 1929 Bunalımı'ndan da etkilenecektir. Bu dönemde iç politikada iki devrim gerçekleşmiştir. 1930'lara gelindiğinde *“Birinci Cumhuriyet'i (1889-1930) sona erdiren Ekim-Kasım 1930 Devrimi ile Estado Novo'yu (1937-1945) sona erdiren Ekim 1945 askeri darbesi arasındaki on beş yıl, Get'ulio Vargas'ın egemen olduğu bir dönemdi.”*¹³² 1930-1945 yılları arasında Estado Novo adı verilen bir politika uygulanacaktır, bu politika özünde korporatisttir. Bu sistemle sanayileşmede iyileşmeye gidilmesi ülkenin bu yol ile kalkınması amaçlanmıştır. Korporatist sistem başlıca milliyetçilik duygusu etrafında tüm yurttaşların üretim için örgütlenmesi ile oluşur ve *“kaynaklarından biri dayanışma diğeri ise disiplindir.”*¹³³ Bunun yanında bir diğer özelliği ise hiyerarşik düzen içinde olmasıdır. Korporatist sistemlerde muhafazakar ideolojiler gibi bireyden çok toplumun önceliği önemlidir, bireyden bağlı olduğu toplum için fedakarlık göstermesi beklenir.

Bu dönemde Brezilya Cumhuriyeti'nde sosyal politikalara önem verilerek işçi ayaklanmaları önlenmek istenmiş, tam anlamıyla ülkenin kalkınmasına yönelik tüm

¹³⁰Segâh Tekin, Brezilya'nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim,(2016)s.25.

¹³¹Thomas E. Skidmore, *Brazil Five Centuries of Change*,(Newyork :Oxford University Press, 1999), p.95.

¹³²Leslie Bethell, *The Cambridge History Of Latin America*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2008), p.04.

¹³³G. Gürkan Öztan, *Korporatizm Özgürlükten Yoksun Bir Üçüncü Yol*,Siyasal İdeolojiler: 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, Editör: H.Birsen Örs, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), s.523.

tehditler ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde Uluslararası Kahve Konferansı kurulmuş, devlet tarımı ön plana çıkaracak politikalar izlemiştir.¹³⁴

*“1945’te Vargas’ın serbest seçimler yapılacağına söz vermesi ile bir demokratikleşme süreci başlamıştır. Ordunun da Vargas’ın çekilmesini talep etmesi istemesi ile 1945’te Brezilya tarihinin o döneme kadar gerçekleşen en demokratik seçimi yapılmış ve Eurico Gaspar Dutra, Devlet Başkanlığı’na seçilmiştir”*¹³⁵

Dutra bazı kaynaklara göre Vargas’ın yönetimini istemeyen askeri çevrenin adayı olarak seçimde adaylığını koymuştur. Her iki yönetimde askeri kökenlidir. Vargas yönetiminden farklı olarak bu dönemde Amerika ile ilişkiler iyileştirilmeye çalışılmıştır.¹³⁶ Dutra yönetimi iktidarda kısa süreli görev yapmıştır ve bir sonraki seçimde sosyo- ekonomik nedenlerden ötürü Vargas yönetimi tekrar iktidara gelmiştir.

Bu dönemde dünya politik gündeminde II. Dünya Savaşı ve ardından Soğuk Savaş, ülkeleri kalkınma politikaları yönünden sosyal ve ekonomik olarak etkileyecektir. Brezilya Cumhuriyeti bu yıllar arasında kalkınma politikalarını liberalizmden ziyade devlet eli ile yatırımlar yapma olarak belirlemiştir. 1950’lerde İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönem olan iki kutuplu dünya düzenini ortaya çıkaran,

*“Soğuk Savaş, zaten zor olan ekonomik ve politik ortama sıcaklık kattı. Siyasi istikrarsızlık ve sosyal huzursuzluk, daha fazla eşitlik talepleriyle arttı. Belirli gruplara ve sektörlerle yönelik ayrıcalık ve faydaların birleşimi, kamu kaynaklarının hesap verebilirliğinin olmaması, makroekonomik istikrarsızlık ve artan sosyal talepler patlayıcı hale geldi.”*¹³⁷

Brezilya Cumhuriyetinin II. Cumhuriyet dönemi Dutra yönetimi ile başlamış Vargas yönetiminden sonra 7 devlet başkanı değiştirmiştir. II. Cumhuriyet döneminin son devlet başkanı João Goulart, 1961-1964 yılları arasında görev yapmıştır. Bu dönem küresel şartlar sonucunda ekonomi dahada kötüleşecek, 1964’te bir askeri darbe yaşanacaktır.

Yine bu dönemde başkent unvanı *Rio de Janeiro* şehriden alınıp yeni inşa edilen aynı zamanda ülkenin adını da anımsatan *Brasília* şehrine verilecektir. Burada asıl dikkat etmemiz gereken husus aslında 1930’lardan 1980’lere kadar olan dönemde

¹³⁴Amado Luiz Cervo, *A Historical Legacy: The Development of the Brazilian Industrial Model, The Political System of Brazil*, Editors: Dana de la Fontaine, Thomas Stehnken, (VS Verlag für Sozialwissenschaften VS Verlag für, 2016) p.22.

¹³⁵Segah Tekini Brezilya’nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim, (2016) s.35.

¹³⁶Britannica, Eurico Gaspar Dutra president of Brazil Biyografi <https://www.britannica.com/biography/Eurico-Gaspar-Dutra> Erişim Tarihi: 15.08.2021.

¹³⁷Marcos de Barros Lisboa ,Zeina Abdel Latif, *Democracy and Growth in Brazil*, Insper Working Paper, 2013, p.12.

ister askeri otoriteler ister demokratik seçimler olsun askeri yönetimin hükümetin üzerinden ellerini hiç çekmemesidir. Öyle ki “Brezilya ‘siyasi modelinin’ dönüşümü (Cardoso’nun (1972) ifadesini kullanırsak) aslında ‘ordunun kışlaya dönüşü olarak değil, siyasetin kışladan atılması’ anlamına geliyordu.”¹³⁸ 1964 darbesi ile kurulan yönetim 21 yıl sürecek bu süreçte 6 devlet başkanı değişecektir. 21 yıl süren darbe yönetiminin en başlarında sert bir düzen sağlamaya çalışırken aynı zamanda “Etkili muhalefet durduruldu. Hükümet daha sonra cumhurbaşkanlığı için dolaylı seçimler yaptı, siyasi partileri feshetti, federal ve eyalet parlamenterlerinin siyasi haklarını askıya aldı ve iki partili sistemi kurdu.”¹³⁹ Darbe dönemi hükümet yönetiminde başat rolü ARENA (National Renovating Alliance)Partisi üstlenirken muhalefet partisi ise MDB(Brazilian Democratic Movement) Partisi olacaktır.¹⁴⁰ Askeri diktatörlük rejiminin ilk hükümet başkanı Pascoal Ranieri Mazzilli olsa da görev süresi kısa süreli olmuş, askeri diktatörlük yönetiminin düzenini sağlamak için yapılan seçimlerde Humberto de Alencar Castelo Branco devlet başkanı seçilmiştir.

Dönemin politikaları muhafazakâr görüş ekseninde gerçekleşmiş, komünizm gibi sosyal görüşler ise tehdit olarak algılanmıştır. Bunların nihayetinde; “Ülkede yönetici elitin geleneksel olarak sağ ve muhafazakâr siyasi görüşü benimsemiş olması elit – toplum kopukluğu bağlamında halkı elitizm, baskı ve sağ görüş arasında bağlantı kurmaya itmiştir.”¹⁴¹ Birçok kaynağa göre 21 yıllık darbe hükümeti dönemsel olarak ayrılmıştır. İlk dönem olan 1965-1968 yılları arası dönem incelendiğinde, bu dönem baskı dönemi olarak adlandırılmaktadır. İkinci dönem ise 1969-1974 yılları arasında, baskının arttığı ve aynı zamanda bazı ekonomi politikalarının hayata geçirilmesine yönelik adımların atıldığı dönem olarak nitelendirilmektedir. Üçüncü dönem 1974-1985 yılları arası demokratikleşmeye ve liberal politikaya geçiş yapılması dönemi olarak görülmektedir.¹⁴²

¹³⁸Martins, L. 1985. *Estadocapitalista e burocraciano Brasil pós-64*. Rio de Janeiro, Paz e Terra, Aktaran:Adriano Nervo Codato, A political history of the Brazilian transition from military dictators hipto democracy, Rev. Sociol. Polit. vol.2 no.se Curitiba 2006, p.02.

¹³⁹Ulisses Terto Neto, Protecting Human Rights Defenders in Latin America; ; A Legal and Socio-Political Analysis of Brazil, Mexico: Palgrave Macmillan,2018 p.59.

¹⁴⁰Ulisses Terto Neto, Protecting Human Rights Defenders in Latin America; A Legal and Socio-Political Analysis of Brazil, (2018) p.60.

¹⁴¹Segah Tekin, Latin Amerikada Muhafazakarlık ve Dış Politika: Brezilya Örneği, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Yıl:2014, sayı:51, 2017, s.96.

¹⁴²Alper Merey, 31 Mart 1964 Brezilya Darbesi, TUIÇ Akademi,<https://www.tuicakademi.org/31-mart-1964-brezilya-darbesi/> Erişim tarihi: 21.08.2021.

1967’de yeni düzenlenmiş bir anayasa getirilmiş ve 1960’ların sonlarında cari açıkların artmasına bağlı olarak; “1970’lerin ortalarında yaşanan şiddetli olaylara hükümetin tepkisi, ‘bahsi ikiye katlamak’ ve bu kez ithal ikameciliği destekleyen Ulusal Kalkınmacılık projesini güçlendirmek olmuştur.”¹⁴³ Hükümetin bu politikası 1980’lere gelindiğinde köklü bir değişime uğrayacak öyleki ithal ikameci model dünya ülkeleri tarafından kaldırılmaya başlanacak, liberal politikaların uygulanmasına fırsat sunulacaktır.

Brezilya da bu dönemde ekonomik ve sosyal politikalar açısından yumuşamaya gidecektir. Öyle ki iki partili sistem olarak yukarıda bahsettiğimiz sistemin muhalefet kanadı olan MDB, “1970’lerden itibaren Brezilya’nın demokrasiye geçişinde önemli bir rol oynadı ve askeri rejimden sonraki ilk sivil devlet başkanını destekledi.”¹⁴⁴ Yine bu dönem sol partilerinde faaliyet göstermesi ile yeni sendikacılık anlayışında hareketlenmeler olacaktır.

“Keza gelecekte Devlet başkanı seçilecek sendikacı Lula da Silva’nın bizzat yönettiği 1978, 1979 ve 1980’deki Sao Paulo’nun ABC diye anılan sanayi bölgesindeki metal işçilerinin grevleri, hükümet tarafından kontrol altında tutulan sendikacılığı kırılma noktasına getirmiştir.”¹⁴⁵

1980’lere gelindiğinde geçmişe nazaran daha ılımlı ve daha yumuşak politikalar izlenecek bu dönem itibari ile demokrasiye geçiş için adımlar atılacaktır.

Demokrasiye geçişin temellerinin atılmasında memur sendikalarının etkin faaliyet göstermesi ve devamında işçi sınıfının ise topraksız kır işçileri hareketini gerçekleştirmesi öngörülür çünkü askeri diktatörlük döneminde özellikle “1970’leri ortalarında Brezilya hükümeti dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kamu yatırımlarına hız vermiş ve ihracat hacmini genişletme çabasına girmiştir.”¹⁴⁶ Artan enflasyonla birlikte askeri diktatörlük döneminde dünya genelinde yaşanan Meksika Krizi, Brezilya hükümetini ekonomik olarak zor duruma düşürmüştür.¹⁴⁷ “21 Temmuz 1983’teki genel grev, 1985’te banka memurlarının grevleri bu ülkede gerçek bir

¹⁴³ Marcos de Barros Lisboa, Zeina Abdel Latif, Democracy and Growth in Brazil, p.13.

¹⁴⁴ Juan Albarracín, Political Parties and the Party System, The Political System of Brazil, Editors: Dana de la Fontaine, Thomas Stehnen, VS Verlag für Sozialwissenschaften VS Verlag für, 2016 p.22.

¹⁴⁵ Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya’da Sendikacılık, Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı / Issue: 70 – 2016/1, 81-103 ss.88.

¹⁴⁶ Ahmet Fazıl Özsoylu, Neşe Algan, Dünya Ekonomisinin Yeni Aktörleri; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, (Adana :Karahana Kitapevi,2011) ss.37.

¹⁴⁷ Ahmet Fazıl Özsoylu, Neşe Algan, Dünya Ekonomisinin Yeni Aktörleri; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, (2011), s.38.

*sendikal hareketin oluşmasında önemli bir merhale oluşturmuştur.*¹⁴⁸” Grevlerin bir sonraki adımı olan topraksız kır işçileri hareketi ise küresel olarak akıllarda yer etmiştir. Öyle ki sadece ekonomik olarak değil, bu hareketin Katolik Kilisesi tarafından desteklenmesi de göz ardı edilemezdir. “1973 yılında yayımlanan bir ortak bildiride, Brezilya’nın Orta Batı bölgesindeki piskoposlar ve daha üst düzey dini görevliler ‘Kiliselerin Çılgılığı’ adı altında bir belge yayımlamıştır.”¹⁴⁹ Temelde baktığımızda işçi hareketlerinin bu denli aktif olması sınıflar arası dengenin sağlanamaması ve eşitsizlik durumunun katlanılabirliği ile ilişkidir. 1980’lerde küresel çapta etkin hale gelen neoliberal politikalar ise bu dönemde Brezilya topraklarında karşıt görüşlerle karşılaşacaktır. Topraksız Kır İşçileri Hareketi’nin (MST)

*“temel özelliklerinden birisi, kapitalizmin kırsal bölgelerde uygulanmaya başlamasından sonra ortaya çıkan şiddetli sosyal sonuçlar olan işsizlik, köylülerin tahliyesi, fakirleştirme ve kırsal bölgelerden göçle ilgili eleştirilerdir... 1985’te başlayan askeri rejimin yerini alan sivil hükümetlerin neoliberal eğilimlerine karşı protestolar eşlik etmektedir.”*¹⁵⁰

1990’ların sonlarına kadar devam edecek olan bu hareket uzun süre askeri diktatörlük ve otoriter rejim etkisi altında kalmış bir ülkenin demokrasi damarlarına yeniden kan pompalayacaktır.

Askeri diktatörlük rejimi boyunca totalde 6 hükümet başkanı değişmiştir. Bu 21 yıllık süreç içerisinde otoriter bir yönetim sergilense de diktatörlük dönemi içinde hükümet istikrarlı bir yapıya kavuşamamıştır. Diktatörlük döneminin ilk başkanı olan Ranieri Mazzilli’nin başkanlığı diktatörlük yönetiminin kararları doğrultusunda yeni bir düzen için yapılan seçimle kısa sürmüştür.

Seçim sonucunda Humberto de Alencar Castelo Branco yeni hükümet başkanı olmuştur. Bu dönem kontrolü elde tutmak amacı ile baskıcı politikalar izlenmiştir. Castelo sonrasında göreve gelecek olan hükümet başkanı Artur da Costa e Silva döneminde komünizme karşı olarak yapılan hamleler olarak nitelendirilen; Ulusal

¹⁴⁸Tribune De Geneve “ViolentesManifs Et Greve GénéraleAuBrésil”, Le 2017. Aktaran: Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya’da Sendikacılık,(2016), 81-103 ss.89.

¹⁴⁹Michael Löwy, Brezilya’nın Topraksız Kırsal İşçi Hareketinin Sosyo-Dinsel Kökenleri, Çev: Ecehan Balta, *Praksis Dergisi*, 2014, Sayfa:209-215 ss.211.

¹⁵⁰Michael Löwy, Brezilya’nın Topraksız Kırsal İşçi Hareketinin Sosyo-Dinsel Kökenleri, (2014), s.212.

kongrenin kapanması ve ardından partilerin kapatılması gibi bir dizi olay ile diktatörlük döneminin en şiddetli dönemini başlatmış olacaktır.¹⁵¹

Bir sonraki hükümet başkanı olan Emilio Garrastazu Medici ise 1967’de kabul edilen anayasa ile birlikte bu baskıcı rejimi sürdürmeye devam edecektir. 1974’e gelindiğinde hükümet başkanı Ernesto Geisel seçilecektir. Bu dönem ithal ikameciliğe geçiş dönemi olarak adlandırılacak, 1970’lerdeki kriz tüm dünyayı sarstığı gibi Brezilya’yı da sarsacak, bu dönem aynı zamanda demokrasiye ve liberalleşmeye doğru yumuşama adımlarının başlangıcı olacaktır.¹⁵²

Askeri diktatörlük rejiminin son hükümet başkanı olan JoãoFigueiredo kendisinden bir önceki hükümet başkanı olan Geisel’in izinden giderek demokratikleşme adımlarına hız kazandıracak 6 sene hükümet başkanlığı görevini 21 yıl askeri diktatörlük rejimi sonunda ilk kez sivil hükümet başkanı olan Tancredo de Almeida Neves’e devredecektir. Neves, vefatı nedeniyle yönetimde uzun süreli kalamayacak, yerine José Sarney geçecektir. Sivil otorite ile birlikte liberal politikalar uygulanmaya başlanacak sıkıntılı bir ekonominin içinden çıkmak için birçok yenilik gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.¹⁵³ Bu yeniliklerin içinde dünya ülkelerini saran yeni düzen olan Neoliberal reçeteler Brezilya hükümetinde gündeminde olacaktır.

Yine bu dönemde, daha sonra bazı değişikliklerin yapılacağı, Brezilya Federal Cumhuriyeti’nin bugünkü anayasası olan 1988 Anayasası kabul edilecektir. Bu dönem Brezilya halkı, siyasal kararları etkilemek için çabalamıştır. *“Fiyat istikrarı, daha yüksek ekonomik büyüme ve daha fazla eşitlik için kamuoyu baskısı yüksekti. İlk on yılda, tartışma ve politika eylemleri, daha geniş bir ekonomik gündemin kapsamını sınırlayan fiyat istikrarı stratejilerinde yoğunlaştı.”*¹⁵⁴1990’lı yıllara gelindiğinde liberalleşme adımları ile birlikte farklı üretim sektörlerine giriş yapılmış, devlet yatırımlarından çok özel sektörü geliştirmeye çalışılmış ve yabancı yatırımcıların ülkeye girişleri kolaylaştırılmıştır. Ülkenin ekonomi politikaları üç önemli maddenin üzerine inşa edilmiştir;

¹⁵¹Muharrem Kılıç, *Soğuk Savaş’tan Bugüne Darbeler ve Devrimler*İstanbul: Cem yayınları. 2013 s. 253.

¹⁵²Gözde Müşerref Gezgüç, Arjantin (1976), Brezilya (1964), Şili (1973) Ve Türkiye’de (1980) Askeri Darbeler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, (Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi,2013) s.208.

¹⁵³Segah Tekin, Latin Amerikada Muhafazakarlık ve Dış Politika: Brezilya Örneği, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, Yıl:2014, sayı:51 Mayıs- Ağustos 2017, s.96.

¹⁵⁴Marcos de Barros Lisboa, Zeina Abdel Latif, Democracy and Growth in Brazil(RevisedVersion) Insper Working Paper,2013 p.15.

- “1. enflasyonun kontrolü,
2. dış ticaret dengesi,
3. ekonomik kalkınmanın desteklenmesi.”¹⁵⁵

Askeri diktatörlük yönetiminin hemen bitmesinin ardından günümüze kadar gelen 36 yıllık bir zamanda Brezilya Federal Cumhuriyeti seçimle iş başına gelen fakat vefatı nedeniyle başkanlıktan erken ayrılan Tancredo Neves’de dahil olmak üzere 9 Hükümet Başkanı değiştirmiştir.

Sivil otoritenin yeni hakimiyet kurduğu dönemde hükümetin yönetim politikaları değiştiği kadar siyasi partiler de bir revizyona uğramış

“Askeri iktidarın güdümünde bulunan ARENA ve MBD, yeni isimler altında biçim değiştirmiştir. ARENA, Sosyal Demokrat Parti (PDS) adını almıştır. Muhalefet partisi olan MBD ise Brezilya Demokratik Hareket Partisi (PMDB) olarak kendini yenilemiştir. Yeni bir parti olarak Lula de Silva’nın önderliğinde İşçi Partisi kurulmuştur.”¹⁵⁶

Uzun dönem askeri yönetim altında kalan ülke sivil hükümetin ilk dönemlerinde istikrarlı bir gidişat sergileyememiş doğrudan seçimle iş başına hükümet başkanları kısa vadeli olarak görev sürelerini tamamlamışlardır.

Yine bu dönemde Luiz Inácio Lula da Silva’nın İşçi Partisi (*Partidodos Trabalhadores, (PT)*) etkin bir rol oynayacaktır. 1990 itibari ile ilk defa seçimle görev başına gelen Fernando Collor de Mello;

“..devlete ait kimya ve çelik endüstrisi işletmelerinden başlamak üzere geniş kapsamlı bir ‘özeleştirme’yi programına almış; sosyal harcamaları kısmış; kısaca işe neoliberalizmin temel karakteristikleri arasında yer alan ‘özeleştirme’, ‘sosyal haklarda kısıntı’ ve çalışma hayatında ‘esneklik’le başlamıştır.”¹⁵⁷

Aynı zamanda Collor Hükümeti 1991’de Arjantin, Paraguay, Uruguay gibi taraf devletlerin bulunduğu bölgesel kalkınmaya yönelik olan MERCOSUR (Güney Ortak Pazarı) adında bir iş birliği anlaşmasına katılmıştır.¹⁵⁸ 1992’de yolsuzluk iddası ile istifa edecek yerine geçici olarak gelen Itamar Franco 1995’e kadar görevine devam

¹⁵⁵Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Brezilya Ülke Bülteni 2015. <https://www.deik.org.tr/uploads/brezilya-ulke-bulteni-kasim-2015.pdf> Erişim Tarihi: 04.11.2021 s.03.

¹⁵⁶Gözde Müşerref Gezgüç, Arjantin (1976), Brezilya (1964), Şili (1973) Ve Türkiye’de (1980) Askeri Darbeler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, (2013) s.212.

¹⁵⁷Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya’da Sendikacılık, (2016), 81-103 s.90.

¹⁵⁸Sibel Özbudun, *Latin Amerika’da İsyanın Tarihi*,(Ankara: Ütopya Yayınevi, 2008) s.541.

edecektir.¹⁵⁹ 1995-2003 yılları arasında ise Fernando Henrique Cardoso göreve gelecektir.

“Cardoso Hükümeti’nin uygulamaya koyduğu özelleştirme, ticari açık politikaları, sendikalar cephesinde hoşnutsuzluk yaratmış; Hükümet’in söz konusu politikaları, Sao Paola bölgesindeki metalürji fabrikalarının kapanmasına neden olunca, işveren kesimi Hükümet’in yüksek faiz ve ticari açık politikasını eleştirmeye başlamıştır.”¹⁶⁰

Yine bu dönemde etkin rol oynayan işçi hareketlerinden biri de şüphesiz Topraksız Kır İşçileri Hareketi’dir. Cardoso’nun son başkanlık yılı olan 2002 yılına gelindiğinde Topraksız Kır İşçileri Hareketi, Başkan Cardoso’nun çiftliğini basarak toprak reformu isteklerini dile getirmişlerdir.¹⁶¹ Tezin odaklandığı 2002-2011 döneminin devlet başkanı Luiz Inácio Lula da Silva’nın dönemine geçmeden önce sivil yönetimi istikrar açısından değerlendirdiğimizde, Cardoso’nun başkanlığı Vargas döneminden sonra en uzun başkanlık dönemi idi.

2002 yılına gelindiğinde seçim sonuçları ilk defa farklı bir rotayı gösterdi ve seçimleri İşçi Partisinin adayı olan Lula de Silva kazandı Lula’nın bu dönem ki politikaları önceki dönem yönetiminde olan sağ görüşe sahip partinin politikalarına ılımlı yaklaşmıştır.¹⁶² Ancak başka bir yönüyle de; *“İlk döneminden itibaren Lula da Silva değişim mesajı vermiştir. Neoliberal piyasaların gelişmekte olan ülkelere yönelik uyguladığı serbestleşme ve deregülasyon baskılarına rağmen sosyal politikalara ağırlık vermiştir.”¹⁶³* Bu dönemde, halk arasındaki ekonomik eşitsizliğin sert sınıfsal çizgilerini yumuşatmak amacı ile *Bolsa Familia* adı altında bir sosyal yardım programı başlatılmıştır. *Bolsa Familia* kapsamında eğitim ve sağlık hizmetlerinin sosyal yardım olarak iyileştirmesi ve yoksul kesimin üretime ve iş gücüne katılmasını amaçlayan bir dizi şartlı düzenleme getirilmiştir.

“Yararlanıcıların belirlenmesinde kişi başına düşen gelir esas alınmaktadır. Ailenin geliri aylık 40 doların altında ise yoksulluk sınırının altında ve programın

¹⁵⁹David Fleischer, Political Corruption And Campaign Financing: Brazil's Slow Shift Towards Anti-Corruption Laws, Paper prepared for presentation at the DEM35 Panel "Corruption in Latin America II: An Overview of the Practical Measures to Curb Corruption" of the XX International Congress of the Latin American Studies Association (LASA), Guadalajara, México, 1997 p.03.

¹⁶⁰Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya’da Sendikacılık,(2016), 81-103 ss.92.

¹⁶¹Sibel Özbudun, *Latin Amerika’da İsyanın Tarihi*, (2008) s.542.

¹⁶²Karabekir Akkoyunlu, *Sessiz Devrimin Gürültülü Sonu: Brezilya İşçi Partisi’nin Yükselişi ve Düşüşü*, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür, Editör: Esra Akgemci, Kazım Ateş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020 ss.155-170, s.284.

¹⁶³Yavuz Yıldırım, Lula da Silva’dan Bolsonaro’ya Brezilya’da Siyasal Dönüşüm, *Mülkiye Dergisi*, 44 (3), 2020,S.523.

yararlanıcısı olarak tanımlanmaktadır. Yararlanıcılara ayda 20 dolar ödeme yapılırken, bu miktar ailedeki çocuk sayısına göre artabilmektedir.”¹⁶⁴

Lula döneminin ekonomik durumu azımsanamayacak kadar iyi iken onu destekleyenler kadar karşı olanlarda vardı. Öyle ki 2010 yılına gelindiğinde bir dizi yolsuzluk suçlaması ile karşı karşıya kalan hükümete karşı ayrıca bazı kaynaklardan, iktidara geldiği süreçte uyguladığı politikalarla Brezilya solunu dağıttığı yönünde eleştiriler de yöneltildi.¹⁶⁵ Bunun yanı sıra Silva dönemini sendikaların etkinliği açısından olumlu bir şekilde değerlendirenler de vardır:

“Lula da Silva'nın 2002 başkanlık seçimini kazanması, Brezilya tarihinde ilk defa işçi ve sendika kökenli birinin başkan seçilmesi, yine çalışma bakanlığı ve sosyal güvenlik bakanlığı dahil 7 sendikacıyı bakan olarak ataması hasebiyle sendikalar cephesinde yeni bir umut ve memnuniyet yaratmıştır”.¹⁶⁶

Yine dönemin dış politika araçları iyi bir şekilde kullanılmış ve ülke dünya ülkeleri arasında başarılarıyla popülerlik kazanılmıştır.

“Bu dönemde ekonomik bir güç olarak yükselen Brezilya, kendisini Batı sistemi içinde değil, Güney kimliğine vurgu yaparak daha özerk bir alanda konumlandırdı. Lula, ülkenin hem bölgesel hem uluslararası konumunu güçlendirerek, Brezilya'nın, “Küresel Güney”in liderliği ve sözcülüğü rolünü üstlenmesini sağladı.”¹⁶⁷

Ek olarak bu dönemde Afrika bölgesine yönelik politikalara önem verilmiş özellikle ticaret, kalkınma iş birliği ve diplomatik ilişkiler bu dönemde ortaya çıkan temel politikaların argümanı olmuştur.¹⁶⁸ 2012 yılına gelindiğinde daha öncede yukarıda bahsettiğimiz üzere devlet başkanı olan Luiz Inácio Lula da Silva hakkında daha önceki hükümetlerde de yaşanan yolsuzluk iddiaları baş göstermiş Lula'dan sonra halefi olarak gelecek olan Dilma Rousseff'in başkanlığı düşürülmüş, Lula da Silva hakkında ise daha sonra bozulacak olan tutuklama kararı çıkarılmıştır.

Genel olarak baktığımızda tarihsel dönem içinde birçok askeri darbe yaşanmıştır bunların ilki 1889'da monarşiye karşı yapılmış ve cumhuriyet ilan edilmiştir. I. Cumhuriyet'in baskıları sonucunda 1930'larda bir askeri darbe daha

¹⁶⁴T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 9. Kalkınma Planı 2007-2013, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2007 s. 28. https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/09_GelirDa%C4%9F%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1veYoksulluklaM%C3%BCcadele.pdf

¹⁶⁵Aylin Topal, *Latin Amerika'yı anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol*, (İstanbul: Yordam Kitap, 2008) s.142-144.

¹⁶⁶Adnan Mahiroğulları, *Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya'da Sendikacılık*, (2016), 81-103 s.94.

¹⁶⁷Esra Akgemici, *Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: “Güney-Güney” İşbirliği Nereye?*, *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi* Cilt 1 • Sayı 2 • Bahar 2012, s.15.

¹⁶⁸Esra Akgemici, *Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: “Güney-Güney” İşbirliği Nereye?*, (2012), s.17.

gerçekleşecek ve Vargas yönetimi iktidara gelecektir. Bu dönemde Vargasın hayata geçirdiği Estado Novo tarihe korporatist politika olarak geçecek fakat politikanın ömrü uzun süreli olmayacaktır. 1945'e gelindiğinde Vargas yönetimi bir darbe ile yıkılacaktır.

“Dutra 1930 yılında Vargas'ın darbeyle yönetime gelmesine zamanında karşı çıkmış, ama bir süre sonra onun yanında saf tutmuş ve hatta 1932 yılında Sao Paulo'da gerçekleşen isyanı bastırılmasına yardımcı olmuştur. Ancak Vargas'ın 1945 yılı seçimlerini engelleme girişimlerinden sonra darbe kararı almış ve anayasası hazırlanırken kendisinin de yardımı bulduğu Vargas'ın otoriter devleti Estado Novo'sunu (Yeni Devlet) yıkmıştır.”¹⁶⁹

Dutra yönetimi komünistlerle ve Vargas yönetimi ile mücadele edecek fakat yönetim istikrarını sürdüremeyecek 1950 seçimlerinde Vargas tekrar devlet başkanı seçilecektir. Bu dönem dolaylarında ise halktan gelir adaletsizliğine ve sosyal politikaların yetersizliğinden kaynaklı genel olarak işçi sınıfının içinde görülen bir sendikal hareketlenme ve grevler yaşanacaktır. 1954'de ülke Vargas'ın intiharı ile yankılanacaktır. 1956'ya gelindiğinde Juscelino Kubitschek devlet başkanı seçilecektir.¹⁷⁰ “Fakat gerek Kubitschek döneminde gerekse takip eden yıllarda, ülkede ekonomik ve siyasal sorunlar giderek artmış ve siyasal hayatta sol, yükselişe geçmiştir. Bu süreç, 1964'te ordunun bir darbe ile iktidarı ele geçirmesi ile neticelenmiştir.”¹⁷¹ Bundan sonraki 21 yıllık süre içinde askeri diktatörlük dönemi yaşanacaktır. 1964 darbesini diğer darbelerden farklı kılan bir özellik ise yazılan kaynakların çoğunda 1964'e kadar olan darbelerin nedenleri ekonomik ve eşitsizliğin neden olduğu iç politika anlaşmazlıkları olarak gösterilmiştir. Fakat 1964 darbesinde ilk defa “ABD hükümeti, Brezilya Devlet Başkanı Joao Goulart'a karşı dönemin Brezilya Genelkurmay Başkanı Humberto Castello Branco öncülüğündeki darbeye destek verdi.”¹⁷² denilmiştir. Bu dönemde sendikacılık faaliyetleri daha da aktifleşmiş ve revize edilmiştir.¹⁷³ Yine 1964-1970 dolaylarında dönemin küresel olayları bütün

¹⁶⁹ Alper Merey, 31 Mart 1964 Brezilya Darbesi, Tuiç Akademi, <https://www.tuicakademi.org/31-mart-1964-brezilya-darbesi/> 30.03.2015 Erşim Tarihi: 25.10.2021.

¹⁷⁰ Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya'da Sendikacılık, (2016), 81-103 s.86.

¹⁷¹ Leslie Bethell, “Brazil”, Leslie Bethell, Ian Roxborough (ed.), Latin America between the Second World War and the Cold War, 1944-1948, New York: Cambridge University Press, 1992, s. 33-65 AKTARAN:Segâh Tekin, Brezilya'nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim, (Selçuk Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2016) s.36.

¹⁷² Hüseyin Koyuncu, ABD'nin Latin Amerika'da darbeler tarihi: Son hedef Venezuela mı? Euronews, 27.01.2019, <https://tr.euronews.com/2019/01/27/abd-nin-latin-amerika-da-darbeler-tarihi-son-hedef-venezuela-mi> Erişim Tarihi: 25.10.2021

¹⁷³ Adnan Mahiroğulları, Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya'da Sendikacılık, (2016), 81-103 s. 89

dünya üzerinde olduğu gibi Brezilya hükümetini de etkilemiş “özellikle 1964-74 döneminde Soğuk Savaş şartlarının etkisinde kalmış ve bu on yıl zarfında ABD ile ortak hareket etmiştir”¹⁷⁴ 1985’de son bulan askeri diktatörlük yönetimi yukarıda bahsettiğimiz üzere askeri diktatörlük partilerinin isimleri değiştirilmiş şekilde tekrar seçmenle buluşacaktır. 1985’den itibaren 2002 yılına kadar baktığımızda dünya genelinde yaşanan krizlerden etkilenen Brezilya hükümeti bu dönemde ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik adımlar atmıştır. Bu döneme kadar olan istikrarsızlık sorunu ve darbelerin genel özellikleri hükümet tarafından yapılan kısıtlamalar (basın yasağı, sendikal haklarda sınırlamalar, vb.), ekonomik istikrarsızlık, tabakalar arası eşitsizlik, ve sınırlı da olsa dış etkenler olarak sıralanabilir. Fakat 2002-2011 yılları arasında hükümet yönetiminin üzerine çektiği tepkiler daha önce seyrek olarak diğer başkanlar tarafından karşılaşılan yolsuzluk iddalarıdır.¹⁷⁵ Bu dönemde halkın çoğunluğunun desteği ile göreve gelen İşçi Partisi hükümetinin başarılı politikalar yapması bir yana halkın yolsuzluk suçlamalarına cevapları aşağıdaki başlıklarda tartışılacaktır.

2.2. Topraksız Kır İşçileri Hareketi (MTS)

Bu hareketin başlangıç tarihi, Yeğin’in eserini göz önüne aldığımızda, 1970’lerde ekonomik krizin baş gösterdiği dönemdir. MTS (*Movimento dos camponeses sem terra*) öncülüğünde kurulan hareketin ortaya çıkış sebepleri;

“Birincisi 1970’li yılların sonundaki ekonomik kriz,... İkincisi 60’larda Katolik kilisesi askeri diktatörlükçe destekleniyordu ama Özgürlük Teolojisi’nin gelişmesiyle birlikte bir yaklaşım değişimi oldu... Üçüncüsüyse, 70’lerin sonunda askeri diktatörlüğe karşı gelişen mücadele iklimiydi...”¹⁷⁶

Bir çeşit toprak reformu talebi olan bu kitlesel hareket günümüzde güçlü bir sivil toplum örgütü haline gelmiştir.¹⁷⁷ Hareketin temel politikası anayasal düzene uymadan zengin sınıfın mülkleri üzerinde yerleşme ve toprak mülkiyeti hakkını izinsiz kullanmaya dayalıdır.

¹⁷⁴ Paulo Fagundes Visentini, *Relações Internacionais do Brasil: de Vargas a Lula*, São Paulo: Editora Fundação Perseu Abramo, 2008., s.12, Aktaran: Segâh Tekin, *Brezilya’nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim*, (2016) s.47

¹⁷⁵ Yavuz Yıldırım, *Lula da Silva’dan Bolsonaro’ya Brezilya’da Siyasal Dönüşüm* (2020), ss.521-522

¹⁷⁶ Metin Yeğin, *Topraksızlar Bir Şenlikli Uzun Yürüyüş*, (İstanbul: Öteki Yayınevi, 2015), 09-284, ss.124-125

¹⁷⁷ Volkan Öngel, *Brezilya’nın Değişmeyen Gerçeği; Yolsuzluk*, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Yıl/Year:1 Özel Sayı/Special Issue: 2014, s. 41.

Sanayileşme adımları ile birlikte kolay iş bulma olanağı ile köyden kente olan göç yoksulluğun önüne geçememiştir. İleriki dönemde ise neoliberal politikalar ve sanayisizleşme adımları yoksulluk sınırlarını zorlamış, ekonomik sınıflar arasındaki keskin bir çizgi gibi beliren ayrımı yumuşatamamıştır.

“Brezilya’da sayıları dört milyon aileyi bulan topraksız işçi için toprak reformu talep eden ve adil, eşitlikçi özgür yeni bir toplum kurma idealine sahip olan MTS hedeflerini gerçekleştirmek ve hükümeti toprak reformuna zorlamak için toprağın zaptedilmesinin yeterli olmadığı ve sorunun asıl kaynağı olan kapitalist üretim tarzı ve neoliberalizmle mücadele etmesi gerektiğinin farkındadır.”¹⁷⁸

Bu bağlamda yıllar içinde tekrar eden ekonomik krizler, yoksulluk ve eşitsizlik yoksul sınıfın harekete geçmesine sebebiyet vermiştir. İşçi Partisi’nin hükümet partisi olduğu dönemde oyların büyük çoğunluğunu orta sınıftan aldığı söylene de uygulanan sosyal politikalar ve aile yardımları vesilesiyle en güçlü desteği yoksul kesimden almıştır. Fakat bu süreç uzun ömürlü olmamıştır. Yolsuzluk iddialarının etrafta dolaştığı dönem içinde İşçi Partisi zedelenmiş imajı ile hezimete uğrayacaktır. Bu dönemde aynı zamanda sol parti gruplarının sağ parti grupları karşısında dağıldığı sonucu çıkarılmıştır.¹⁷⁹

2.3.Hükümet Sistemi, Devlet Kurumları ve Seçim sistemleri

Başlangıç olarak Brezilya devletinin oluşum sürecinde monarşi ile yönetilsede monarşi yönetimi kısa sürmüş ve devletin rejimi 19.yy’ın başlarında anayasal cumhuriyet olarak ilan edilmiştir. Günümüzdeki Brezilya Devleti’nde ise;

“Çok partili, çift kamaralı bir sistem uygulanmaktadır. Yasama organı halkoyuyla seçilen 81 üyeli Senato ile 513 üyeli Temsilciler Meclisinden oluşmaktadır. Senatörler 8, Milletvekilleri 4 yıl süreyle görev yapmaktadırlar. İdari açıdan 26 eyalet, bir Federal Bölge (Başkent Brezilya ve çevresi) ve toplam 5570 belediyeden oluşmaktadır.”¹⁸⁰

Ülkenin başkenti Brasília’dır, anayasası 1988’de ilan edilen son anayasadır fakat güncel şekilde kanun değişiklikleri yapılmaktadır. Yasama ve yürütme organları halk tarafından doğrudan seçilirken yargı organı için ise anayasanın ön gördüğü şekilde atamalar yapılır. Kuvvetler ayrılığının organlarını kurumsal olarak incelersek;

Yasama

¹⁷⁸Sibel Tutar, *Umudun ve İsyanın Coğrafyasında Tarihi Sokakta Yapanlar: Latin Amerikada Toplumsal Hareketler*, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür,ss.173-184, ss.182-183.

¹⁷⁹AlfredoSaad – Filho, *Brezilyada Neoliberalizm, Demokrasi ve Ekonomi Politikası*, Latin Amerika’yı Anlamak, Neoliberalizm, Direniş ve Sol, Hazırlayan: Aylin Topal,2007 ss.10-288 s.122-145.

¹⁸⁰T. C. Dışişleri Bakanlığı, Brezilya Siyasi Görünümü, https://www.mfa.gov.tr/br_ezilya-siyasi-gorunumu.tr.mfa, Erişim tarihi: 07.09.2021.

Yasama organının seçimleri 4 yılda bir yapılır, yasama yetkisi Ulusal Kongrededir. Ulusal Kongre ise Temsilciler Meclisi ve Federal Senatodan oluşur.¹⁸¹ Temsilciler Meclisi “her eyalette, bölgede ve Federal Bölgede orantılı sistemle seçilen halk temsilcilerinden oluşur. Milletvekillerinin toplam sayısı ile eyaletlerin ve Federal Bölgenin temsili, nüfusa orantılı olarak ek bir kanunla belirlenir ve seçimlerden önceki yılda gerekli düzeltmeler yapılır.”¹⁸² Seçimler her bölgeden dört milletvekili seçilecek şekilde düzenlenmiştir.

“Federal Senato, eyaletlerin ve Federal Bölgenin oy çokluğu ile seçilen temsilcilerinden oluşur. Her eyalet ve Federal Bölge, sekiz yıllık bir görev süresi için üç Senatör seçer. Her eyaletin ve Federal Bölgenin üçte biri ve üçte ikisi dönüşümlü olarak her dört yılda bir yenilenir. Her Senatör iki yedekle seçilir.”¹⁸³

Senato üyelerinin görev süresi 8 yıldır. Her dört yılda bir seçime tabidir. Ulusal Kongrenin görevleri: Uluslararası anlaşmaları imzalar, savaş ilan etme yetkisini devlet başkanına verir, devlet başkanı yasalar için veto hakkını kullanırsa Senatonun bu vetoyu geçersiz kılması için 3 gün içinde Kongre içinde referanduma sunup oy çokluğu ile karar alma hakkı vardır.¹⁸⁴ Yasamanın süreci anayasada açık olarak şu şekilde ifade edilmiştir.

- I – Anayasa değişiklikleri;
- II – tamamlayıcı yasalar;
- III – olağan yasalar;
- IV – devredilen yasalar;
- V – geçici önlemler;
- VI – kanun hükmünde kararnameler;
- VII – kararlar.

¹⁸¹Constitution Of The FederativeRepublic Of Brazil, Chamber Of DeputiesDirecting Board, 53rd Congress – 4th Session,2010,p.53 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸²Constitution Of The FederativeRepublic Of Brazil, Chamber Of DeputiesDirecting Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, p.53https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸³Constitution Of The FederativeRepublic Of Brazil, Chamber Of DeputiesDirecting Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, p.53https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸⁴Constitution Of The FederativeRepublic Of Brazil, Chamber Of DeputiesDirecting Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010,. pp. 62-63 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

Tek paragraf. Ek yasa, hazırlanması, taslağının hazırlanması, kanunların değiştirilmesi ve birleştirilmesi.”¹⁸⁵

Yasama organına anayasada belirtilen yukarıda sıraladığımız yetkiler verilirken devlet başkanına ise bir takım yetkilerin yanında silahlı kuvvetlerin düzenlemesi ve denetlenmesi yetkileri verilmiştir.¹⁸⁶

Yürütme

Brezilya federal cumhuriyetinin yürütme yetkisini açıklarken anayasada ilk bölümde Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının (Devlet Başkanı ve Devlet Başkanı Yardımcısı diye mi çevirmeli? Yaygın h-kullanımı araştırılmalı emin olalım) yetkilerine yer verilmiştir. Öyleki madde 76; “*Yürütme Yetkisi, Devlet Bakanlarının yardımıyla Devlet başkanı tarafından kullanılır*”¹⁸⁷ olarak beyan edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri mevcut başkanın görev süresinin bitmesinden bir sene önce Ekim ayının ilk Pazar günü yapılır bu seçime ilişkin esaslar; başkanın seçilmesi salt çoğunluğu sağlayan aday olarak belirlenmiştir. Adayların birinin başına gelebilecek vefat, tercihen seçimden çekilme, hukuken aykırılıklar halinde en çok oyu alan seçilir.

Yukarıda bahsi geçen durumlar halinde eşit oya sahip birden fazla aday ikinci sırada kalırsa, en yaşlı olan seçilir.¹⁸⁸

“Devlet başkanı ve Yardımcısı, Ulusal Kongrenin bir oturumunda göreve başlarlar, Anayasayı korumayı, savunmayı ve uygulamayı, yasalara uymayı, Brezilya halkının genel refahını teşvik etmeyi, Brezilya'nın birliğini, bütünlüğünü ve bağımsızlığını sürdürmeyi taahhüt eder.”¹⁸⁹

Yine aynı şekilde devlet başkanının makamına yönelik bir takım yetkileri vardır bunlar;

¹⁸⁵Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010., pp.62-63
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸⁶Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010., pp. 63
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸⁷Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, Article 76. pp. 69
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸⁸Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, pp. 69
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁸⁹Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, pp. 70
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

“...devlet bakanlarını atamak ve görevden almak, yasaların onaylanması, ilan edilmesi ve yayınlanmasının yanı sıra yayımlanması, yabancı devletlerle ilişkileri sürdürmek ve diplomatik temsilcilerini akredite etmek, federal müdahaleye karar verme ve uygulama, yasama döneminin açılışında, Ulusal Kongre'ye ulusun durumunu açıklayan ve gerekli gördüğü eylemleri talep eden bir hükümet mesajı ve planı göndermek, bu anayasada belirtilen diğer görevleri yerine getirmek.”¹⁹⁰

Devlet başkanı görev süresi boyunca sadece anayasal olarak kendine tanımlanmış olan görevlerden sorumludur. Devlet başkanının görevine şu adi suçlarda, suçlama veya şikayet Federal Yüksek Mahkeme tarafından alınır ya da yolsuzluk suçlarında, Federal Senato tarafından dava açıldıktan sonra görevinden uzaklaştırılır.¹⁹¹ Yürütmenin bir diğer kolu olan bakanlar ise bakanlar kuruluna seçilirken bazı özel şartları taşımak zorundadırlar bu şartlar 21 yaşını doldurmuş olmak ve Brezilyalı olmaktır. Anayasanın 87. Maddesine göre bakanların görevleri;

“yetki alanındaki federal idarenin kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek, koordine etmek ve denetlemek ve devlet başkanı tarafından imzalanan kanun ve kararnameleri imzalamak; kanunların, kararnamelerin ve yönetmeliklerin uygulanması için talimat vermek; Devlet başkanı'na, görevine ilişkin yıllık bir rapor sunar. Bakanlığın idaresi; devlet başkanı tarafından kendisine verilen veya verilen görevlere ilişkin işlemleri yapmak.”¹⁹² olarak tanımlanmıştır.

Bu bölümde yürütme organı olarak bahsedeceğimiz bir diğer organ ise Cumhuriyet Konseyidir. Konsey devlet başkanının bir üst düzeyi olan bir danışma kuruludur. Üyeleri;

“Cumhuriyetin Başkan Yardımcısı; Temsilciler Meclisi Başkanı; Federal Senato Başkanı; Temsilciler Meclisindeki çoğunluk ve azınlık liderleri; Federal Senato'daki çoğunluk ve azınlık liderleri; Adalet Bakanı; otuz beş yaşından büyük, ikisi devlet başkanı tarafından atanan, ikisi Federal Senato tarafından seçilen ve ikisi Temsilciler Meclisi tarafından seçilen, tümü üç görev süresi olan altı Brezilya vatandaşı (yeniden atanması yasaklanmıştır).”¹⁹³

Buna ek olarak anayasanın 90. Maddesine göre cumhuriyet konseyi görüş bildirme hususunda şu konularda yetkiye sahiptir;

¹⁹⁰Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 ,pp. 70-72 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁹¹Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 pp. 72-73 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁹²Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 ,pp. 73 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁹³Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 , pp. 73 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

“federal müdahale, savunma durumu ve kuşatma durumu; demokratik kurumların istikrarı ile ilgili konular. Fıkra 1. Gündemde ilgili Bakanlığı ilgilendiren bir konu varsa, Devlet başkanı bir Devlet Bakanını Konsey toplantısına davet edebilir. Fıkra 2. Cumhuriyet Meclisinin teşkilat ve işleyişi kanunla düzenlenir.”¹⁹⁴

Federal bir cumhuriyet olan Brezilya’da dış ilişkiler ve askeri düzenlemelerin hakimiyeti çoğunlukla Cumhurbaşkanlığının görevleri etrafında toplansa da en yüksek karar alma merci cumhurbaşkanlığı değildir. Cumhuriyet Konseyi bir danışma konseyi olarak üst düzey bir kurumdur. Aynı zamanda Federal Yüksek Mahkemenin denetleyici olmasının yanında Senatonun da Cumhurbaşkanlığı üzerinde denetleyici bir yetkisinin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

Yargı

Öncelikle yüksek yargı organları başkentte bulunur, ve tüm Brezilya toprakları üzerinde hakimiyet yetkisi vardır. Yargı şu organlardan oluşur;

“I – Yüksek Federal Mahkeme;

I-A – Ulusal Adalet Konseyi;

II – Yüksek Adalet Divanı;

III – Federal Bölge Mahkemeleri ve Federal Yargıçlar;

IV – İş Mahkemeleri ve Hakimler;

V – Seçim Mahkemeleri ve Hakimler;

VI – Askeri Mahkemeler ve Hakimler;

VII – Eyaletlerin, Federal Bölgenin ve bölgelerin Mahkemeleri ve Hakimleri.”¹⁹⁵

Brezilya anayasanın maddeleri içeriğinde; hakimlerin ve hukuk görevlilerinin terfileri liyakat esasına dayanır, mahkeme tarafından başka bir görev için yetkilendirilmedikçe, daimi bir yargıç bulunduğu yargı mahkemesinin bölgesinden başka bir bölgede ikamet edemez. Bir diğer husus olan hakimlerin görevden alınması başka bir göreve atanması yahut emeklilik süreçleri görev yeri olarak bulunduğu mahkemenin veya Ulusal Adalet Konseyinin salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar ile belirlenir. Yine aynı şekilde disiplin kararları ve idari kararlar açık oturum yoluyla salt çoğunluğun kararları baz alınarak oluşturulur.

¹⁹⁴Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, pp.74
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁹⁵Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, pp. 75
https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

Her bölgedeki mahkemenin hakim sayısı bölgedeki nüfus yoğunluğuna göre değişkenlik gösterir.¹⁹⁶

*“Karma sistemi benimseyen Brezilya; yazılı, katı bir anayasaya, dikey ve yatay kuvvetler ayrılığı, doğrudan ilk derece mahkemesi ve temyiz mahkemesi görevlerine haiz bir yüksek mahkemeye sahip olması bakımından da Kuzey Amerika anayasa sistemine benzemektedir. Genel olarak Latin Amerika Kuzey Amerika anayasa yargısı sistemini model almıştır.”*¹⁹⁷

Federal Yüksek Mahkeme devletin en yüksek yargı kurumudur ve başkentte bulunur. Ülkenin diğer bölge mahkemeleri ile etkileşim içinde olan Federal Yüksek Mahkemenin başkanı ve başkan yardımcısı dahil olmak üzere 11 üyesi vardır. Başkan haricinde bulunan diğer üyeler beşerli gruplar halinde Federal Yüksek Mahkemenin iki dairesini oluşturur.¹⁹⁸

Yine anayasanın 103. Maddesinde belirtildiği üzere; *“yargı gücünün alt organları ve federal, eyalet ve yerel düzeylerde doğrudan ve dolaylı kamu idaresi üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahiptir ve ayrıca yasada belirtildiği şekilde gözden geçirilebilir veya iptal edilebilir.”*¹⁹⁹ Brezilya Federal Cumhuriyetinin yargı sisteminin sosyal ve insan hakları bakımından vatandaş haklarının gözetildiği sağlam temellere oturtulan bir anayasa olduğu aşikârdır.

Devlet Kurumları

Federal bir cumhuriyet olan Brezilya, *“idari açıdan 26 eyalet, bir Federal Bölge (Başkent Brezilya ve çevresi) ve toplam 5570 belediyeden oluşmaktadır. Eyaletlerde Valiler doğrudan halkoyuyla seçilmektedir. Tek kamaralı bir Eyalet Meclisi yasamadan sorumludur.”*²⁰⁰

Uzun süren askeri diktatörlük döneminden sonra ortaya çıkan 1988 anayasası sivil otoriteye geçme yolunda önemli bir temel taş görevi görmüştür. *“Brezilyada hem politik hem idari adem-i merkeziyet oldukça yaygındır. Brezilya’da çoğu federatif*

¹⁹⁶Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 ,pp. 75 -77 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

¹⁹⁷Akasya Kansu, Brezilya Anayasa Yargısı, *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt :2 sayı 1 Haziran, 2014 s. 12.

¹⁹⁸Akasya Kansu, Brezilya Anayasa Yargısı, s.21.

¹⁹⁹Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 ,pp.84 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

²⁰⁰T. C. Dışişleri Bakanlığı, Brezilya’nın Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/brezilya-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 08.09.2021.

yapının aksine, yerel yönetimler eyaletlerin bir parçası değildir, eyaletler ile birlikte federasyonun bir parçasıdır.”²⁰¹ Anayasanın 18., 19.ve 29. maddeleri bu konuyla ilgilidir. 18. maddeye göre;

*“Belediyelerin kuruluşu, birleşmesi ve dağılması, ek federal kanunla belirlenen süre içinde eyalet kanunu ile gerçekleştirilir ve önceden istişareye bağlıdır,Belediye Fizibilite Etütlerinin yayınlanmasından sonra, ilgili belediyelerin nüfusunun bir plebisit yoluyla, kanunda belirtildiği şekilde sunulur ve yayınlanır.”*²⁰²

Seta’nın 2016 başkanlık sistemi raporlarına göre Brezilya anayasasına istinaden dış politika, ülke içi iletişim(posta), savunma, maliye ve kalkınma planları federal devletin sorumluluğuna bırakılırken diğer hizmetler ise federal yönetim, eyalet yönetimi ve yerel yönetimler arasında paylaştırılmıştır. Üç yönetim biriminin ortak yürüttüğü hizmet alanları da vardır bunlar; sağlık, doğal kaynaklar, sosyal politikalar ve turizm sektörü olarak belirlenmiştir.

Yerel yönetimlerin temel ve kendine ait olan sorumluluğunda ise vatandaşların okul öncesi ve ilkokul eğitimi, şehir içi ulaşım hizmetleri ve arazinin kullanım alanlarına göre şekillenmesini sağlayan hizmet alanları vardır.Bunun yanında yerel konularda yasa çıkarma yetki alanları kapsamında vergilendirme ve eyalet mevzuatını baz alarak bölgeleri oluşturmak, organize etmek ve kaldırmak yerel yönetimlerin yetkileri arasında yer alır.²⁰³ Anayasanın 19. maddesi gereğince mevzuata aykırı olan maddelere değinilmiştir. 19. madde’ye göre

“I - kanunda belirtilen şekilde kamu yararına işbirliğine hâlel getirmeksizin dini mezhepler veya kiliseler kurmak, onları sübvans etmek, faaliyetlerini engellemek veya onlarla veya temsilcileriyle bağımlılık veya ittifak ilişkilerini sürdürmek;

II – kamu belgelerine saygı göstermeyi reddetmek;

*III – Brezilyalılar veya bazılarının lehine olan tercihler arasında ayrımlar yaratmak”*²⁰⁴ yasaktır.

²⁰¹ Mehmet Zahid Sobacı, Özer Köseoğlu, Başkanlık sistemlerinde yerel yönetimler; Abd, Brezilya, şili, Endonezya ve Güney Kore, Rapor, Seta, 1. Baskı, 2016,İstanbul, s.36 <https://setav.org/assets/uploads/2016/05/baskanlik-sistemlerindeyerel-yoonetimler-pdf.pdf>.

²⁰² Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 , P. 29 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

²⁰³ Mehmet Zahid Sobacı, Özer Köseoğlu, Başkanlık sistemlerinde yerel yönetimler; Abd, Brezilya, şili, Endonezya ve Güney Kore, s.38.

²⁰⁴ Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010 , p. 29 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

Brezilya’da yerel yönetimler halk tarafından doğrudan oylama usulüne göre seçilir, en küçük birim olan belediyelerde yürütme organını belediye başkanı temsil ederken yasama organını ise belediye meclisi temsil etmektedir.²⁰⁵

*“Brezilya’da belediye başkanı ve meclis üyeleri aynı tarihte farklı usullere göre seçilirler. Belediye başkanı 4 yıllığına basit çoğunlukla seçilir ve yeniden seçilebilir. Belediye meclisi üyeleri blok listeden nispi temsil usulüne göre 4 yıllığına seçilir ve yeniden seçilebilir.”*²⁰⁶

Anayasanın 29. maddesine göre belediye alınan kararların meclisin salt çoğunluğu sayılan meclis üyelerinin 3’te 2’sinin oyu ile kararlaştırılıp ilan edilir.

Seçim sistemleri:

Brezilya Başkanlık rejimiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. Çok partili, çift kamaralı bir sistem uygulanmaktadır. Doğrudan halk oylamasıyla seçilen yasama organının iki kamaralı siteminde 81 üyesi bulunan Senato ve 513 üyeden oluşan Temsilciler Meclisi bulunmaktadır.²⁰⁷ Yukarıda yerel yönetimleri anlatırken değindiğimiz idari teşkilatlanmadaki adem-i merkeziyetçilik ilkesi siyasal sistemde de güçlü bir hakimiyete sahiptir. Scott Mainwaring, Brezilya seçim sistemlerini tanımlarken; *“Diğer birçok Latin Amerika ülkesi gibi, Brezilya da gelişmiş endüstriyel demokrasilerde yaygın olmayan temsili formüllerin bir karışımına sahiptir. Siyasal sistemdeki güç, yürütme organında yoğunlaşmıştır.”*²⁰⁸ ifadelerini kullanmıştır.

Siyasal etkinlik genellikle bölgedeki nüfusun yoğunluğuna göre değişiklik gösterdiği bir sistem mevcuttur. Genel seçim sistemlerinde en küçük birim olan yerel yönetim kurumu belediyelerde dahil olmak üzere doğrudan halk oylaması ve salt çoğunluğu temel alan bir seçim sisteminden söz edebiliriz. Bu ilkeyi temel olarak aldığımızda eğer ilk tur seçimlerinde %50 oya sahip kimsenin bulunmadığı durumlarda oyların nispi çoğunluğunu sağlayan adaylar arasında ikinci tur seçime gidilir.²⁰⁹

Yine aynı zamanda “...200.000’den az seçmen olan şehirlerin yüzdesi tek turlu, çoğulculuk yöntemine dayalıdır ve senato koltukları da çoğul (ilk-geçen) seçimlerinde doldurulur. Yine diğer pozisyonlar (federal milletvekilleri, eyalet

²⁰⁵ Mehmet Zahid Sobacı, Özer Köseoğlu, Başkanlık sistemlerinde yerel yönetimler; Abd, Brezilya, şili, Endonezya ve Güney Kore, s.39 <https://setav.org/assets/uploads/2016/05/baskanlik-sistemlerindeyerel-yoonetimler-pdf.pdf>.

²⁰⁶ Andersson/ Anda/ Laerhoven, *Local Governments and Rural Development Comparing Lessons from Brazil, Chile, Mexico and Peru*, sf. 32 Aktaran; Ünal Yıldız, Üniter Ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme, (Başkent Üniversitesi, SBE, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Y.L. Tezi, 2018 s.132.

²⁰⁷ T. C. Dışişleri Bakanlığı, Brezilya’nın Ülke Künyesi, <https://www.mfa.gov.tr/brezilya-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 08.09.2021.

²⁰⁸ Scott Mainwaring, *Politicians, Parties And Electoral Systems: Brazil In Comparative Perspective*, Kellogg Institute at the University of Notre Dame, 1990. p.05.

²⁰⁹ Scott Mainwaring, *Politicians, Parties And Electoral Systems: Brazil In Comparative Perspective*, p.06.

milletvekilleri, belediye meclisi temsilcileri) orantılı seçimlerde doldurulur....Ulusal yasama organı iki meclislidir ve eyalet yasama organlarının tek bir meclisi vardır.”²¹⁰

İki kamaralı sistemden oluşan Ulusal Kongre 81 Senato üyesi ve 513 Temsilciler Meclisi üyesi ile birlikte totalde 594 temsilci bulunmaktadır. Senato üyeleri, 26 federe devlet ve başkent Brasilia ile birlikte 27 federe devlet ve federal bölgede çoğunluk oy sistemi ile seçimler 7 yılda bir olurken, kamaranın ikinci organını oluşturan Temsilciler Meclisi seçimleri çoğunluk oy sistemi yerine oransal temsil ile 4 yılda bir yenilenir.²¹¹

2.4.Siyasal Kültür Analizi

Birinci bölümde Almond ve Verba'nın *“The Civic Culture”* çalışmasını incelerken dört karma kültürün varlığından söz etmiştik.Bu çerçevede öncelikle Brezilya Federal Cumhuriyeti'nin hangi karma kültüre uyum sağladığına bakmak gereklidir.

Brezilya Federal Cumhuriyeti için değerlendirme yaptığımızda siyasal kültürün yeni dünya düzen içinde üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırdığımız ülkeleri de kapsayan *“Bir taraftan Mahalli Siyasal Kültürün etkili olduğu diğer taraftan da Katılımcı Siyasal Kültürün etkili olduğu siyasal kültürdür...”²¹²* *“The Civic Culture”* çalışmasında bahsedildiği üzere, bu karma siyasal kültürde, siyasal sistem içinde siyasal yapıların aynı zamanda sadık bir seçmen kitlesinin bilişsel olarak yetersiz olmasından kaynaklı alt yapısız oluşundan söz edilir. *“Her zaman mahalli parçalanma tehdidiyle karşı karşıya olan bu siyasi sistemlerin çoğunun, iplerdeki cambazlar gibi sallanması, bir anda otoriterliğe, başka bir zamanda demokrasiye güvencesiz bir şekilde eğilmesi şaşırtıcı değildir.”²¹³* Onlara göre Mahalli Siyasal Kültürden Katılımcı Siyasal Kültüre geçiş oldukça zor gözükse de bazı Mahalli Siyasal Kültürlerde sadakat faktörünün varlığını devam ettirmesi kültür gelişimini destekler. Bu kültür için yapılan değerlendirmelerde Mahalli Siyasal Kültürden çıktı boyutu olarak adlandırdığımız yasalar yahut alınan kararlar doğrultusunda tamamiyle uzaklaşmadan izlenilen politikalar ekseninde yine sistem içinde girdi boyutunda ele alınan destek ve talepleri

²¹⁰Scott Mainwaring, *Politicians, PartiesAndElectoral Systems: BrazilIn Comparative Perspective*, p.07.

²¹¹Ozan Örmeci, 2014 Brezilya Devlet Başkanlığı Seçimleri, <http://politikaakademisi.org/2014/08/23/2014-brezilya-devlet-baskanligi-secimleri/23.08.2014>, Erişim Tarihi:20.09.20219.

²¹²Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi, The Civic Culture ve Eleştirisi”, (2016),s.40.

²¹³G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p.26.

Mahalli Siyasal Kültür çevresinde toplanacak olan çıkar grupları olarak adlandırılan sivil toplum kuruluşlarına dönüştürülürse Mahalli – Katılımcı Siyasal Kültür işlevsel hale gelir.²¹⁴ Bu doğrultuda Brezilya Federal Cumhuriyetinin siyasal kültür analizini tartışmaya başladığımızda; Moisés’in “*kültürel teorilerin varsaydığı kadar olmasa da, Brezilya'daki kurumsal ve kişiler arası güvenin sonuçlarının demokrasi için önemli olduğunu göstermektedir.*”²¹⁵ ifadesi yukarıda bahsedilen kanıyı destekler niteliktedir. Bunun yanında tarihsel olarak incelediğimizde Brezilya devleti aslında diğer devletlerden daha önce demokratikleşme adımları ile gelecek inşa etmeye başlamış fakat uzun dönem süren ve sürekli tekrar eden askeri darbe yönetimleri demokrasinin işlemlerini sekteye uğratmışlardır. “*Kişiler arası güven konusunda, Brezilyalılar, özellikle kişisel bağları olmayan veya kendileriyle kan bağı olmayan kişilere - örneğin iş arkadaşları ve genel olarak yabancılar gibi - karşı çok temkinlidir.*”²¹⁶

Baviskar ve Malone’un ortak ele aldığı Yurttaşlar için Demokrasi Ne İfade Eder – ve Neden Önemlidir adlı çalışmada Latin Amerika ülkeleri ele alınmış ve Brezilya Federal Cumhuriyeti örneği ile gelir dağılımının siyasal katılıma etkisini yüksek gelire sahip kitlenin siyasal katılımının yüksek olduğunu düşük gelire sahip olan kitlenin ise ilgisinin daha az olduğu kanısına varılmıştır.²¹⁷

Moses’in sayısal analizleri doğrultusunda Brezilya Federal Cumhuriyeti’nin toplumunun değerlendirici unsurlarında uzun dönem askeri diktatörlük ile yönetilen toplumun sorulan sorular doğrultusunda verdiği cevaplar sonucunda demokrasiyi destekleyen kitlenin askeri diktatörlük yönetimine oranla daha çok desteklendiği kanısına varılmıştır.²¹⁸ Aynı zamanda Brezilya Federal Cumhuriyeti’nde sıklıkla yaşanan işçi grevlerine toplumun bakış açısı ise bu çalışma da 1988 anayasasında grev

²¹⁴G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1963), p.26.

²¹⁵José Álvaro Moisés, “Democracy, Political Trust and Democratic Institutions (the case of Brazil), Paper present edto these minar Democracy and Citizens Distrust of Public Institutions in Brazil in Comparative Perspective”, Oxford, 2007, p.06.

²¹⁶José Álvaro Moisés, What Democracy Means To Brazilians”, *José Álvaro Moisés is Professor of the Department of Political Science and Director of the Center for Public Policy Research – NUPPs*, University of São Paulo, 2006, p.02.

²¹⁷Siddhartha Baviskar,,Mary Fran T. Malone, “What Democracy Means to Citizens – and Why It Matters”, *Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* 76, 2004, p.11.

²¹⁸José Álvaro Moisés, “What Democracy Means To Brazilians”,(2006), pp.01-10.

haklarının dokunulmazlığının bulunduğunu fakat bu hakkın Ulusal Kongre tarafından sınırlarının çizilmemesinden yana şikayetçi oldukları belirtilmiştir.²¹⁹

Bu bağlamda kuramsal çerçeveden baktığımızda istikrarlı bir hükümet yönetimi için “*Bilişsel, Duygusal ve Değerlendirici*” olmak üzere üç tip oryantasyon etrafında düşündüğümüzde seçmen kitlesinin siyasal yapılara karşı olan güven eksikliği, yönetim hakkında bilişsel olarak merak unsurunun eksikliği ve seçmen kitlesinin siyasal yapılar ile olan iletişim durumu değerlendirici oryantasyonu devre dışı bırakıp işleyiş sorununu ortaya çıkaracaktır. “*Yurttaşların demokratik rejime ilişkin tutumları, görüşleri ve tepkileri, hem siyasi kültür geleneğine hem de onların siyasi kurumlarla deneyimlerinden elde edilen değerlendirmeye ilişkin bu yönelimlerin kaynaşmasından oluşur.*”²²⁰ Fakat aynı zamanda Brezilya üzerinde aktif şekilde zaman zaman ortaya çıkan popülizm dalgalarını da unutmamak gerekir. Kazım Ateş; Latin Amerika ile popülizm kavramının adeta birbirinden bağımsız olarak değerlendirildiğinde ikisinden birinin eksik yorumlanacağını söyler. Buna ek olarak klasik popülizmden bahsederken popülizmi “işçi sınıfı otoriteryanizmi” olarak tanımlayan Gino Germani’nin görüşlerine göre;

“...emek hareketinin zayıf olduğu ve özerk bir hareket olarak gelişemediği yerlerde ortaya çıkar,...Popülizmin ortaya çıktığı toplumlar geleneksel ve modern kentsel yaşam biçimlerinin bir arada olduğu eşitsiz bir gelişme dinamiğine sahip, “asen kronik” toplumlardır.... Geleneksel toplum yapısının özelliklerini korumaya devam eden toplumlarda işçi sınıfı örgütsüz/sendikası, atomize ve modern kentsel hayatla uyum sorunu yaşayan bir gruptur.”²²¹

Bu dalgalanmaların sonlanmalarında askeri diktatörlük rejiminin yönetimi oldukça baskındır. Aynı zamanda diktatörlük rejimi boyunca halk üzerinde kurulan basın yayın, sendikal faaliyet kısıtlamaları tarihin belirli dönemlerinde popülizm dalgalanmalarının sebeplerinden biridir.

Askeri yönetimin bu kısıtlamalarla yürüttüğü otoriter bir rejim sol görüş olarak adlandırılan genel olarak işçi sınıfını temsil eden sivil toplum kuruluşlarının ve sendikal faaliyetlerin de önüne geçmiştir. Bu kısıtlamalara karşın yükselen bir sol popülizmi meydana gelmektedir öyle ki 2002 seçimlerinde seçimi kazanan İşçi partisi lideri Lula de Silva bu bağlamda göreve gelecektir. Başlangıçta tarihsel olarak

²¹⁹JoséÁlvaroMoisés, “What Democracy Means To Brazilians”,(2006), p. 11.

²²⁰José Álvaro Moisés,“Democracy, Political Trust and Democratic Institutions (the case of Brazil),”(2007) p.08.

²²¹Kazım Ateş, *Teori ile Pratik Arasında Latin Amerika’da Popülizm*, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür,ss.155-170 s.157.

başladığımız bu analizde kırılma noktası olarak 2002 seçimlerinde iktidara gelen İşçi Partisini ele alacağız. Bunun bir nedeni askeri diktatörlük rejimi bitmiş olmasına rağmen uzun süre sonra ilk defa sol görüşlü bir partinin iktidara gelmesi bunun yanında başarılı sosyal politika ve ekonomi ağırlıklı politikalar sergilerken gerçekliği uzun dönem sorgulanan yolsuzluk iddalarına karşı sergilenen halkın tepkileri akabinde siyasal kurumların istikrasızlık sorunları ele alınacaktır.

The Civic Culture kuramı ekseninde Mahalli- Katılımcı kültürlerin ortak özelliği olan güven sorunu için “*Brezilya burada bir örnektir, çünkü Latin Amerika ülkeleri arasında en düşük makro düzeyde siyasi güvene sahipken, aynı zamanda hem kişiler arası hem de kurumsal güven için en büyük mikro düzeydeki varyasyonlardan bazılarını sergiliyor.*”²²² Güven unsurunu vurgularken diğer faktörleri de unutmamak gerekir. Şüphesiz siyasal yapılar ile seçmen arasındaki iletişim ve ekonomik refah seviyesinin belirli bir düzeye sahip olması istikrarı etkileyecektir.

Nitekim 1984’de ortaya çıkan Topraksız Kır İşçileri Hareketi (MTS) çoğu toplumsal gruplar için “terör örgütü” niteliğindedir. Toprak reformu talep eden bu hareket askeri diktatörlük döneminden sonra yeni otorite ile birlikte neoliberal politikaların uygulanmasının var olan toprak sorununun yanında sosyal ve ekonomik eşitsizliğin kaynağı olduğunu savunur.²²³ 2002 seçimlerinde İşçi Partisini destekleyen Topraksız Kır İşçileri hareketi

“ Ülkenin kırsalındaki toprak ve servet yoğunlaşması problemini çözmek için iktidara gelir gelmez tarım reformu yapacağını ve topraksızlara başedemeyecekleri kadar çok toprak dağıtacağını vaat eden Lula’nın, başkan seçilmesinin ardından kamuya ve de şahıslara ait ekilmeyen tarım arazileri onbinlerce topraksız işçi tarafından toprak reformu hayali ile işgal edilmiştir. Ancak topraksızların bekledikleri tarım reformu bütçe kısıntıları ve Brezilya ekonomisinin genel durumu bahane edilerek hiçbir zaman gerçekleştirilememiştir.”²²⁴

Bu durumu düşünürken Easton’un siyasal sistem mekanizmasını göz önüne aldığımızda sistem talepleri çıkar sağlamaya yönelik olarak karar mekanizmasından olumsuz olarak çıkarsa yahut sistem talepleri çözüme bağlamazsa siyasal sistem çöker. Dikkatimizi 2002 seçimleri eksenine yönelttiğimizde ise İşçi Partisi (PT)

²²²José Álvaro Moisés, “Democracy, Political Trust and Democratic Institutions (the case of Brazil), (2007) p.12.

²²³Sibel Utar, *Umudun ve İsyanın Coğrafyasında Tarihi Sokakta Yapanlar: Latin Amerika’da Toplumsal Hareketler*, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür, ss.173-184 s.183.

²²⁴Sibel Utar, *Umudun ve İsyanın Coğrafyasında Tarihi Sokakta Yapanlar: Latin Amerika’da Toplumsal Hareketler* (2020)ss. 173-184, s.183.

*“Brezilyanın en büyük konfederasyonu olan Tüm işçiler konfederasyonu ile topraksız tarım işçileri hareketinin içinde bulunduğu sosyal hareketlerin ittifakının merkezi haline gelmişti. PT’nin stratejisi ve örgüt biçimi askeri diktatörlüğün çöküşünün yarattığı fırsatlara, Brezilya işçi sınıfının ihtiyaçlarına ve bileşimine uygundu.”*²²⁵

İktidara geldiği günden itibaren özellikle gelir adaletsizliğinin azalması için izlenen sosyo ekonomik politikaların en meşhuru olan *Bolsa Família* yardımları 2006 seçimlerinde de iktidarın istikrarını korumuştur. Fakat siyasal sistemden istenen taleplerin havada kalması aynı zamanda neoliberal politikalardan ödün verilememesi yani kısaca girdi olarak adlandırılan talep ve desteklerin çıktı olarak karar mekanizmasına dökülememesi aynı zamanda son dönemlerde ortaya atılan yolsuzluk iddiaları bir siyasal kriz meydana getirmiştir. Yolsuzluk iddialarının getirisi olan güven sarsılmaları seçmen davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Fakat Moisés’ e göre;

*“Aksine, bireyler otoriter değerleri tercih ettikleri sürece, siyasi katılım ve demokrasinin kalitesine ilişkin algıların sonuçları kritik hale gelir: ulusal gururu ve vatandaşların başka bir ülkede yaşama kararlarını olumsuz etkiler, oy kullanmama eğilimlerini teşvik eder ve demokrasinin kongre ve siyasi partiler olmadan da var olabileceğine dair görüşleri pekiştirir.”*²²⁶

Moses çalışmaları sonucunda Brezilya Federal Cumhuriyet’inde bilişsel olarak yüksek algıya sahip toplumsal kitlenin ilk olarak eğitim durumu ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamış daha sonra ise bilgi düzeyi yüksek olan seçmen kitlesinin ortak düşüncelerinin yolsuzluk ile mücadele eden kurumları değerlendirme üzerine bir oydaşmaya varıldığı kanısına ulaşmıştır.²²⁷

*“Siyasi kültür teorilerini doğrulayarak (Almond e Verba, 1965), Brezilya toplumunun çoğunluğunun değer ve inançlarının, ele alınan dönem boyunca, yeni demokratik yapılarla uyumlu olduğunu gösterdiğini söylemek mantıklıdır. Bununla birlikte, yazar tarafından yapılan önceki araştırmalar, Brezilya siyasi kültürünün, toplumun modernleşmesi ve 1960’ların ve 70’lerin başlarındaki ekonomik büyüme gibi faktörlerin etkisi altında, hükümet biçimindeki değişiklikten önce bile değişmeye başladığını göstermiştir.”*²²⁸

Baviskar ve Malone’un eserinde ek olarak değerlendirme kalıplarını amaçsal, tarafsız(equal) ve araçsal olarak ele aldıklarında;

“Genel olarak, bireylerin demokrasiye ilişkin değerlendirmelerinde araçlara yapılan vurgu arttıkça askeri darbelere karşı çıkma olasılıkları da artmaktadır....demokrasiyi değerlendirirken araçları vurgulayanların da

²²⁵ Alfredo Saad – Filho, Brezilya’da Neoliberalizm, Demokrasi ve Ekonomi Politikası, Çeviren: Burak Gürel, Latin Amerikayı Anlamak Neoliberalizm, direniş ve Sol, Editör: Aylin Topal, (2007), s.129-130.

²²⁶ JoséÁlvaroMoisés, ,“Democracy, Political Trust and Democratic Institutions (the case of Brazil), (2007), p.26.

²²⁷ José Álvaro Moisés, “What Democracy Means To Brazilians”, (2006), pp.17-23.

²²⁸ José Álvaro Moisés, “What Democracy Means To Brazilians”, (2006) p.09.

demokrasinin işleyişinden muhtemelen daha fazla memnun olduklarını göstermektedir.”²²⁹

2010 yılına gelindiğinde Lula de Silva halefi olarak yerine Dilma Rousseff'i aday gösterdi. 2011 yılı seçimlerini kazanan Dilma Rousseff Mayıs 2016 yılında önce soruşturma neticesinde görevden uzaklaştırılmış daha sonra Ağustos 2016' da ise başkanlık görevinden alınmıştır. 2016 -2018 yılları arasında Dilma Rousseff'in başkan vekilliğini yapan Michel Temer başkanlığı üstlenmiştir. Bu dönemde halkın ayaklandığı ve protestoların yaşandığı aşıkardı. Halk, Michel Temer yönetimini istememektedir.²³⁰ 2019 yılına gelindiğinde ise sağ popülizmi ağır basmış ve hükümet başkanı Jair Messias Bolsonaro seçilmiştir. 2019 yılı itibari ile “*Car Wash*” (araba yıkama) adı verilen yolsuzluk operasyonları kapsamında Michel Temer de yolsuzluk iddiaları nedeni ile tutuklanmıştır.²³¹ “*Hakkındaki iddiaları reddeden ve bu suçlamaların, 2018 seçimlerine katılmasını engellemek amacıyla ortaya atıldığını savunan Lula da Silva, 7 Nisan 2018'de teslim olmuş ve 580 gün hapiste kaldıktan sonra 8 Kasım 2019'da tahliye edilmişti.*”²³² 2021 yılına gelindiğinde ise Lula de Silva'ya yönelik dava hükümleri iptal edildi ve kaybettiği siyasal haklarını 2022 seçimleri için geri kazandı. Bir yandan Lula de Silva'nın devlet başkanı olduğu dönemde refah seviyesini arttırıcı sosyal ve ekonomik politikalar ile yükselişe geçerken dış ilişkileri ile de iyi yönde ilerleyen İşçi Partisi hükümetinin seçim döneminde vaat ettiği bazı politikaları hayata geçirememesi ile de destek kaybetmiştir.

“Brezilya'daki anayasal sistemin dayandığı sosyal değerler ile serbest piyasa ilişkileri arasındaki denge, PT tarafından birincisi lehine dönüştürülmek istenmiş ancak ilk dönemlerdeki başarı, küresel ekonomik gelişmelerin ve iç siyasetteki güçlerin etkisiyle başarısız olmuştur.”²³³

Aynı zamanda daha sonra iddia edilen yolsuzluk suçlamaları ile itibar kaybına uğramıştır. Fakat Michel Temer'in vekillik döneminden sonra seçimle başa gelen Bolsonaro hükümetinin ikinci turda seçilmesi ise halkın yeni hükümete karşı bir ön

²²⁹ Bavisar Siddhartha, Mary Fran T. Malone, “What Democracy Means to Citizens – and Why It Matters”, (2004), p.15.

²³⁰ Anadolu Ajansı, SP'de Michel Temer'e protesto, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/sao-pauloda-rousseffin-yerine-gelen-michel-temere-karsi-gosteri-duzenledi-/4>, 21.05.2016, Erişim Tarihi: 08.10.2021.

²³¹ Sertaç Aktan, Brezilya: 'Car Wash' yolsuzluk operasyonları kapsamında eski Devlet Başkanı Temer tutuklandı, EuroNews, 21.03.2019, <https://tr.euronews.com/2019/03/21/brezilya-car-wash-yolsuzluk-operasyonlari-kapsaminda-eski-devlet-baskani-temer-tutuklandi> Erişim Tarihi:08.10.2021.

²³² Muhammed Emin Canik, Eski Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva hakkında yolsuzluk davalarında verilen hükümler iptal edildi, Anadolu Ajansı, 09.03.2021 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/eski-brezilya-devlet-baskani-lula-da-silva-hakkinda-yolsuzluk-davalarinda-verilen-hukumler-iptal-edildi/2169264> Erişim Tarihi:08.10.2021.

²³³ Yavuz Yıldırım, Lula da Silva'dan Bolsonaro'ya Brezilya'da Siyasal Dönüşüm, (2020), s.536.

yargısının olduğunu kanıtlamaktadır. Bolsonaro'nun eski bir asker olması devlet başkanı olur olmaz ekonomiden anlamadığını açıkca söylemesi ve iktidarı boyunca iç ve dış politikada yaptığı gaflar ile gündeme geldiği ele alınırsa²³⁴ 2022 seçimlerinde seçmen davranışlarının ne yönde taraf değiştireceği ise merak konusudur.

²³⁴ Yavuz Yıldırım, Lula da Silva'dan Bolsonaro'ya Brezilya'da Siyasal Dönüşüm,(2020), s.535.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ

En eski uygarlıklardan biri olan Çin kendi içinde dönem dönem farklı dönüşümlere ve hanedan değişimlerine uğramıştır. Çin halkı 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılda hem emperyalizme karşı direnmiş hem de dışa kapalı ekonomisini sürdürmeye çalışmıştır. 1911’de Çin’de Mançu hanedanının yıkılmasının ardından bir sene sonra, 1912’de cumhuriyet kuruldu. Cumhuriyetin kurulmasıyla Rusya ve Çin arasında yakınlaşma, 1917’de Rusya’da gerçekleşen Ekim Devrimi’nden sonra yaşandı. Ocak 1923’te ise bir ortak bildiri ile Çin ve Rusya, Çin’de komünizmi savunduklarını, akabinde aynı görüşte olduklarını dile getirdiler. Gerek dünya savaşları gerek ise ülke içindeki ayaklanmaları temel alacak olursak hem ekonomi tabanlı gelişmeler hem de hükümetin halk ile olan ilişkisi onları bir kültür devrimine yönlendirecektir.

3.1. Tarihsel Bir Bakışla Çin Uygarlığı

Dünyada ilk uygarlıklar arasında yer alan Çin, tarihin birçok safhasında rol almış gerek kendine özgü tarımsal üretimi ile gerek uygarlık içinde Şang hanedanlığı ve Çou hanedanlığı gibi hanedanlıkların hükümdarlığı altında etkin faaliyet göstermiştir. Aynı zamanda Konfüçyüscülük ve Taoculuk öğretileri ile birçok döneme damgasını vurmuş, dönemselsel olarak iz bırakmıştır.²³⁵ I. Dünya Savaşında aktif olarak cephede göremediğimiz Çin Devletini, II. Dünya Savaşında ve sonraki dönemlerde sık sık gündeme gelmiştir. İlk olarak esas alacağımız; 1949 Çin Halk Cumhuriyetinin kuruluşunu temsil eden Çin Devrimi, Üçüncü Çin Devrimi olarak nitelendirilir. Üçüncü Çin Devrimin istikametinde Birinci (1911) ve İkinci Çin Devriminin (1925-27) büyük rolü vardır.

Çin tarihinde Batı ile yaşanan ilk çatışma Afyon Savaşı’dır. Bu savaş iki taraf arasındaki temel meselenin vazgeçilmez sembolüdür. Savaşın esası ticarete dayanır. Çin o dönemde yalnızca Kanton limanını sınırlı olmak suretiyle ticarete açmıştır. İngiltere ise milli içkisi olan çayı bu dönemlerde Çin’den karşılamaktadır. Çay

²³⁵ “Konfüçyanizm, bir dinden çok ahlaki sistem olarak algılanmıştır. Söylemlerinde, ahlaki prensiplerinde cemiyet ve milletin ıslahı ile mutluluğunu sağlamayı hedef almıştır.” Bknz.İbrahim Özmen, Abdulkadir Buluş,Başlangıçtan Devrime Çin’i Anlamak (Mı)?,Medeniyet ve Toplum,2017 Cilt 1 Sayı 1 s.11.

ithalatını karşılamak için bir taraftan Çin'e afyon satmaya çalışan İngiliz tüccarları; Çin'de afyon kullanımının yaygınlaşması üzerine Çin hükümetinin ticarete sınırlama getirmesiyle ticaret serbestliğinin engellediği yönünde tepki gösterince olay 1839' da çatışma boyutunu kazanmıştır.

Yine bu dönemde nükseden bir başka olay ise Taiping Ayaklanmasıdır. 19. yüzyıl dolaylarında Asya'da Avrupa'ya karşı olan duvarların yıkılmasına ilk olarak Çinden bir tepki gelecektir. Bu olay esasen Hristiyan misyonerler ile temas sonucu şekillenen bir köylü ayaklanmasıdır. Tam olarak 14 yıl sürmüş ve neredeyse Çin'in yarısını etkilemiştir. Sonuçları da kendisi kadar önemlidir. Çünkü bu tarihten sonra Çin limanları batılı tüccarlar ile dolmuştur. Limanlar, barbar gözü ile gördükleri yabancılara açılmadan önce Çin'in düzenli bir idari yapısı varken, serbest ticarete açıldıktan sonra önce yavaş sonra ise ani bir çöküş görülmüştür.²³⁶

Bir diğer önemli olay ise “Boxer” Ayaklanması'dır. 1894 yılına gelindiğinde Çin, Japonya karşısında ağır bir darbe aldı. Bundan sonraki süreçte ise Avrupa devletleri ve Rusya, Çin coğrafyası üzerinde pay edebilme hakkı elde edecekti. Savaş sonrası dönemde Çin, Japonya'ya büyük tavizler vermişse de başta Avrupa devletleri ve Rusya buna müsaade etmemiş ve Çin verdiği tavizleri geri çekmiştir. Ama bu Çin'in yanına kalmayacak, ekonomik ve stratejik bakımdan önemli olan bölgeleri yardım kuvvetleri tarafından işgal edilecek ve Çin parçalanacaktır.

Bu olaylar Çin'de büyük bir milliyetçi ayaklanmayı filizlendirecektir. “1870 yılında gizli olarak kurulmuş bulunan dinsel nitelikte “boxer derneği” (Çin'de uyumlu yumruklar olarak çevriliyor) Manchu Hanedanlığı ile mücadele amacıyla faaliyette bulunuyordu.”²³⁷ 1900'de ani bir şekilde yabancı devletlerin işçilerine karşı saldıran “uyumlu yumruklar”, Avrupa devletlerinin yanı sıra Amerika ve Rus askerlerinin de dâhil olduğu karma bir ordu ile acımasızca ve kolay bir şekilde bastırıldılar ve yine bu devletler tarafından Çin'e ödeyemeyeceği kadar büyük bir tazminat yüklediler.²³⁸

1911'de Çin'de Mançu Hanedanının yıkılmasının ardından cumhuriyet kuruldu. Cumhuriyetin kurulmasıyla iki ülkenin birbirine yaklaşması 1917'de Rusya'da gerçekleşen Sovyet Devrimi'nden sonra yaşandı. Bu doğrultuda, Ocak

²³⁶Oral Sander, Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e, (2016) ss.272-274.

²³⁷Oral Sander, Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e, (2016) s.275.

²³⁸Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi'ne Kısa Bir Bakış*, Çeviren; Sinan Jabban, (İstanbul :Patika Kitap, 2013) s.50.

1923'te bir ortak bildiri ile Çin'de komünizmin kurulma koşullarının henüz mevcut olmadığı konusunda aynı görüşte olduklarını yayınladılar.

Çin'de cumhuriyet 1912'nin Ocak ayında ilan edilmiş olup Sun Yat Sen'in geçici başkanlığında bir süre devam etmiştir. Fakat yerel askeri komutanları ve valilerin faaliyetleri kısa bir süre içinde yerini siyasal anarşiye bıraktı. Sun Yat Sen, kıyı kentleri sömürgeci güçlerin elinde bulunan Çin'de, istikrarsız bir biçimde sürekli olarak el değiştiren Pekin Hükmetine karşı güneyde bir ayaklanma başlattı. Kuomintang Partisinin önderliğinde yürüyen bu hareket; Çin'i yabancı sömürsünden kurtarmak ve tek bir yönetim çatısı altında birleştirmek amacı ile hayata geçirilmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği partiye savaş malzemesi ile birlikte her türlü desteği sağlamaya yönelik davranmıştır.²³⁹

1919 yılının 4 Mayıs'ında Çin tarihinin dönüm noktası yaşanır. Bu tarihte Pekin'de bulunan öğrenciler büyük bir gösteri ile yarı sömürge durumunu protesto eder, yabancıların gitmesini ve bazı imtiyazların geri çekilmesini dile getirirler. 4 Mayıs Hareketi, Çin'i siyasi bakımdan etkilemesinin yanında toplumsal ve kültürel anlamda da etkisi altına almıştır. Bu dönemde Çin başlangıçtan itibaren reformlarla ve restorasyonlarla değişim için büyük uğraş vermiştir. Değişimin en önemli etkisi eskiye dönük bir sorgulama ve Konfüçyüs öğretisinin reddedilmesidir. 1925'te Sun Yat Sen'in ölümü üzerine komutayı Chiang Kai-Shek ele geçirmiştir. Chiang Kai-Shek'in(Çan Kay-Şek) temel politikası Komünist unsurları partiden temizlemek olacaktır.²⁴⁰

1928 yılında Chiang Kai-Shek'in başkan olduğu Çin Cumhuriyeti Ulusal Hükümeti Anayasasını Kuomintang hükümetinin Çin Komünist Partisiyle ittifakı bozduktan sonra Çin'in meşru hükümeti olduğunu iddia ederek Nanjing şehrine yerleşip, ilan etmiştir. Daha sonra Mao Zedung'un tekrar komünist çerçevede ilerlemesine kadar olan süreçte komünist hareketin etkinliği Çin toprakları üzerinde azalmıştır. Ve bu süreci takip eden gelişmelerde 1931 yılına gelindiğinde Japonya'nın Mançurya'yı işgali ile Çin Devleti, Milletler Cemiyetine başvursa da bir sonuç alamamış, ABD ise tek başına karşı çıkamamıştır.

²³⁹Oral Sander, Siyasi Tarih 1918-1994, (Ankara:İmge Yayınevi, 2012) s.69.

²⁴⁰Feyza Nur Demirel, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Milliyetçilik Anlayışının Dış Politika Üzerindeki Etkileri, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019 s.27.

“Mançurya’nın Japonlar tarafından işgali Birinci Dünya Savaşı sonrası tarihin dönüm noktalarından biridir...Hesaplaşma ise İkinci Dünya Savaşı’nın ikinci yılında, 7 Aralık 1941’de, Japonya’nın Pasifikte ABD’nin üssü olan Pearl Harbor’a baskını ile başlayacaktır..”²⁴¹

İkinci Dünya Savaşı, Çin halkı için, Japonya’nın Pekin’i işgal etmesiyle başlamıştır. 1945 yılında, Chiang Kai-Shek ve Mao, ABD önderliğinde barışı sağlamak amacıyla koalisyon düzenlemişlerdir. Fakat iç savaşın çıkması engellenememiştir. 1946 yılında başlayan iç savaş 1949 yılında ÇKP’nin Pekin’i ele geçirmesiyle son bulmuştur. Mao, 1 Ekim 1949 yılında Tiananmen Meydanında Çin Hak Cumhuriyeti’nin kurulduğunu ilan etmiştir.²⁴²

“11 Eylül 1931’de Komintern, Çin Halk Kurtuluş Ordusu’nun güçlendirilmesi ve komünistlerin elinde bulunan bölgelerde Çin-Sovyet Cumhuriyeti ve Geçici Sovyet Hükümeti kurulması yönünde karar aldı. Cumhuriyet, Bolşevik Devrimi’nin yıldönümü olan 7 Kasım’da ülkenin güneyindeki Kiangsi eyaletinde kuruldu. Mao da hükümetin başkanı seçildi.”²⁴³

Mao, bu dönemde Ruslara güvenmedi ve Rusya ve Japonya’nın içten olmayan ilişkilerini göz önünde bulundurarak dış politikada Rusya yanlısı bir tutum aldı. Amerika ise bu durum karşısında yeni hükümetin Rus (Sovyet) tarafında olduğu düşüncesiyle Çin Halk Cumhuriyeti’ne karşı doğrudan sert bir tutum sergiledi. İç politikada ise Mao, Holcombe’nin ifadesi ile şöyle bir tutum aldı:

“Mao, köylü tabanın desteğinin büyük önem taşıdığını, köylülerin isteklerini kullanarak komünizmi gereken aşamaya ulaşmadan ülkeye getirebileceğini, doğru liderlik ve eğitimle emekçi bilincin köylülere aşılanabileceğini ve böylelikle devrim amaçlarına ulaşabileceğine inanan bir düşüncede idi.”²⁴⁴

1976 yılına gelindiğinde Mao’nun ölümü sonrasında 1978’de yeni reform hareketleri başlayacaktır. Tarımdan ekonomiye uzanan reformlar, tasarruf ve yatırım adımları atılmıştır.²⁴⁵ Bu dönemde “Planlı ekonomiden piyasa odaklı bir yapıya geçmeye çalışan Çin, ...Siyasi reformlarla ilgili hızlı ve başarılı önlemler

²⁴¹Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*,(2012) s.71.

²⁴²Umut Bekcan, Gönülsüz Muhabbetten Dostluğa: 1949 Çin Devrimiyle Birlikte Sovyetler Birliği-Çin Komünist Partisi/Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Değişen Yüzü, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, Ocak 2017, S.380.

²⁴³Umut Bekcan, Gönülsüz Muhabbetten Dostluğa: 1949 Çin Devrimiyle Birlikte Sovyetler Birliği-Çin Komünist Partisi/Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Değişen Yüzü,(2017), s.375.

²⁴⁴C. Holcombe, *Doğu Asya Tarihi Çin Japonya Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar* (M. Özeren, Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları, 2010. Aktaran, Feyzanur Demirel, Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetçilik Anlayışının Dış Politika Üzerindeki Etkileri,s.30.

²⁴⁵Mehmet Emin Timurtaş, Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik Ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü, *Sakarya İktisat Dergisi* cilt 7, sayı 1, 2018,s.58.

alınamamıştır fakat ülkenin kendisi ve ekonomisi zaman içerisinde dünyanın süper gücü haline gelmiştir.”²⁴⁶

Fakat 1989 dolaylarında patlak verecek olan ekonomik kriz iç politikada karışıklığa sebebiyet verecektir. Reformlar sonucunda Çin ekonomisinin büyümesi;

*“1978–1984, 1985–1991 ve 1992–1996 olmak üzere üç temel döneme ayrılarak incelenebilir... 1978–1996dönemindeki ekonomik reformlarla birlikte dışa açılma ve planlı ekonomiden aşamalı olarak piyasa ekonomisine geçiş başlamıştır.”*²⁴⁷

Yapılan en önemli reformlar tarım üzerinedir. Fakat bunun yanında Çin’in dış pazara açılmasının da payı yadsınamaz. 1990’lı yıllarda dış ticarete devlet elinin sınırlandırılması ek olarak 1985-1991 yılları arası dönemde kamu işletmelerinin revize edilmesi Çin’in ekonomik refah seviyesinin artmasında büyük önem arz etmektedir. Daha sonraki dönemde ise ihracat payının büyümesi reformların başarılı bir şekilde ilerlemesinin sonucu olacaktır.²⁴⁸

3.2. Kültür Devrimi

1959 -1961 yılları arasında başta Mao olmak üzere Çin Komünist Partisinin devrimci üyelerini müdafaa yapmaya zorlayan bir takım olaylar dizisi gelişmiştir. 1958’de temelleri atılan Büyük İleri Adım projesi ile üretimde optimal seviyeye ulaşmak hedeflenmiştir. Akabinde bir yılda 750.000 kolektifleştirilmiş çiftlik, 24.000 halk komününe çevrilmiştir. *“Mao’ya göre kuramsal altyapının da oluşturulmasının ardından tek eksik olan, yapısal bir örgütlenmedir. Mao, Rusya’da gerçekleştirilen ‘Bolşevik Hareketi’ benzeri bir örgütlenmenin Çin’de de oluşturulması amacını gütmüştür.”*²⁴⁹ Komünler ekonomik işlevin yanı sıra siyasi, askeri, kültürel ve eğitim işlevlerini de içinde barındırırdı. Bunun yanı sıra on milyonlarca kadın ilk kez ev sınırlarının dışına çıkmış ve üretime katkı için kollarını sıvamıştı. Bu süreçte kadınlara destek amaçlı kreşler ve anaokulları açılmıştır. Köy ve kasaba gibi yerleşim yerlerinde ise zirai ağırlıklı ortaokul ve liseler açılmış, eğitim ve üretimi birleştirme yolunda

²⁴⁶Mehmet Emin Timurtaş, Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik Ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü, s.67.

²⁴⁷Mehmet Ozan Saray, Levent Gökdemir Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005), *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 2007, ss.663-664.

²⁴⁸Ababaıkelı Zumuladı, Dışa Açıldıktan Sonra Çin Finans Sektörünün Gelişimi, (İstanbul Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı, Y.L. Tezi, 2010), s.6-7.

²⁴⁹Mert Göz, Esra Saygılı, Mao Zedong’un Yaşamı Siyasi, Askeri, Sosyal Ve Kültürel Mücadelesi (1893-1976), *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt:5 Sayı:10, 2015, s.06.

adımlar atılmıştır.Başlarda “On milyonlarca insanı politik mücadeleye sürükleyen Kültür Devrimi, çığır açıcı toplumsal dönüşümlere gebeydi. İşçiler ve köylüler için üniversiteler açılıyor, kadınlar yüksek ücretli işlerde çalışıyor ve önderlik mevkilerine erişebiliyorlardı.”²⁵⁰

Büyük İleri Atılım Planının getirilerine bakacak olursak özellikle kırsal kesimlerde toplumsal dönüşüm hızlı bir şekilde gerçekleşmiş, bazı komünlerde kişisel malların ortadan kalkmasına yönelik istekler dile getirilmiş, hatta direniş başlamıştır. Bu dönüşüm sadece halk temelinde oluşan bir şey değildi. Komünist Partisi üyeleri de maksimum 30 sene içinde komünist toplumu var edeceklerini umuyorlardı. Daha sonra bu yaşananlar “sol sapma” olarak değerlendirilecektir. Öyleki bu dönemde; “Birkaç yüz milyon yarı- okuryazar işçi ve köylüden oluşan kitleye hitap edilmesi gerektiğinden, sanat dalları arasında görsel sanatlar, özellikle de tiyatro ve sinema, öne çıkıyordu.”²⁵¹

İleriye dönük baktığımızda Büyük İleri Atılım Projesinden hemen hemen üç sene sonra Çin’in kırsal bölgelerinde kıtlık yaşanacak ve bu kıtlık en çok sınaî üretimi etkileyecektir.²⁵² Mao, 1959 yılında yaptığı konuşmasında projenin başarısız olmadığını, kısmen başarısız olduğunu söylese de denge politikası güden ve

“Çin’in yanında saf tutan S.S.C.B.’nin de Ç.H.C.’ye ekonomik yardımları kesmesiyle Çin topraklarında açlık başlamıştır. Yaşanan bu süreç sonucunda on iki milyon Çin vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Ç.K.P. iktidarı döneminde yaşanan bu olumsuzluklar parti içinde Mao Zedong’a karşı yeni bir muhalefet dalgasının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim bu muhalefet dalgası neticesinde, Mao devlet başkanlığı görevini bırakmak zorunda kalmıştır”.²⁵³ 1959 seçimlerinde Liu devlet başkanı seçilmiştir.

Genel olarak baktığımızda Liurevizyonist politikayı benimseyen bir devlet başkanı olarak göreve geldiği süreçte ilk önce sınaî üretime 70 maddelik bir politika ile giriş yapmıştır. Yasanın getirileri parça başı ücret sistemi ile güçlenmiş, verim olgusu bir tarafa bırakılmış, yeni ilişkiler kurulması amaçlanmıştır. “Çin gibi bir ülkede sosyalizm dediğimiz zaman, proleteryanın köylülük ile ittifakına dayalı bir devlet

²⁵⁰Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, Çeviren; Sinan Jabban, s.45.

²⁵¹Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış,s.64.

²⁵²Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, s.86.

²⁵³Mert Göz ve Esra Saygılı, Mao Zedong’un Yaşamı Siyasi, Askeri, Sosyal ve Kültürel Mücadelesi (1893-1976),s.06.

mekanizması ve üretim kar güdüsü değil, halkın toplumsal ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir planlamaya dayandığı bir sistem gelmelidir aklımıza.”²⁵⁴

Kültür Devrimi, Mao’nun siyasal hegemonyasını yeniden ele geçirme çabasının bir timsalidir. Hedef, devrimi istikrarlı bir şekilde yürütmek ve bürokratlaşmanın önüne geçmek olmuştur. İdeolojik bir temel üzerine kurulan Kültür Devrimi bir kampanya olmakla kalmayıp bu süre içinde ivedi bir şekilde kontrolü kaybedilmiştir. Yine bu dönemde *“Kültür devrimi sürecinde eğitim salt okullarla sınırlı değildi; çünkü eğitim, genel olarak, kişinin kültürel seviyesini, teknik yeterliliğini ve siyasal bilincini ömür boyu geliştirme süreci olarak değerlendiriliyordu.”²⁵⁵* İleriye Doğru Büyük Hamle’nin ardından gelecek olan uyumlu yumuşak süreç daha başlamadan Kültür Devrimi ile tersine çevrilmiştir.

1960’lara gelindiğinde Çin dış politikasında aktif bir durum söz konusudur: “Çin – Sovyet anlaşmazlığı”. Bu aynı zamanda dönemin Üçüncü Dünya anlayışı ile de bağdaşır. Dönemin önemli sorunu haline gelen üçüncü dünyadaki gerilla savaşlarının yanında anti-empyralist ulusal bağımsızlık mücadeleleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemin hatırlatıcı olan sembolü ise Vietnam Savaşı olarak tarihe kaydedilmiştir.²⁵⁶ ABD’nin Asya’da komünizm dalgasının hakim olması konusundaki endişeleri ve Çin Halk Cumhuriyetinin ise buna karşı olan tavrı bu dönemde yine ABD karşıtı propagandalar ile sergilenmiştir. *“Mao’ya göre üçüncü dünya, iki süper gücün kendi arasındaki nüfuz mücadelesinden zarar gören, iki güç tarafından da sömürülen ve buna direnmesi gereken bir bloktu”²⁵⁷* ABD’nin savaş maliyetinin ağır olmasından kaynaklı Vietnam’dan çekilmesi ile birlikte Kuzey Vietnam ve Güney Vietnam’da savaş sona ermiş 1976’ya gelindiğinde iki ülke birleşme kararı almıştır ancak 1979’da dengeler değişecek ve bir savaş gerçekleşecektir.²⁵⁸ 1955 ile 1975 yılları arası sürececek olan gerginlikte Çin kendisi gibi komünist olan SSCB’nin desteğine talip olsa da SSCB bu dönemde Çin ve ABD ile olan ikili ilişkilerini ılımlı tutmuş bu tutum ise Çin ve SSCB

²⁵⁴ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, s.32.

²⁵⁵ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, s.79.

²⁵⁶ Çağdaş Üngör, Çin ve Üçüncü Dünya İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2009 s.30.

²⁵⁷ Çağdaş Üngör, Çin ve Üçüncü Dünya, s.31-32.

²⁵⁸ Caner Çakı, Mehmet Ali Gazi, Gül Çakı, Çakı Caner, Gazi Mehmet Ali, Çakı Gül, “Vietnam Savaşı Sırasında Çin-Abd İlişkileri: Çin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elektronik Dergisi, Cilt:07, Sayı: 2, 2019 s.959.

arasında bir gerginlik oluşturmuştur.²⁵⁹“ Çin’e göre, ilişkilerin normale dönmesinin önünde üç engel vardı. Birincisi sınırda sürekli artan Sovyet askeri yapılanması, ikincisi Sovyetler’in, Vietnam’ın Kamboçya’ya saldırısını desteklemesi, üçüncüsü ise Sovyet silahlı güçlerinin Afganistan’da bulunmasıydı.”²⁶⁰ İki ülke arasındaki gerginliğin yumuşaması ve çözülmesi uzun bir döneme tekabül etmekle birlikte SSCB’nin dağılmadan önceki devlet başkanı olan Gorbaçov’un iç ve dış politikalarda değişikliğe gidilmesi ile nihayete ermiştir.²⁶¹

Mao, komünist parti içindeki revizyonist ve kapitalist düşünceye sahip üyeleri 1966’ya kadar varan zaman diliminde ihraç etmiş, aynı zamanda devrimci gençleri de göreve teşvik ederek Çin Kültür Devrimi doğrultusunda dönemin üçüncü dünya ülkeleri adı altında yer alan statüsünün altını çizmiştir. Bu dönemde düşüşe sebebiyet verecek nedenler ise birçok ülkenin dış işleri bakanlığının içe dönük politika izleyerek dünya gündeminden uzak durması ve dolayısıyla uluslararası arenada iletişim kopuklukları yaşanmasıdır. Toplumsal ve kültürel olarak ele aldığımızda ise kıtlığın meydana geldiği zamanlarda

“1959-1962 yılları arası Çin halkı açısından tam bir felaket olmuştur. Hem kötüleşen hava koşulları, hem de uygulanan ekonomi politikaları neticesinde Çin’de açlık baş göstermiş, birçok Çin’li yaşamını kaybetmiştir. Bu faciada yaşamını kaybeden insan sayısı günümüzde hala uzmanlar tarafından tartışılan bir konudur”²⁶²

Bu feodal toplum, 19 ve 20. yüzyıllarda dünyayı saran emperyalizm ve kapitalist üretim tarzının yeni bir ekonomik sistem olarak yayılması ile tarihin tozlu sayfalarına kaldırılmıştır. Çin Devrimi’nin, hem sonuncu ve en büyük köylü hareketi hem de, bütün öncekilerden farklı bir devrim olduğu söylenilebilir. Diğer ayaklanmalardan farklı olarak, kısmi şekilde başarı ile gerçekleştirilmiştir. Bu devrimin sonucunda Çin toplumunun yeniden farklı bir düzende ve bilinçte doğuşu hedeflenmiş ve gerçekleştirilmesi için büyük bedeller ödenmiştir. Kadınların iş gücü piyasasında daha yüksek ücretli işlerde çalışabilmesi ve toplumundaki yerlerinin daha

²⁵⁹Umut Bekcan, Sovyet-Çin Uyuşmazlığında Abd Faktörü, ss. 233-243.

²⁶⁰Y. Mei, The maturing of Soviet-Chinese relations. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1985481(1), pp.70-80. AKTARAN; Umut Bekcan, Sovyet-Çin Uyuşmazlığında Abd Faktörü,(2020), 233-243 s.239.

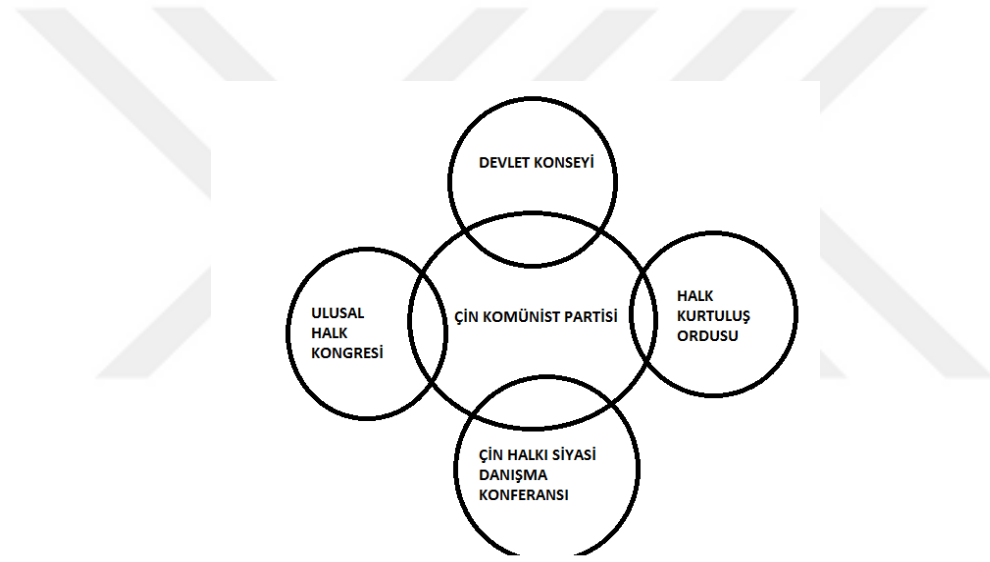
²⁶¹Umut Bekcan, Sovyet-Çin Uyuşmazlığında Abd Faktörü, s.240.

²⁶²Ümit Çalık, Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), Liberal Düşünce Dergisi , Yıl 16, Sayı 64,2011, s.190.

eşitlikçi bir anlayışla iyileşmesi görülür. Ayrıca Konfüçyüsçü öğretilerin siyasal alanda azaltılması bu dönemde gözden kaçmamaktadır.²⁶³

3.3. Hükümet Sistemi, Devlet Kurumları, Seçim Sistemleri

İlk olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin hükümet sistemini ele alacak olursak; kalabalık nüfusu ile bilinen Çin Halk Cumhuriyeti 1949' yılında kurulmuştur ve kuruluşundan bu yana Çin Komünist Partisi iktidardadır. Dünya üzerindeki birçok ülkenin liberal demokrasi ile yönetildiği vurgulandığında diğer ülkelerden farklı olarak kuvvetler ayrılığı ilkesinin dışında 5 devlet organının işleyişi Çin Halk Cumhuriyeti'nin hükümet sistemini oluşturmaktadır.²⁶⁴ “Klasik yasama, yürütme, yargı erkinin yanı sıra Tayvan’da sınav ve denetim organı da bulunmaktadır.”²⁶⁵

Tablo. 10. Çin Siyasi Sistemini Oluşturan Temel Kurumlar²⁶⁶

Anayasal statüde devletin sisteminin sosyalist sistem olduğu ve bu sistemin hiçbir kurum ya da birey tarafından bozulamayacağı anayasanın 1. Maddesinde belirtilmiş 11. Maddesinde ise devletin ekonominin tamamlayıcı unsuru olduğu

²⁶³Sevda Kaya Kitınur, “Kültür Devrimi Sonrası Çin Sinemasında Kolektif Hafıza Olgusu: Yara/Hasar Filmleri”, (Ege Üniversitesi SBE Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Y.L. Tezi), 2017, s.59.

²⁶⁴Seriye Sezen, Çin Siyasal ve Yönetim Sistemi Üzerine, Bölge Uzmanı ile Söyleşi, Röpörtaj sahibi: Haşim Kara, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* Yıl/Year/4 Sayı/Issue/ 2021, s.107.

²⁶⁵Seriye Sezen, Çin Siyasal ve Yönetim Sistemi Üzerine, (2021), s.107.

²⁶⁶S. V. Lawrence, M. F., Martin, “Understanding China’s Political System”, Reports, Congressional Research Service (Federation of American Scientists), 2013, 41p. Aktaran; Ahmet Tunç, Bilal Kızıl, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dönüşümü Ve Yerel Yönetimler, *Birey ve Toplum Dergisi*, 2018 . Cilt 8 . Sayı 16 s.54.

vurgusu anayasal normlar ile güvence altına alınmıştır.²⁶⁷ Yine anayasanın 30. Maddesi gereğince idari teşkilatının tanımı aşağıdaki gibi verilmiştir.

“Çin Halk Cumhuriyeti'nin idari bölümü aşağıdaki gibidir:

(1) Ülke, doğrudan Merkezi Hükümete bağlı illere, özerk bölgelere ve belediyelere bölünmüştür;

(2) İller ve özerk bölgeler, özerk vilayetler, ilçeler, özerk ilçeler ve şehirlere ayrılır;

(3) İlçeler ve özerk ilçeler, ilçelere, uyruk ilçelerine ve kasabalara ayrılır.

Doğrudan Merkezi Hükümete bağlı belediyeler ve diğer büyük şehirler ilçe ve ilçelere ayrılmıştır. Özerk vilayetler ilçelere, özerk ilçelere ve şehirlere ayrılır. Tüm özerk bölgeler, özerk iller ve özerk ilçeler ulusal özerk alanlardır.”²⁶⁸

Bunun yanında 30. maddeye ek olarak 31. madde’de gerektiğinde özel olarak idarelerin kurulması hakkı da anayasa ile güvence altında alınmıştır. Bu karar Milli Halk Kongresi tarafından çıkarılacak kanun ile belirlenir denilmiştir.²⁶⁹

Yasama

Çin Halk Cumhuriyeti’nin yasama organı anayasanın 58. maddesine göre Milli Halk Kongresidir. Madde 57’ye göre devletin en yüksek organı da bu Milli Halk Kongresidir.²⁷⁰ Anayasanın 59. maddesi gereğince;

“Madde 59 Ulusal Halk Kongresi, doğrudan Merkezi Hükümete bağlı illerden, özerk bölgelerden ve belediyelerden seçilen milletvekilleri ile silahlı kuvvetlerden seçilen milletvekillerinden oluşur. Tüm azınlık uyrukları uygun temsil hakkına sahiptir. Ulusal Halk Kongresi milletvekillerinin seçimi Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi tarafından yapılır.”²⁷¹

Anayasanın 60, 61, 62. maddeleri Ulusal Halk Kongresinin işleyiş mevzuatı ile ilgili maddelerdir. 62. maddede yer alan 16 maddelik bir mevzuat detaylı şekilde açıklanmıştır. Bu maddelere göre; seçimler 5 yılda bir tekrar eder. Ulusal Halk

²⁶⁷China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.05-07 Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁶⁸China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.10-11 Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁶⁹China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.11 Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷⁰China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.15 Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷¹China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.15 Erişim Tarihi:23.11.2021.

Kongresi yılda bir kereye mahsus olmak üzere Daimi Komite tarafından toplanılır. Bunun haricinde Daimi Komite gerekli gördüğü zamanlarda ya da Ulusal Halk Kongresi delegelerinin 5'te 1'inden fazlasının isteği üzerine Kongre toplanabilir. Akabinde olağanüstü koşullarda, mevcut Ulusal Halk Kongresi Daimi üyelerinin üçte ikisinden fazlasının oyu ile ertelenebilir veya mevcut Ulusal Halk Kongresi olağanüstü halin bitimine kadar görevine devam edebilir.²⁷²

Anayasanın 62. maddesinde yer alan Ulusal Halk Kongresinin yetkileri;

- “(1) Anayasayı değiştirmek;
- (2) Anayasanın uygulanmasını denetlemek;
- (3) Cezai suçları, medeni işleri, devlet organlarını ve diğer konuları düzenleyen temel kanunları çıkarmak ve değiştirmek;
- (4) Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı ve Başkan Yardımcısını seçmek;²⁷³
- ...
- (7) Yüksek Halk Mahkemesi Başkanı seçmek;
- (8) Yüksek Halk Savcılığı Başsavcısını seçmek
- (9) Ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma planını ve uygulanmasına ilişkin raporu incelemek ve onaylamak;
- (10) Devlet bütçesini ve uygulanmasına ilişkin raporu incelemek ve onaylamak
- ...
- (14) Savaş ve barış sorunlarına karar vermek ve (15) Devlet gücünün en yüksek organının kullanması gereken diğer işlev ve yetkileri kullanmak...”²⁷⁴ Olarak belirlenmiştir.

64. madde de ise anayasa değişikliği ilkelerinin değiştirilmesi Ulusal Halk Kongresi üyelerinin salt çoğunluğu olan 3'te ikisinin kabulü ile değişikliğe gidilir..²⁷⁵ Ulusal halk kongresinin daimi üyeleri ise 65 ve 66. maddede; “Başkan; Başkan Yardımcıları; Genel Sekreter; ve üyeler. Azınlık milliyetleri, Ulusal Halk Kongresi

²⁷²China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en pp.15-17Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷³Aynı zamanda 62. maddede belirtildiği üzere; (5) Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı tarafından aday gösterilmesi üzerine Devlet Konseyi Başbakanının seçimine ve Başbakan Yardımcılarının, Devlet Danışmanlarının, bakanlıklardan veya komisyonlardan sorumlu Bakanların seçimine, Denetçinin seçimine karar vermek -Başbakan tarafından aday gösterilmesi üzerine Genel ve Devlet Konseyi Genel Sekreteri;(6) Merkez Askeri Komisyonu Başkanı seçmek ve Başkanın önerisi üzerine Merkez Askeri Komisyonun diğer tüm üyelerinin seçimine karar vermek.

²⁷⁴China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en pp.16-17Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷⁵China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.17Erişim Tarihi:23.11.2021.

*Daimi Komitesinde uygun şekilde temsil edilme hakkına sahiptir.”²⁷⁶ olarak tanımlanmış aynı zamanda Daimi Komite üyeleri iki dönem üst üste veya iki dönemden fazla göreve gelmemesi için bu hak sınırlandırılmıştır.²⁷⁷ Anayasanın 70. maddesine göre yasama erkinin görevlerini üstlenen “*Ulusal Halk Kongresi, bir Milliyetler Komitesi, bir Hukuk Komitesi, bir Finans ve Ekonomi Komitesi, bir Eğitim, Bilim, Kültür ve Halk Sağlığı Komitesi, bir Dış İlişkiler Komitesi, bir Denizaşırı Çin Komitesi ve gerekli diğer özel komiteleri kurar...*”²⁷⁸*

Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı ve Yürütme

Devlet başkanının ve yardımcısının görev süreleri Ulusal Halk Kongresinin görev süresiyle eşit olmakla birlikte aynı sınırlandırmalar içine dâhildir. Anayasanın 79. maddesi gereğince 45 yaşını doldurmuş seçme seçilme hakkından mahrum olmayan her birey aday olabilir.²⁷⁹ Ek olarak 80. maddede devlet başkanının yetkileri kapsamında şunlar sayılır:

“Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı, Ulusal Halk Kongresi ve Daimi Komitesinin kararları uyarınca, tüzüğü ilan eder, Başbakan, Başbakan Yardımcıları, Devlet Konsey Üyeleri, bakanlıklar veya komisyonlardan sorumlu Bakanlar, Denetçiyi atar veya görevden alır. -Danıştay Genel Sekreteri ve Genel Sekreteri; devlet madalyaları ve onur unvanları verir; özel af emirleri verir; sıkıyönetim ilan eder; bir savaş durumu ilan eder; ve seferberlik emirleri verir.”²⁸⁰

Anayasanın 84. maddesi gereğince ise devlet başkanı ve yardımcısının makamlarının boş kalması durumunda Ulusal Halk kongresi yeni bir seçimle yeni devlet başkanı ve yardımcısını seçme yetkisine sahiptir aynı zamanda seçimlerin

²⁷⁶China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.17-18Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷⁷China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.17-18Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷⁸China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.20Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁷⁹China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.21Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸⁰China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.22Erişim Tarihi:23.11.2021.

tamamlanacağı bu süreç içerisinde Daimi Komite Başkanı devlet başkanı görevini geçici olarak yürütecektir.²⁸¹

Devletin yürütme erkini üstlenen makam ise Merkezi Halk Hükümetidir. Bu organın işleyişine anayasanın 86, 87 ve 88. maddelerinde yer verilmiştir. 89. madde ise bu organın içine dahil olan Danıştay'ın yetkileri ile ilgilidir. Madde 86 gereğince anayasada:

“Devlet Konseyi aşağıdakilerden oluşur: Başbakan; Başbakan Yardımcıları; Devlet Danışmanları; bakanlıklardan sorumlu bakanlar; komisyonlardan sorumlu Bakanlar; Genel Denetçi; ve Genel Sekreter. Başbakan, Devlet Konseyi'nin çalışmalarının genel sorumluluğunu üstlenir. Bakanlar, bakanlıkların ve komisyonların çalışmalarının genel sorumluluğunu üstlenirler. Danıştay'ın örgütlenmesi kanunla belirlenir.”²⁸²

Merkezi Halk Hükümeti'nin devlet konseyinin başkanlığını başbakan üstlenir ve anayasanın 88. maddesi gereğince başbakan Danıştay'ın bünyesinde gerçekleştirilen yürütme toplantılarına aynı zamanda da genel kurul toplantılarına başkanlık etmekle sorumlu ve yetkilidir.²⁸³ Yerel yönetimler ise anayasanın 95. maddesinde yer alan;

“Halk kongreleri ve halk hükümetleri illerde, doğrudan Merkezi Hükümete bağlı belediyelerde, ilçelerde, illerde, belediye ilçelerinde, ilçelerde, uyuğunda bulunan ilçelerde ve kasabalarda kurulur. Yerel halk kongrelerinin ve yerel halk yönetimlerinin çeşitli düzeylerde düzenlenmesi kanunla belirlenmiştir.”²⁸⁴

Yargı

Anayasanın 123. maddesi yargıyı organı olarak Çin Halk Cumhuriyeti Halk Mahkemesini tayin etmiştir. Anayasanın 123, 124, 125, 126, 127 ve 128. maddeleri Mahkemelerin işleyişleri hakkında bilgi verirken 129 -135. maddeleri Savcılık makamının işleyişi ile ilgilidir. Anayasanın 124. maddesine göre “Yüksek Halk Mahkemesi Başkanının görev süresi Ulusal Halk Kongresi ile aynıdır. Başkan üst üste iki dönemden fazla görev yapamaz. Halk mahkemelerinin örgütlenmesi kanunla

²⁸¹China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.22Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸²China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.23Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸³China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.23Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸⁴China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.26Erişim Tarihi:23.11.2021.

belirlenir.”²⁸⁵ Halk mahkemeleri hükümetin idari organlarından tamamıyla bağımsızdır. İdari organlar, kamu kuruluşları ya da kişiler müdahale edemez. Çin Halk Cumhuriyeti’nin en yüksek yargı organı Yüksek Halk Mahkemesidir.²⁸⁶ Anayasanın 127. maddesine göre; “Yüksek Halk Mahkemesi, çeşitli yerel düzeylerdeki halk mahkemeleri ve özel halk mahkemeleri tarafından adaletin idaresini denetler. Daha yüksek seviyelerdeki halk mahkemeleri, daha düşük seviyelerdekiler tarafından adaletin idaresini denetler” Ek olarak 128. maddede ise Yüksek Halk Mahkemesinin, Ulusal Halk Kongresi ve Daimi Komitesine karşı sorumludur ibaresi yer almaktadır.²⁸⁷ Yargı kanadının diğer kolu olan savcılık makamının ise anayasal normlarda yasal denetimi sağlayan yargı organı olarak yer alır.²⁸⁸ Anayasanın 130. maddesine göre; “Madde 130 Çin Halk Cumhuriyeti, Yüksek Halk Savcılığı’nı ve çeşitli yerel düzeylerde halk savcılıklarını, askeri savcılıkları ve diğer özel halk savcılıklarını kurar.”²⁸⁹ Bununla birlikte mahkeme makamı için geçerli olan tüm yetkiler, sorumluluklar ve görev süresine ilişkin kısıtlamalar savcılık makamı içinde aynısı geçerlidir.

Devlet Kurumları

Merkezi yönetimin dışında yerel yönetimler özerk illerin ve özerk bölgelerin yönetimi Halk Kongreleri ve Halk hükümetleridir.

“ÇHC’nin bugünkü Anayasası 1982 yılında onaylanmıştır. Anayasa’ya göre devletin merkez organları; ÇHC Devlet Başkanlığı, Devlet Konseyi, Merkezi Askeri Komisyon, Ulusal Halk Kongresi (UHK), Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı (ÇHSDK), Yüksek Mahkeme ve Başsavcılıktır.”²⁹⁰

Anayasanın 112-122. maddeleri arasındaki maddeler de dahil olmak üzere yerel yönetimlerin işleyiş biçimleri anayasal olarak tanımlanmıştır. Anayasanın 113.

²⁸⁵China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.31Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸⁶China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.32Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸⁷China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.32Erişim Tarihi:23.11.2021.

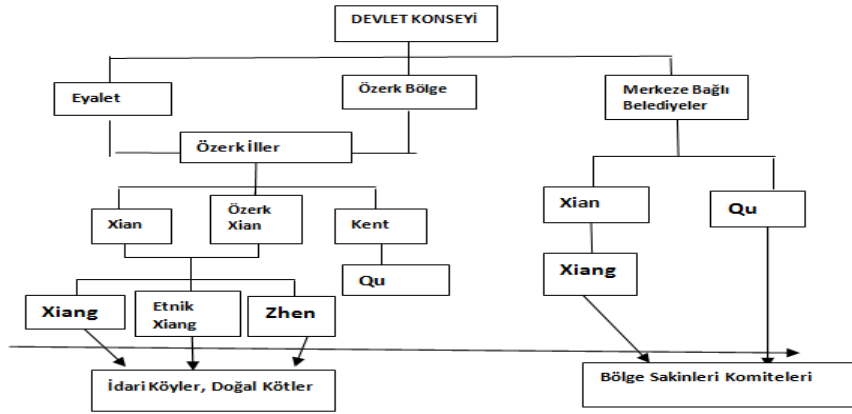
²⁸⁸China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.32Erişim Tarihi:23.11.2021.

²⁸⁹China (People’s Republic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.32 Erişim Tarihi: 23.11.2021.

²⁹⁰T. C. Dışişleri Bakanlığı, mfa.gov.tr Erişim Tarihi: 01.11.2021.

maddesine göre yerel yönetimlerde farklı uyruklu vatandaşlarda temsil hakkına sahiptir yine 114. madde de belirtildiği üzere; “Özerk bir bölgenin başkanı, vali özerk bir vilayetin başkanı veya özerk bir ilçe başkanı, ilgili alanda bölgesel özerkliği uygulayan uyruğun bir vatandaşı olacaktır.”²⁹¹

Yerel yönetimler kendi özerk bölge sınırları içinde bölgenin mali finansmanından, ekonomik kalkınmasından aynı zamanda bölge içindeki kültür, spor ve sanat etkinliklerinin yaşatılması ve kültürel mirasın korunmasından sorumludur.²⁹²

Tablo11. Çin'in Yönetim Yapılanması²⁹³

Seçim Sistemleri

Çin Halk Cumhuriyeti dünya üzerinde nadir görülen “komünist rejim” ile yönetilen ülkelerden biridir. Milli Halk Kongresinin yanında;

“Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı ise Çin Komünist Partisi (ÇKP) liderliğinde çok partili işbirliği ve siyasi danışmanlığın yapıldığı Çin'in birleşik vatanseverlik cephesidir. Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı'nda 8 adet demokratik parti bulunuyor. Söz konusu konferans toplumun her kesimi için yönetim sistemini daha katılımcı hale getiriyor.”²⁹⁴

²⁹¹China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en s.30.

²⁹²China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en s.30.

²⁹³Shambaugh vd., 2000:169; Saich, 2001: 143; Joseph vd., 2014: 9; 中国政府法制信息网(Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn) Aktaran;Ahmet Tunç, Bilal Kızıl, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dönüşümü Ve Yerel Yönetimler, (2018), s.64.

²⁹⁴Sedat Aydın, Çin'de seçimler nasıl yapılıyor?, CRJ Türk, <https://www.youtube.com/watch?v=YQp93uundWE>01.07.2020 Erişim Tarihi: 01.11.2021.

Anayasanın 34. maddesi gereğince siyasi haklardan yoksun olmayan her 18 yaşını doldurmuş Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı oy kullanma hakkına sahiptir.²⁹⁵ Merkezi yönetim olan Milli Halk Kongresi 5 yılda bir yapılan seçimlerle delegelerini belirler ve yılda bir defa toplanır. Milli Halk Kongresine ek olarak yürütmeden sorumlu;

“Devlet Konseyi (hükümet),devlet idaresinin ve yürütme erkinin en üst organıdır. Hükümet işlerini Devlet Konseyi takip etmektedir. Devlet Konseyi 4 Başbakan Yardımcısı, 5 Konsey üyesi, 25 Bakan’dan oluşmakta ve başında Başbakan bulunmaktadır. Devlet Konseyi, idari mevzuata ilişkin yasama işlemlerini gerçekleştirmeye yetkilidir. Başbakan, Devlet Başkanı tarafından atanır ve görevinden alınır.”²⁹⁶

Genel olarak baktığımızda kademeli bir seçim sistemi ile karşı karşıya kalırız daha açık bir şekilde ele alırsak her vatandaş ikamet ettiği ya da bağlı olduğu özerk ilin ya da ilçenin yerel yönetimlerinden sorumlu olduğu temsilcileri seçer bu temsilciler ise özerk bölgenin temsilcilerini seçecektir. Nihayetinde de bu kademeli seçim Milli Halk Kongresinin seçimlerine kadar bu şekilde işleyecektir.²⁹⁷ Bu doğrultuda;

“Tüm vatandaşların her beş yılda bir bulunduğu bölgede ve üç yılda bir bulunduğu ilçe düzeyindeki idari birimin Halk Kongresi için oy kullanma hakkı var. Çin’deki seçim sürecinin genel resmine baktığımızda ise şunu söyleyebiliriz. Eyalet Halk Kongreleri, eyalet nüfusuna bağlı olarak 300 ila 1000 delegeden oluşabiliyor. Ve Çin Ulusal Halk Meclisi 3 bine kadar delegeye sahip olabiliyor.”²⁹⁸

Anayasanın 3. maddesine göre; Çin Halk Cumhuriyeti demokratik merkeziyetçilik ilkesi üzerine kurulmuştur. Vatandaşlarına karşı sorumludur ve vatandaşların denetimine açık ve bağılıdır.²⁹⁹

3.4. Çin Kültür Devriminin İlerleyişi ve Halkın Politik Kültürü

G. A. Almon ve S. Verba’nın ortak çalışması olan “The Civic Culture” kuramı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak istikrar politikalarını incelediğimiz bir diğer ülke olan Brezilya Federal Cumhuriyeti gibi Çin Halk Cumhuriyetinin istikrar politikalarını da bu bölümde Çin toplumunun siyasal kültürü ekseninde incelemeye çalışacağız. Öncelikle kuramda bahsedilen karma siyasal kültürlerden Çin toplumunun hangi

²⁹⁵China (People’sRepublic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en p.11 Sedat Aydın, Çin’de seçimler nasıl yapılıyor?, CRJ Türk, <https://www.youtube.com/watch?v=YQp93uundWE>01.07.2020 Erişim Tarihi: 01.11.2021.

²⁹⁶T. C. Dışişleri Bakanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi:05.10.2021.

²⁹⁷Sedat Aydın, Çin’de seçimler nasıl yapılıyor?, CRJ Türk, <https://www.youtube.com/watch?v=YQp93uundWE>01.07.2020 Erişim Tarihi: 01.11.2021.

²⁹⁸Sedat Aydın, Çin’de seçimler nasıl yapılıyor?, CRJ Türk, <https://www.youtube.com/watch?v=YQp93uundWE>01.07.2020 Erişim Tarihi: 01.11.2021.

²⁹⁹China (People’sRepublic of)’s Constitution of 1982 with Amendments through 2018,https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en s.05.

karma siyasal kültüre uyum sağladığını açıklayacak olursak, bu, Almond ve Verba'nın ortaya koyduğu karma siyasal kültürlerin içinde yer alan Tebaa- Katılımcı ile Mahalli - Katılımcı Siyasal Kültürlerin birbirlerine benzerliği söz konusudur. Her iki karma siyasal kültürü değerlendirdiğimizde siyasal rollerin gelişmediği ve gelenekselci yaklaşıma oranla bilinç düşüklüğünün var olduğu, bununla birlikte merkeziyetçilik yaklaşımının daha ağır basması bu benzerliğe işaret etmektedir. Siyasal sistemden beklenen taleplerden oluşan girdilerin siyasal sistem içinden çıktı olarak ortaya çıkan verilere olan bilincin düşüklüğü aynı zamanda daha çok merkeziyetçi bir yapıya sahip olduğu kanaatine varılmıştır.³⁰⁰“Teba- Katılımcı Siyasal Kültür: Mahalli Siyasal Kültürden Tebaa siyasal Kültürüne ve Tebaa Siyasal Kültürden Katılımcı Siyasal Kültüre kaymaların olduğu siyasal kültürdür.”³⁰¹

Bir taraftanda Lucian W. Pye ve N. Leites'in ortak kaleme aldığı çalışmada Çin toplumunun ortaya çıkardığı edebi ürünlerde bir içe kapalılık duygusunun var oluşundan kaynaklı, bu kapalılığı toplum kültürünün daha çok bir yansıması olarak tanımlanıyor. Bireylerin davranışlarının tam olarak ifade edilmediği şüphesini ortaya atmakla birlikte bu durumu stres kaynaklı bir sonuç olarak değerlendiriyorlar.³⁰² Bu hususta dünya üzerinde farklı yıllarda yapılan çalışmalara sık sık konu olan Çin Komünist Partisi'nin istikrarını nasıl sağladığına yönelik sorular sürekli gündemde kalmıştır.³⁰³Yang Zong ise Çin'in Kırsal Bölgesinde Siyasi İlgi adlı makalesinde Çin Komünist Partisi'nin istikrarının kalıcı olmasını sağlamak amacıyla Kültür Devrimi'nden sonraki dönemde meşruiyet temeline dayandırmak için iç politikada ekonomik refahı arttırıcı tamamiyle milli ekonomiye dayalı bir politika izlediği aynı zamanda da Çin muhafazakârlığından faydalandığı yönünde bir değerlendirme yapmaktadır.³⁰⁴

Bu başlık altında önce Kültür Devrimi ve sonrası dönemde aynı zamanda yakın geçmişte istikrar politikalarının nasıl yürütüldüğü tartışılacaktır.

³⁰⁰Köksal Çalışkan, Siyasal Kültür Teorisi, The Civic Culture ve Eleştirisi,(2016),ss.39-40.

³⁰¹Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi, The Civic Culture ve Eleştirisi”(2016),s.40.

³⁰²Lucian W. Pye, N. Leites, Pye Lucian W., Leites N., “Nuances in Chinese Political Culture”, *Consultants For The RAND Coparation*, Santa Monica, California, 1970 pp-19-20.

³⁰³YangZhong, *New Perspectives on Chinese Politics and Society*Political Culture and Participation in Urban China,(Singapore: Palgrave Macmillan, 2018), s.11.

³⁰⁴Yang Zhong, *Political Interests in Rural China, The Transformation of Citizen Politics and Civic Attitudes in Three Chinese Societies* international Congress, The University of Tennessee, 2004. p.17.

1960'lı yıllarda Mao önderliğinde gelişen ve toplumun iç dinamikleri olan temel yaşayışı ve toplumun temel taşlarına kazınmış sosyal kuralları kökten bir değişim ile sıfırdan başlatacak olan devrimin ardında yatan bazı önemli özellikler dikkat çekmektedir. İlk olarak toplum odaklı olan devrimin güçlü dayanaklarından biri olan devletin; toplum içinde bulunan sosyal normların yapı taşlarını oynatmaya çalışacaktır. Köktürk, Çin Kültür Devrimini, “devrimden çok devrim görünümlü asimilasyon” olarak değerlendirilmektedir.³⁰⁵

Sanayi Devrimi ekseninde baktığımızda dünya çapında oluşan teknolojik ilerlemeler ve buluşlar insan hayatında kırımlara ve nihayetinde toplumun genel kabul gördüğü bazı kural ve kurumlarda (aile, okul, pazar alanı) değişiklikler ortaya çıkarmış ve toplum sosyalizasyonunda birtakım reformist hareketler meydana gelmiştir. Nitekim Fransız Devrimi (1789) halkın kendi dinamikleri doğrultusunda ortaya çıkmış, devlet ile karşı karşıya duran halk kendi haklarını tayin etmiştir.

Kültür Devriminin iç dinamiklerine doğru bir yolculuk yapacak olursak devrimden önceki dönemin zihniyetinin göstergesi olarak kol gücü ile oluşan emeğin alimlerin mürekkebinden daha üstün görüldüğü genel bir kabuldür. Öyle ki büyük oranlarda, özellikle kırsal kesimdeki halkın büyük çoğunluğu okuma yazma bilmiyordu. Devrim sürecinde ise okuma ve yazma oranlarının artması yönündeki çalışmalara önem verilirken bir taraftan da belli bir süre üniversitelerle ilgili kararlar saf dışı bırakılsa da üniversite eğitiminin sonunda oluşacak gelişmiş toplumun kendi içinde yeni zümreler doğurmaması için devlet eli altında kalmasına dikkat edilmiştir. “*Kültür devrimi sürecinde eğitim salt okullarla sınırlı değildi; çünkü eğitim genel olarak kişinin kültürel seviyesini, teknik yeterliliğini ve siyasi bilincini bir ömür boyu geliştirme süreci olarak değerlendiriliyordu.*”³⁰⁶

Yine başka bir alan ise kadınların üretime dâhil olarak kendilerine toplumda yer edinmeleriydi. O dönem kadınları birçok kaynakta bahsedildiği üzere ataerkil bir yapıya sahip olan Konfiçyüsçü öğretiyeye karşı duruyor, neredeyse onu alaşağı ediyordu. Eski bir Çin atasözü Çin’de önceki dönemlerde kadına bakışı özetler: “ *Evlenilen*

³⁰⁵Milay Köktürk, *Toplum ve Kültür Eleştirel Yazılar III*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017), s.75.

³⁰⁶Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*, s.79.

kadın satın alınan at gibidir. İster binersin ister kırbaçlarsın.”³⁰⁷ Çin devriminin ilk zaferi sonrasında kadınlara yeni bir dünyanın kapıları açılmış, birçok kadın üretimde yer aldığı gibi ilk topraklarını elde etmeye başlamış ve bununla da kalmayarak kırsalda okuma yazma yüzdesi artarken fuhuş oranlarında yadsınamayacak kadar bir düşüş yaşanmıştır. Devlet eliyle medeni kanun sert bir biçimde uygulanmış, çalışmak isteyen annelerin işlerini kolaylaştırmak adına komünlerde kreşler açılmıştır. Aslında düşüncenin temeline baktığımızda kadın- erkek eşitliğinin sağlanmasının tek yolu kadınların da üretime katılmasıdır.³⁰⁸

Bu dönemde geçinmek için iki kat çalışan kadınlar ataerkil toplum yapısının getirdiği sorumluluklar ile birlikte (ev işleri) siyasal hayata katılmakta güçlük çekmişlerdir. Fakat 1960’dan sonraki dönemde kadınların siyasal yaşama aktif olarak katılmaları çarpıcı olacaktır. Bunu sağlayacak şey ise şüphesiz kadınların Kızıl Muhafızların aralarında da görülmesi olacaktır.³⁰⁹ Yine bu dönemde kırsal kesimde yaşanan köylülerin refah seviyelerini yükseltmeyi amaçlayan üretim yoğunluğunu sağlayacak projeler devreye sokulmuştur. Öyle ki işçi sınıfı bir taraftan projelerin inşasında çalışırken aynı zamanda öğrenciler ve devlete bağlı memurlar da bu projelerde görev almaktaydı. Devrimin belki de en dâhiyane fikirlerinden biri şehir ve kırsal arasındaki sağlık hizmetlerinin eşitlenmesi konusundaki görüş ve adımlardır. Dış bakış açısını nitelendirdiğimizde bu dönemde “*Kültür devrimi esnasında Çin’i ziyaret edenler, Çinli işçileri ve köylülerin yaptıkları işin dünya devrimine hizmet ettiğinin bilincinde olduklarını gördükçe şaşırıyorlardı.*”³¹⁰ O dönem Çin Kültür Devrimi kapsamında çalışan ve kültürel dönüşüme ayak uyduran halk kendi ekonomik refahını artırma ve sosyalist topluma evrilme sürecinde gelişim sağlarken, kendi toprak bütünlüğünün sınırları dışında tüm dünya insanlığının üretim tarzını, refah düzeyini, yaşayış biçimini ve dünya görüşünün değiştirebileceğinin farkındaydı.

Kültür Devrimi sonrası oluşan yeni hükümete karşı olan öğrenci ayaklanmaları adı altında halk ayaklanmalarının temel nedeni ise yeni liberal hükümet anlayışı

³⁰⁷ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*, s.86.

³⁰⁸ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*, s.86.

³⁰⁹ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*, s.80.

³¹⁰ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış* s.83.

doğrultusunda devlet desteğinin birçok alanda çekildiği gibi ekonomide de geri çekilmesi idi. Bu ekonomiyi büyütse de fiyat artışının önüne geçemedi ve birçok işçi ve aydın sınıfının da desteklediği öğrenci ayaklanması hareketi patlak verdi. “ *Temel nedenler arasında en önemlisi, Çin’de ekonomik reformları ve liberal politikaları siyasal yenilenmenin izleyememesidir. Öğrencilerin basın özgürlüğü, insan haklarına saygı ve öğrenci derneğinin tanınması yolundaki istekleri gerçekleştirilmemiştir.*”³¹¹ Kültür Devrimi kapsamında işbirliği ve büyük bir azimle refahı ve yükselişi hisseden halk, yeni hükümetin tek partili sistemine ayak uyduramamış, refahın sarsılmasını kabul etmesi kolay olmamış ve kanlı bedeller ödemiştir.

İstikrarsızlığın sebepleri genellikle güvensizlik, ilgisizlik ve ekonomi tabanlıdır.³¹² 1966 yılına gelindiğinde Çin Halk Cumhuriyeti’nin toprak sınırları içinde büyük çoğunluğu genç kesim olan toplumsal bir örgütlenme sağlanmış, revizyonizme ve kapitalist düşünceye karşı durmak için önemli adımlar atılmıştır. Belli bir sınıf ya da kesimin oluşmasını önlemek için yapılan çalışmaların yanında kadın-erkek eşitliği, kırsalda ve şehirde sağlık hizmetlerinin eşitlenmesine yönelik çalışmalar, akabinde okuryazarlık düzeylerine ilişkin çalışmalar ve ülkeyi sosyalist konuma oturtma çalışmaları yapılmış, bir yandan da içe dönük fakat gelişmeye açık politikalar izlenmiştir.³¹³

Ülkedeki üretim kırsalda komünlerin oluşturulması ile başlamış ve kalkınma planları ile yön bulmuştur. Mao önderliğindeki hareket kısa süreli olsa da toplumun bilincini ortaya çıkarmakta oldukça başarılıydı. İstikrarsızlıkların temel sebeplerini güvensizlik, ilgisizlik ve ekonomik olarak sıralamıştık. Devrim detaylı olarak ele alındığında özellikle kadınların iş gücüne katılması ile üretime verilen önemin yanında aynı düzeyde siyasal katılımın ne oranda canlandığını düşünecek olursak dönem reformlarında göz önüne alındığında üretimin yanında siyasal katılımı da sağlayabilecek adımlar atılmıştır. Fakat yine de siyasal katılım belli bir sınıfın oluşmasını engelleyecek kurallar karşısında pasif kalmıştır.³¹⁴

³¹¹Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, (Ankara İmge Yayınevi, ,2012),s.369.

³¹²Nurdan Kuşat, Nilgün Dolmacı, Kamu Tercih Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2011 s.140.

³¹³Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*,s91.

³¹⁴Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış*, s.85-92.

İktidara gelirken yolsuzluk ve şiddeti bitireceğinin sözünü veren Mao 25 Mayıs'ta Şangay'ın düşmesi ile iç savaşı bitirmiş ve yeni Çin Cumhuriyetini kurmuştur. Fakat Çin ele geçirilen yerler çoğaldıkça Mao askerlerine, yeni komünist ideolojinin halka benimsetilmesi için emirler verir. Bu dönemde okuryazar oranının düşük olması dolayısı ile görsel anlatım şekli ile yapılan propagandalar dikkat çekmektedir.³¹⁵ Artık toprak sahipleri, köylü sermayedarlar işçi statüsünde olacaktır. Yine bu dönem kamusallaştırma ve devlet mülkiyetine bağlı değişiklikler zorla yapılmıştır. Yoksul köylülerin çoğunlukta olduğunu göz önünde bulunduran Mao, pamuk üretimi üzerine gitmiş ve ağır sanayiye geliştirmeye yönelik hareketlere ağırlık vermiştir.³¹⁶ Uygulamaya koyduğu beş yıllık kalkınma planlarıyla ülke halkını komünizm ideolojisi doğrultusunda katı sosyalist halklar olarak ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu fikir daha sonraları Maoizm olarak adlandırılacaktır. Fakat;

“krizi analiz ederken sadece siyasal kurumlardaki ya da ekonomideki olumsuz değişimlere odaklanmak yerine, bunları halkın siyasete olan bakışındaki değişimler ile, halkın tutumlarının siyasal yapı üzerinde ne gibi etkileri olduğu ile ya da siyasal yapıyı değişime zorlaması ile beraber düşünmek gerekir.”³¹⁷

İktidara gelirken yolsuzluğu ve iç çatışmayı bitireceğini söyleyen Mao, sosyalizmin yerleşmesi için köylüleri burjuva sınıfına karşı doldurup iç savaşı tetiklerken bir yandan da revizyonistleri temizleme planı ile birçok yerde ağır baskılarla katliamlar yapıyordu. Kırsalda bu politikalara dayanamayan halk ileriye dönük adımın bastırılmasıyla büyük bir kıtlık yaşayacaktır. Kültür Devrimi döneminde 10 milyon kişi doğrudan öldürüldüğü, akabinde 30 ila 45 milyon kişi ise kıtlık nedeniyle hayatını kaybettiği öne sürülür. Günümüze gelindiğinde Kültür Devrimini kötü ananlar kadar iyi hatırlayanlarda vardır. Onlar bunun, Çin'in geçmişinin aydınlanması için zorunlu bir kötülük olarak kabul ederler.³¹⁸

Mao'nun 1976'daki ölümünden 1997 yılına kadar çalkantılı bir dönem atlatılmıştır.

“Çin hükümetinin insan hakları ve siyasi demokrasi konusunda uluslararası camiadan ve ülke içinde yükselen itirazlara karşı katı bir tutum takınması, özellikle

³¹⁵Caner Çakı, Mehmet Ali Gazi, Gül Çakı, Vietnam Savaşı Sırasında Çin-Abd İlişkileri: Çin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elektronik Dergisi*, Cilt:07, Sayı: 2, 2019 <https://doi.org/10.19145/e-gifder.554951>.

³¹⁶Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi'ne Kısa Bir Bakış,s.91.

³¹⁷Köksal Çalışkan, Demokrasi Krizi ve Siyasal Kültür,*Hacetepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Cilt 36, Sayı:3, 2018, s.56.

³¹⁸Arzu Kayaoğlu, Çin Kültür Devrimi: Toplu cinayetlerin 50. yıl dönümü, 16.05.2016, Erişim Tarihi: 21.10.2021 <https://tr.euronews.com/2016/05/16/cin-kultur-devrimi-toplu-cinayetlerin-50-yil-donumu>.

Asya'da, ama ABD gibi diğer ülkelerde de 21. yüzyılı tehlikeli bir biçimde gölgeleyebilecek yeni bir Soğuk Savaş'ın başlayacağı yönünde ciddi kaygılara yol açtı. Bazı gözlemcilerse Asya'daki ekonomik krizin Çin ekonomisinin çöküşüne sebep olması ve yoksulluğun, işsizliğin toplumsal protestoları besleyip siyasi meydan okumalara yol açması halinde, ülkede bir kargaşa ve sivil çatışma dönemi yaşanabileceğinden korkuyorlardı."³¹⁹

Fakat yeni gelen hükümetin politikaları oldukça tedbirli idi. Böyle bir seyre izin verilmedi. Mao Zedong'un Çin Cumhuriyeti üzerine siyasal kültür analizi yaptığımızda halkın inancının ve güveninin olduğunu görürüz. Nitekim bu katliamlar yaşanırken eş zamanlı olarak uyuşturucu ticareti, kadın ticareti, sınıflar arası eşitsizlikler durdurulmaya çalışılmıştır. Bir önceki bölümde de bahsettiğimiz üzere devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtları teorisinden yola çıkarak, Çin Komünist Partisi, Kültür Devriminin temellerini atarken halkın desteğini almak amacıyla yaptığı propagandaları o dönemde okuma yazma oranının düşüklüğü sebebiyle, devletin ideolojik aygıtı rolünü taşıyan, sanatsal faaliyetleri üstlenen kurum ya da kişilerle ya da dönemin yaygın kitle iletişim aracı olan gazeteler kanalıyla halka iletmiştir. Daha sonra ise sadece bilimsel eğitim odaklı olarak değil aynı zamanda kişisel gelişim ve siyasal kazanımların nesiller boyu aktarımını okullar sayesinde topluma enjekte etmeyi amaçlamıştır.³²⁰ Bunun yanında devletin baskı aygıtlarını ise dönemsel olarak daha çok ekonominin verdiği sıkıntılardan kaynaklanan ayaklanmalar sonucunda ağır müdahaleler ile kullanmaktadır.³²¹ “ÇKP iktidara geldikten sonra merkezi kontrol sistemini benimseyerek politik, ekonomik ve sosyal işlerin tek merkezden yürütülmesi için yeni düzenlemeler yapılmıştır.”³²² Bu doğrultuda devletin siyasal kurumlarının otoriterlik etrafında katı kurallar bütünüyle yönetimi sağladığı ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere siyasal yapılarda aktif rol oynadığı aşikardır. “Çin’de sivil toplumun gelişiminden hareketle kültürün siyasi yönlerinin öne çıktığı bir anlayışı yansıtan, siyasal sistemin merkeziyetçi ve otoriter yapısını temsil eden uyrukluk kültürünün ülkede daha ağır hissedildiği söylenebilir”³²³ Kültür Devriminin toplumda gerek eğitime verilen önemle gerek vatandaşlar arası iş gücü piyasasında cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi kadınların eşit ücretle çalışması ve iş gücü piyasasına

³¹⁹ Manuel Castells, *Enformasyon Çağı; Ekonomi, Toplum ve Kültür Bin Yılın Sonu*, 3. cilt, (İstanbul :İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), s. 406- 407.

³²⁰ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, s.67-68.

³²¹ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, ss.93-95.

³²² Ahmet Tunç, Bilal Kızıl, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dönüşümü ve Yerel Yönetimler, s.53.

³²³ Canan Eyigün, Düşünce Kuruluşları ve Sivil Toplum İlişkisi: Çin Örneği, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2019, Cilt 03, Sayı 02, s.291.

katılmasına yönelik refah arttırıcı politikalara yer verilmiştir. Bunun yanında “1974 senesinde başlatılan ‘Konfüçyüs’ü Eleştir, Lin Biao’yu Eleştir’ kampanyası ile birlikte kadınlara yönelik ataerkil baskıya karşı bir kez daha taaruza geçildi.”³²⁴

Fakat yapılan ekonomik reformlar üzerinde sağlam adımlar atmak yerine acele bir tutum sergilenmesi kültür devriminin sonunu getirecektir. 1976’da Mao’nun ölümü ile 1978 hükümeti yeni kalkınma kaynaklı reformlara başlayacaktır ama bu reformlar 1989’da yine sekteye uğrayacaktır. 1990 dolaylarında çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu Tiananmen Meydanı olayları ekonomik krizin baş göstermesi ile patlak vermiş ve bu olaylarda çok fazla can kaybı yaşanmıştır.³²⁵ Yang Zhong’a göre

“1989’dan beri Çin hükümeti, ülke ekonomisini geliştirmede siyasi ve sosyal istikrarın önemini acımasızca vurguladı...Çin hükümetinin istikrara tekrar tekrar vurgu yapması, çağdaş Çin tarihinde yüzyıllarca süren ayaklanmalar, isyanlar, iç savaşlar ve devrimler nedeniyle luan veya kaos tarafından damgalanan birçok Çinli insanın ruhuna bir angarya vurdu.”³²⁶

Yine bu düşünceler ışığında Yang Zhong eserinde vatandaşların hükümet politikalarından memnun olduğunu, hükümetin politikalarını destekleyenlerin ise sisteme olan inancının var olduğunu ve daha fazla destekleme eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Demokrasi için açıklandığında ise, siyasal kültüre uyumlu olup olmamasını ise sadece bulundukları bölge için demokratik seçimlerin yanında merkezi hükümeti de doğrudan demokrasi ile seçmeyi isteyen bir kesimin olduğunu vurgulamıştır.³²⁷ Yukarıda bahsettiğimiz üzere ÇKP’nin kuruluş temellerinde tek merkezden yönetim unsuru bir noktada Konfüçyüs’un güven unsuru olmayan yönetimlerde istikrarın sağlanamayacağı düşüncesinden³²⁸ yola çıkarak yine aynı zamanda yukarıda bahsettiğimiz devletin ideolojik aygıtlarını toplumun güvenini sağlamaya yönelik kullandığı ancak karşı düşüncelere ise devletin baskı aygıtlarını devlete soktuğunu görürüz. Ayrıca sivil toplum örgütleri yönünden baktığımızda; “Çin’de resmi olarak kayıtlı 1.800 ulusal düzeyde ‘sosyal örgüt’ (shehuituanti) vardır

³²⁴ Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi’ne Kısa Bir Bakış, s.97.

³²⁵ Mustafa Bag, Binlerce öğrencinin hayatını kaybettiği Tiananmen katliamında neler yaşandı?, Euronews, 04.06.2021 <https://tr.euronews.com/2021/06/04/binlerce-ogrencinin-hayatini-kaybettigi-tiananmen-katliami-neden-yasandi-cin-komunist> Erişim Tarihi: 03.11.202.

³²⁶ Yang Zhong, New Perspectives on Chinese Politics and Society Political Culture and Participation in Urban China, p.15.

³²⁷ Yang Zhong, New Perspectives on Chinese Politics and Society Political Culture and Participation in Urban China, p.18-19.

³²⁸ Ahmet Güç, Konfüçyüs Ve Konfüçyüsçülük, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 10, Sayı: 2, 2001 s.45.

ve bunların çoğu Batılı bilim adamlarının GONGO'lar ya da 'hükümet tarafından organize edilen sivil toplum örgütleri' olarak adlandırdıklarıdır.”³²⁹ Susan V. Lawrence ve Michael F. Martin'in ortak çalışmasından edindiğimiz bilgilere göre Gongo olarak adlandırılan kuruluşun çoğu zaman dış politikadada aktif olacak kadar güçlü olduğunu söyleyebiliriz.³³⁰

Lu Chunlong' ise “Çin Halkı Arasındaki Demokratik Değerler” adlı makalesinde Çin halkının demokratik değerleri hakkında araştırma yapan diğer araştırmacıların görüşlerinden yola çıkarak Çin'in politik kültürünü üç faktör üzerinden incelemiş bunları; “gelir, eğitim ve yaş gibi sosyo-ekonomik faktörlerin önemi, orta sınıfın önemi, işçi sınıfının önemi üzerinden”³³¹ vurgular. Bunlardan ilki için aksini iddia eden araştırmacıların varlığından söz etse de sosyal ekonomik faktörlerin giderek arttığını var sayan araştırmalarda demokratik yöne eğilimin olacağını söyleyen araştırmaların varlığından bahsetmiştir. İkinci kıstas olan orta sınıf için ise araştırmaları sonucunda “Orta sınıf yüksek düzeyde eğitim ve gelir getirdiğinden, daha yüksek düzeyde demokratik inançlara sahip olmasını beklerdik. Ancak, böyle bir ekstrapolasyon imkansızdır.”³³² ifadelerini kullanmıştır. Son olarak işçi sınıfına yönelik değerlendirmesinde ise; “Mao'nun döneminde, Çin'in işçi sınıfı rejimden yararlandı; Buna karşılık, reform döneminde Çin'in işçi sınıfı, yararlanıcılardan kaybedenlere dönüşüyor. Çin'in işçi sınıfı, bağımlı sınıf haline geldi ve hoşnutsuzluğu artıyor.”³³³ Bu bağlamda ona göre Çin rejiminin işçi sınıfının desteğini kaybettiğine dair araştırmaların olduğunu ifade ediyor. Bu konu hakkında olan başka bir çalışmada ise Batı toplumları ve Çin toplumunun politik kültürünün karşılaştırılmasında Kuan Hsın-Chi ve Lau Siu-Kai'nın ortak kaleme aldığı eserde Çin anakarasını, Honkong'u ve Tayvan'ı farklı yönetim deneyimlerine sahip olduklarından dolayı birbirlerinden ayrı olarak değerlendiriyorlar. Onlara göre bu konuda öne çıkan

³²⁹ For statistics on social organizations, see Ministry of Civil Affairs, 2009 今年年业联中统计 (2009 Civil Affairs Development Statistical Report), April 6, 2011, accessible at <http://www.chinanpo.gov.cn/web/showBulletin.do?id=48276&dictionid=2201&catid=>. AKTARAN; Susan V. Lawrence, Michael F. Martin, Understanding China's Political System, Congressional Research Service, www.crs.gov, 2012 p.30.

³³⁰ Susan V. Lawrence, Michael F. Martin, Understanding China's Political System, Congressional Research Service, www.crs.gov, 2012 p.30.

³³¹ Lu Chunlong, Democratic Values Among Chinese People Analysis of a public opinion survey, China Perspectives, 2014, URL: <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/413> DOI: 10.4000/chinaperspectives.413 ISSN: 1996-4617 pp.03-04.

³³² Lu Chunlong, Democratic Values Among Chinese People Analysis of a public opinion survey, p.04.

³³³ Lu Chunlong, Democratic Values Among Chinese People Analysis of a public opinion survey, p.04.

iki argüman mevcut bunlardan biri; “Sosyo-ekonomik modernleşme, Çin’i liberal bir siyasi düzene doğru iten değişimin motoru olarak görülüyor. Bu argümanın savunucuları, bir piyasa ekonomisi yerleştikçe ve sosyal çoğulculuk geliştikçe, Anakara Çin’in sonunda demokratikleşeceğine inanıyor.”³³⁴Bundan farklı olan bir diğer argüman ise şöyledir;

“..geleneksel Çin kültürünü, Çinlileri otoriter bir siyasi sisteme mahkum eden bir lanet olarak görüyor. Ancak, bu üç Çin toplumunun gelişimini incelediğimizde, kültürel geleneklerin ortak mirasına rağmen siyasi deneyimlerinin farklı olduğu paradoksuyla karşı karşıyayız. Bu farklılıklar, modernleşmenin, kültürün ve siyasi kurumların siyasi gelişmeyi karmaşık şekillerde etkilediğini gösteriyor.”³³⁵

Bu iki argüman üzerine değerlendirme yapan yazarlar Çin siyasal kültürü ile görüşlerinde 3 ayrı bölge olarak değerlendirdikleri bölgelerden anakara Çin’in diğer bölgelere oranla daha geleneksel bir yapıya sahip olduğu, sosyo- ekonomik gelişmelerin ise Çin siyasal kültüründe demokrasi için bir taban hazırlayacağı görüşündedirler ve ikinci argümanı yetersiz bulmaktadırlar:“*“Konfüçyüsçü siyasi kültür demokratik bir Çin’i imkansız kılıyor” argümanının eksik olduğu ve giderek anlamsız hale geleceği sonucuna varıyoruz. Eksiktir çünkü siyasi kültürün etkisi siyasi kurumlar tarafından güçlendirilebilir veya bastırılabilir.*”³³⁶İstikrarı besleyen ana etkenlerden biri olan güven unsuru ise WenfangTang’a göre “hem demokratik hemde otoriter rejimleri besleyebilir”³³⁷ niteliktedir. O, vatandaşların güven unsuruna sahip olması için demokratik bir rejime ihtiyaç olduğunu savunmadığını aksine sağlanan güvenin istikrar ve dayanışmanın bir sonucu olduğunu iddia eder.³³⁸

³³⁴Kuan Hsin-Chi, LauSiu-Kai, Traditional Orientations and Political Participation in Three Chinese Societies, *Journal of Contemporary China*(2002), 11(31), 297–318 1067-0564 print; 1469-9400 online/02/310297-22 © 2002 Taylor & Francis Ltd DOI: 10.1080/10670560220129649 p.297.

³³⁵KuanHsin-Chi, LauSiu-Kai, Traditional Orientations and Political Participation in Three Chinese Societies, (2002),p.298.

³³⁶KuanHsin-Chi, LauSiu-Kai, Traditional Orientations and Political Participation in Three Chinese Societies, (2002), p.315.

³³⁷Wenfang Tang, Interpersonal Trust and Democracy in China, The Transformation of Citizen Politics and Civic Attitudes in Three Chinese Societies International Congress, *University of Pittsburgh*, 2004 p.04.

³³⁸Wenfang Tang, Interpersonal Trust and Democracy in China, (2004), p.04.

SONUÇ

Bu karşılaştırmalı siyasal analizi yapmaya karar verirken ülkelerin farklı coğrafi bölgelerden seçilmesinde, G.A. Almond ve S. Verba'nın ortak çalışması olan *"The Civic Culture"* çalışmasına yönelik eleştiriler doğrultusunda çalışmanın ayrı bölgelerde yer alan ülkeler etrafında yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda iki farklı bölgede yer alan ülkenin (Brezilya ve Çin Halk Cumhuriyeti) hükümetlerinin istikrar düzeylerini etkileyen nedenlerin ortak ve farklı yönleri ele alınmaya çalışılmıştır. Tezin ilk bölümünde kuramsal çerçeveye ağırlık verilmiş ve hangi sistem türleri üzerinden hareket edildiği açıklanmıştır. İkinci bölümde Brezilya Federal Cumhuriyeti'nin tarihsel gelişimi, hükümet sistemi, seçim sistemleri ve siyasal kurumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmış dönemsel olarak halkın politik kültürüne etki eden faktörler üzerine tartışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihsel gelişimi, hükümet sistemi, seçim sistemleri ve siyasal kurumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, dönemsel olarak halkın politik kültürüne etki eden faktörlerden bahsedilmiştir.

Burada ise iki farklı ülkenin birbirlerine yakın olan siyasal kültürlerinin hükümet politikaları olan ekonomik ve sosyal politikalara verdikleri tepkiler ve siyasal kültürlerin, hükümetlerin siyasal istikrarları üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Tarihsel olarak ele aldığımızda her iki devlet de önceden imparatorluklar altında yönetilmiştir. Brezilya Latin Amerika'nın keşfi ile birlikte İberik Yarımadası'nda bulunan İspanya İmparatorluğu hanedanlığı tarafından kurulmuştur. Çin ise dünya üzerinde ilk uygarlıklardan sayılan köklü bir devlettir. Burada karşımıza çıkan ilk farklılık Brezilya'nın tarihi gelişim sürecinde demokratik yapıları Çin'e göre daha erken bir tarihte benimsemesidir. Ancak, bu monarşiden demokrasiye geçiş süreci tarihsel olarak birçok dönemde askeri darbeler ile baltalanacaktır. Çin'de ise I.Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler etki edecek fakat dünya üzerinde bir çok coğrafyada karşılaştığımız imparatorluk döneminden sonra demokrasiye geçiş olarak şekillenmeyecek sosyalist bir düzen hakim olacaktır.

İkinci farklılık ise Brezilya Federal Cumhuriyeti askeri darbe yönetimi altında iken basın özgürlüğü, işçi sendikalarının sendikal haklarını dile getirmesi, grev hakkı gibi hakların sınırlandırılması ve bunların dönem dönem yumuşatılmasıdır. Fakat tam anlamıyla hiçbir zaman ekonomik refah unsurunun toplum içinde var olan tabakalar

arası eşitsizliğin giderilememesi, sosyal ve ekonomik eşitsizliği öne çıkartılarak askeri darbe ile başa gelen hükümetlerin halkın memnuniyetsizliği öne sürülerek yine askeri darbe vasıtası ile düşürülmüştür. Çin Cumhuriyeti'nde ise olası iç politika karşıtlıkları askeri otoriteyi yanında tutan ve ortak hareket eden hükümet yetkilileri tarafından birçok kez bastırılmıştır.

Üçüncü farklılık aslında tezin ana teması ile doğrudan ilişkilidir G. A. Almond ve S. Verba'nın 1963'de yayınladığı ve son olarak 1989'da revize ettiği *The Civic Culture* çalışmasında farklı duygusal, bilişsel ve değerlendirici oryantasyonların farklı kombinasyonlarından oluşan siyasal kültürlerin kendi aralarında kombine edilerek oluşan karma siyasal kültürlere benzerlikleri yönünden farklılık göstermektedir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde aslında her iki ülkenin siyasal kültürlerinde benzer olduğunu iki ülkenin vatandaşlarında da Mahalli- Katılımcı siyasal kültürü yansıttığı açıktır. Fakat Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının yukarıda da açıklandığı üzere geleneklerinin bir sonucu olarak merkeziyetçi bir yapıyı kabul etmesi bu ülkenin siyasal kültürünü Mahalli- Katılımcı siyasal kültürden saparak Tebaa- Katılımcı siyasal kültüre uyum sağlamıştır.

Dördüncü unsur olarak ekonomi ve dış politika yönü ile ele aldığımızda Brezilya devletinde genel olarak dışa dönük liberal ya da neoliberal politikaların rövanşta olduğu, halkın içinde büyük oranda gelir adaletsizliğinin görüldüğü ve dışa dönük olduğunu görürüz. Çin devleti daha çok iç pazara yoğunlaşan dış politika unsurlarını gerektiği ölçüde kullanan gelir adaletsizliğini ise sosyalist politikalar ile engelleyen bir sistemdir.

Beşinci unsur ise anayasal normların işleyişi ile ilgilidir. Yukarıda belirttiğimiz üzere Brezilya'da grev hakkı anayasal güvence altına alınmıştır fakat sınırları çizilmemiştir. Çin'de ise anayasal şekil itibari ile öz bir metin olarak karşımıza çıksa da devlet tarafından her bir hakkın işleyiş yönetmeliği belirlidir. Altıncı unsur da sosyal politikalar üzerinden bir kıyaslama yapıldığında Brezilya devletinde toplumsal eşitliğin sağlanması için etkin bir politika yürütülmediği topraksız işçiler olarak adlandırılan kesimin kendi örgütlerini kurması ve illegal biçimde zengin kesimin topraklarını ansızın işgal ettiği açıktır. Çin devletinde ise Kültür Devrimi planlamaları iş gücü artırma yönünde kadınlarında üretime katılmalarını sağlamak amacıyla eşit ücret hakkının sağlanması kadınlarında görevlerinde yönetici konumuna yükselme

hakkının sağlanması ve çocuk kreşlerinin etkin bir şekilde faaliyette olduğu o dönemi anlatan kaynaklarda görmek mümkündür.

Yedinci unsur ise hükümetlerin istikrarları olacaktır. Brezilya devletinin hükümetleri ister askeri yönetimle yönetilmiş parti hükümeti olsun ister doğrudan halk oylaması yoluyla seçilen sivil parti hükümeti olsun istikrarını uzun vadede de koruyamadığını ve bunun en büyük sorununun yolsuzluk olduğunu görürüz. Çin devletinde ise 1949’da kurulan Çin Komünist Partisi günümüze kadar istikrarını ekonomik krize ve iç karışıklıklara rağmen sürdürmüştür.

Günümüz dünyasında devletlerin en büyük sorunu olan yolsuzluk ise iki ülkenin açısından değerlendirildiğinde; 2012 seçimlerinde Brezilya’da yolsuzluk iddialarının doğrudan hükümet başkanına yapılması, olağan hükümetin hayata geçirdiği başta Bolsa Família programı olmak üzere tüm sosyal ve ekonomik politikaların başarısını göz ardı ederek görevinden azledilmesi, belkide hükümetin ömrünün kısa süreli olmasının en büyük nedenlerinden biridir. Çin’de ise bu iddiaların sadece yolsuzluk iddiası olan kişinin cezasının verilmesi vatandaşların hükümete olan güvenini temsil ediyor.

Tezin yazılma amacı olarak yukarıda bulunan ikinci ve üçüncü bölümlerde Brezilya Federal Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyetinin geçmişten itibaren geçirdiği süreçler kaleme alınmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda halkın “The Civic Culture” çalışması ekseninde sunulan siyasal kültürlerle göre hangi karma siyasal kültüre uyum sağladığı bu kültüre sahip toplumların siyasal katılım süreçlerinde nasıl bir davranış sergilediği ve istikrar politikalarına olan bakış açıları anlatılmaya çalışılmıştır. Sonuç kısmına geldiğimizde ise sosyal politikalara ağırlık veren siyasal kültürleri aynı olmasa da birbirine yakın olan, aynı zamanda gelir adaletsizliğinin giderilmesini amaçlayan politikalar üzerine çalışan iki hükümetin istikrarlarını nasıl korudukları ya da istikrarlarını neden koruyamadıklarını karşılaştırmalı olarak tartışmaya çalışılmıştır.

Genel olarak baktığımızda her iki devlette de yolsuzluk iddiası ile suçlanan yöneticilerin görevine son verilmiştir fakat Brezilya Federal Cumhuriyetinde yönetici ile birlikte hükümet de düşerken Çin Halk Cumhuriyetinde hükümet istikrarını korumuştur. Bunun sebebi Çin Halk Cumhuriyetinde devletin otoritesinin dayandığı temellerin sağlam olması bir yana hükümet içinde Milli Halk Kongresinde diğer

milletvekilleriine oranla asker milletvekilleriinin bulunması ek olarak ordu ile hükümetin iş birliğı içinde ortak paydada olmasını gösterebiliriz.

Yukarıda saydığımız unsurlar genel olarak siyasal yapıda hükümetlerin izlediğı politikalara yönelikti şimdi ise *The Civic Culture* çalışmasının oryantasyonları üzerinden değerlendirdiğimizde vatandaşların bu politikalar ekseninde hangi oryantasyona ne kadar hâkim olduğunu değerlendirelim. İlk olarak *duygusal* oryantasyonlara baktığımızda Brezilya, Weber'in otorite tipolojisinde bahsettiğı karizmatik otorite tipinden yoksundur. Çin'de ise Mao Zedong karizmatik önder vasfına sahip bir lider olarak karşımıza çıkar. Vatandaşların hükümete duydukları güvenin oranı destekleme oranı ile doğru orantılıdır. Aynı zamanda dünya üzerindeki çoğu ülkeye kıyasla demokrasi ile erken tanışan Brezilya Federal Cumhuriyeti vatandaşlarının yolsuzluğa karşı verdiği tepkiler demokrasi kültürüne hakim olduklarının bir kanıtıdır. Öte yandan karizmatik otorite bir yana Konfüçyüs öğretileri Çin Halk Cumhuriyeti için demokrasi önünde bir engel olarak gören düşünürlerde mevcuttur. Dahası S. Verba ve arkadaşlarının³³⁹ siyasal katılım noktasında daha fazla ekonomik refaha sahip olan vatandaşların çıkarları için siyasal katılıma daha çok ilgili olduğu görüşü Çin kırsalında yapılan ankete bağlı araştırmalarda ekonomik refahı düşük bireylerin sorunlarının çözüme kavuşturulacağına olan merakının siyasal katılımı daha fazla oranda etkilediğini söylemiştir. Aynı zamanda bu görüşler etrafında siyasal ilgilinin aktif katılıma dönüşmemesinin sebebini ise zamansal ve ekonomik maliyeti olduğu görüşündedir.³⁴⁰

Bir başka faktör olan *bilişsel* oryantasyon bireylerin hükümetle alakalı edindikleri bilgiler ışığında hükümete ilişkin düşüncelerini belirler. Demokratik liberal toplumlarda politika ile ilgilenmeyen ya da politik unsurları araştırmayan vatandaşlar apolitik olarak değerlendirilirken sosyalist yönetimlerde hesap verilebilirlik ilkesinin net olması hükümet kararlarının ve politikalarının gerek basın yoluyla gerek de mahalli idareler yoluyla her bir vatandaş bilgilendirmek amacı ile sorumlu olması vatandaşlar üzerindeki destek etkisini pozitif olarak sağlar.

Son olarak *değerlendirici* oryantasyonu incelediğimizde bilişsel olarak farkındalık sahibi vatandaşın siyasal sistem üzerinde girdi olarak adlandırılan talep ve

³³⁹Yang Zhong, Political Interests in Rural China, pp.16-18

³⁴⁰Yang Zhong, Political Interest in Rural China, pp.16-18

isteklerinin çıktı olarak adlandırılan kanun ve kararları neticesinde sosyal ve ekonomik olarak memnun olması siyasal sistemin devamlılığını sağlar. Bunun temel dayanağı ise duygusal ve bilişsel olarak tatmin olmuş vatandaşların değerlendirici oryantasyon olarak olumlu sonuç sağlayacağıdır. Demokrasi bağlamında incelediğimizde salt çoğunluğun sağlandığı tek dereceli seçim haklarına sahip Brezilya Federal Cumhuriyeti uzun dönem askeri darbe yönetimi altında kalmıştır yine seçimle görev başına gelen askeri tabanlı hükümet halkın memnuniyetsizliği bahane edilerek çoğu kez hükümet değişikliğine gidilmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde ise her vatandaşın kendi ikametgah ettiği bölgedeki başkanı seçme yetkisi vardır yani kademeli olarak seçimler yapılmaktadır. Bunun yanında Çin'de demokrasinin işleyişi hakkında Yang Zhong sadece bölgesel değil merkezi hükümet seçimlerinde tek dereceli seçim ile yapılmasını isteyen bir kesimin varlığından söz ediyor. Literatürde bulunan diğer kaynaklara göre Brezilya'da yaşanan ilk darbe sonrası askeri darbe yönetiminin bir müddet baskı unsurlarını kullanıldığını yukarıda belirtmiştik. Çin Halk Cumhuriyeti'nin de gerek Kültür Devrimi'nde yaşanan kayıplardan yola çıkarak gerekse 1989'da ortaya çıkan ekonomik kriz kaynaklı iç politikada yaşanan ayaklanmaları sona erdirmeye çalışmalarında baskı unsurunun uygulandığı kaynaklarda yer almaktadır. Yaşanan bu olaylardan kaynaklı olarak halkın politik kültürünün yansıması olan duygu ve düşüncelerini yansıttmasının sınırlı ölçüde olduğu ileri sürülmüştür. Bu düşünceleri ülke içindeki pek çok kurumun devlet eliyle işleyiş içinde olması hatta sivil toplum kuruluşlarının da devlet eliyle yürütülmesi bunu destekler niteliktedir. Birinci bölümde siyasal kültürü ve *The Civic Culture* çalışmasının amacından; Siyasal kültürü bulmak ve ülkelerin istikrarını sağlayan politikaları bir temele dayandırmak. Çalışma süresince farklı ülkelerin vatandaşları ile röportaj ve anketler yaparak siyasal kültürü tanımlama amacıyla seçmen davranışları, siyasal katılma gibi istatistik veriler kullanılmıştır.³⁴¹ diye bahsetmiştik. G.A. Almond 1987'de kaleme aldığı "*Siyasal Kültür Araştırmaları - İnceleme ve Görünüm*" adlı eserinde

"Siyasal Kültür Yaklaşımı kavramı dört şekilde tanımlar:

- 1. Siyasal kültür, bütün bir ulus veya onun alt grupları içindeki siyasete yönelik özel yönelimlerin örüntüsünü ifade eder.*
- 2. Siyasal kültürün bilişsel, duyuşsal ve değerlendirici bileşenleri vardır. Siyasal gerçekliğe, siyasete ve siyasal değerlere ilişkin duygu ve düşünceleri içerir.*

³⁴¹ G. A. Almond, S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, (1989), p.40

3. Siyasal kültürün içeriği, çocuklukta sosyalleşme, yetiştirme, medyaya nüfuz etme ve hükümet, toplum ve ekonominin başarılarıyla ilgili yetişkin deneyimlerinin sonucudur.

4. Siyasal kültür, hükümet ve siyasetin yapısını ve hizmetlerini etkiler, sınırlar, ancak kesinlikle tam olarak belirlemez. Kültür, yapı ve hükümet performansı arasındaki nedensel oklar her iki yönü de gösterir.”³⁴²olarak ifade etmiştir.

Bu ifadeye istinaden siyasal kültürün sadece bireylerin yetiştiği ahlaki değer ve normlar, olaylara bakış açılarının yanı sıra bireylerin geçmiş ve şimdiki zamanda sergiledikleri davranış kalıplarının yanı sıra hükümetin karakteristik yapısı ve politika kosunundaki etkinliği de göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak; G. A. Almond ve S. Verba’nın 1963 yılında ortaya çıkardığı çalışma yıllar içinde birçok kez eleştiriye maruz kalmış olsada bu çalışmadan yeni yaklaşımlar elde edilmiştir ve günümüzde popülerliğini korumaktadır. Çalışmanın bize sunduğu siyasal sistem üzerinde vatandaş ya da seçmen davranışlarının hangi kıstaslar ekseninde ortaya çıktığı yahut şekillendiği açıktır. Hükümetlerin istikrarının sağlam olması yönetilen toplumun siyasal kurumlara duyduğu güven, talep ve isteklerinin karşılanması doğrultusunda sosyal ve ekonomik refah seviyesinin optimal olarak sağlanması uzun vadede siyasal kurumların ömrünü uzatır niteliktedir.

Her iki ülkenin politik kültürü gelenekleri doğrultusunda incelendiğinde birçok dünya ülkesinden daha önce demokrasi ile tanışmış olan Brezilya Federal Cumhuriyeti’nin erken dönemde demokrasiye tanışması demokrasinin bir gelenek haline gelmesini sağlamıştır. Fakat iç ve dış politikada yaşanan gelişmeler, izlenilen politikalar halkın refahının uzun dönem sağlanamamasına, hükümetin birçok kez askeri darbelere maruz kalmasına ve istikrarsız bir politika izlenmesine sebep olmuştur.

Çin Halk Cumhuriyeti’nde ise gelenekler Konfüçyüscülük öğretilerine dayanmaktadır. Bu öğreti kimi yazarlar tarafından demokrasinin kabul edilmemesi için büyük engellerden biridir. Öyleki bu öğreti merkeziyetçi yönetime olan bağlılığı savunmaktadır. Aslında iki ülkeninde politik kültürü geleneklere dayalı bir siyasal kültüre sahiptir. Ama Çin siyasal kültürünün geleneklerinin merkeziyetçiliğe bağlı olduğunu varsaydığımızda Tebaa- Katılımcı siyasal kültüre daha çok uyum sağlamaktadır. Bu tezin ana sorusu farklı siyasal kültürlere sahip iki ülkenin sosyalist

³⁴²Almond, G. A. , “Politische Kultur-Forschung- Rückblick und Ausblick”, Editor: Berg-Schlosser, Dirk- Schissler, Javkob *Politische Kultur in Deutschland; Bilanz und Perspektiven der Forschung*, (Opladen: Wetsdeutscher Verlag, 1987), p.29

hükümetler tarafından yönetildiği dönemlerde sosyo- ekonomik politikaların aynı yönde olmasına rağmen yönetimlerin istikrarının nasıl sağlandığı? ya da istikrarızlığın kaynağının ne olduğu? dur. Genel olarak baktığımızda istikrarı etkileyen faktörlerin halkın siyasal kültürü ile bağlantılı olduğu kadar yönetim şekli, siyasal rejim türü, devletin siyasal kurumlarının ne derecede güçlü ve yeterli olduğu aynı zamanda hükümetin politikalarında devletin ideolojik ve baskı aygıtlarını ne düzeyde kullandığı faktörleri de büyük önem arz etmektedir. Nitekim çok partili bir sisteme sahip olan Brezilya Federal Cumhuriyeti 2002 seçimlerinde İşçi Partisine karşı büyük bir inancın olduğu aşıkardır. İşçi Partisi'nin iktidar olduğu dönemde yapılan sosyal ve ekonomik yardımlar halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır fakat iktidara karşı yapılan yolsuzluk iddialarının ancak günümüze gelindiğinde bertaraf edilmesi devlet kurumları üzerinde işleyiş sorunlarının olduğunu göstermektedir. Yine bunu istinaden grev hakkının anayasada belirtilmesine rağmen Ulusal Kongre tarafından sınırlandırılmamasına yönelik eleştiriler bu konuyu doğrular niteliktedir.

Çin Halk Cumhuriyeti için baktığımızda ise Brezilya Federal Cumhuriyetine kıyasla tek parti yönetimi ile yönetildiği için daha merkeziyetçi bir otoriteye sahiptir. Çin Komünist Partisi hükümeti ordu ile ilişkilerini sıkı tutması ve iç politikada devlet eliyle etkin bir faaliyet göstermesi yönünden devletin ideolojik ve baskı aygıtlarını iyi bir şekilde kullandığını kanıtlar niteliktedir. Çin Komünist Partisi hükümeti bazı yazarların görüşlerine göre meşruiyet temelini milliyetçilik, milli ekonomi kavramları üzerinden sağlamaktadır. “*Almond ve Verba’ya göre The CivicCulture, “demokrasinin siyasal kültürünün ve onu etkileyen sosyal yapılar ile süreçlerin bir araştırmasıdır.*”³⁴³

Bu yönüyle karşılaştırdığımızda birbirinden farklı siyasal kültürlerle sahip bu iki ülkenin istikrar politikaları aklımıza daha önce birçok yazarın bu konu hakkında görüşlerine istinaden şu soruyu getirmektedir. Demokrasi bir istikrar kaynağı mıdır? Demokrasi olmadan istikrar sağlanabilir mi? İstikrarın ana unsuru olan güvenin sağlanması için halkın çoğunluğunun verdiği oylarla göreve gelen hükümetlerin güven konusunda sorun yaşamayacağı düşünülse de siyasal yapıların işleyiş mekanizmasının etkin kullanımı istikrar konusunda büyük önem arz etmektedir.

³⁴³G. A. Almond, S. Verba, *The CivicCulture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, New Jersey: Princeton UniversityPress, 1963 p. 03 Aktaran; Köksal Çalışkan, *Siyasal Kültür Teorisi, The Civic Culture ve Eleştirisi*, (2016),s.43.

Nitekim Brezilya Federal Cumhuriyeti’inde yolsuzluk iddiaları ile hükümetin düşürülmesi ve sonrasında yapılan soruşturmaların uzun vadede sonuçlandırılması siyasal yapıların etkinliğinin düşük olduğunun bir göstergesidir. Çin Halk Cumhuriyetinde ise siyasal yapılar birbirine sıkı sıkaya bağlı olduğu gibi aynı zamanda vatandaşların özgür kalacağı kamusal alan ve sivil toplum kuruluşlarında devlet elinin varlığını koruduğu etkin bir otorite sağlaması Çin Komünist Partisi’nin istikrar politikasının gerekliliğidir. İstikrara etki eden unsurları inceledikten sonra siyasal kültürün gelişim seyrine göz attığımızda ise otoriter yönetimlerden daha çok demokratik yönetimin bağımsız olarak sergilendiği toplumlarda daha çok geliştiği fikri ön plana çıkmaktadır. “Muller ve Seligson, Glen Gendzel, “Civic Siyasal Kültür” ile demokrasi arasındaki bağın, ‘Civic Siyasal Kültür’ demokrasiyi etkilerden çok, demokrasi ‘Civic Siyasal Kültürü’ etkiler şeklinde olması gerektiğini iddia etmişlerdir.”³⁴⁴ Bundan yola çıkarak zaman içinde demokrasinin siyasal kültüre etkisini, demokratik yönetimlerde oluşan siyasal kırılmaların tecrübe niteliğinde olması toplum siyasal kültürünü gelişimine katkı sağlayacağı görüşüne varılmıştır.

³⁴⁴E. N. Muller, M. A. Seligson, “Civic Culture and Democracy: The Question of Causal Relationships”, *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3, (1994), s. 635-652. p.635, G. Gendzel, “Political Culture: Genealogy of a Concept”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 28, No. 2, (1997), s. 225-250. p.229, Aktaran; Köksal Çalışkan, “Siyasal Kültür Teorisi, ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, 2016, s.54.

KAYNAKÇA

Kitap

- Ağaoğulları Mehmet, *Sokratesten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Akkoyunlu Karabekir, *Sessiz Devrimin Gürültülü Sonu: Brezilya İşçi Partisi'nin Yükselişi ve Düşüşü, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür*, Editör: Esra Akgemci, Kazım Ateş, İstanbul: İletişim Yayınları, (ss.281-288), 2020.
- Albarracın Juan, *Political Parties and the Party System, The Political System of Brazil*, Editors: Dana de la Fontaine, Thomas Stehnken, VS Verlag für Sozialwissenschaften VS Verlag für, (pp.143-162), 2016.
- Almond, G. A. , “Politische Kultur-Forschung- Rückblick und Ausblick”, *Politische Kultur in Deutschland; Bilanz und Perspektiven der Forschung* Editor: Berg-Schlosser, Dirk- Schissler, Jakob, Opladen: Wetsdeutscher Verlag, (pp.27-38), 1987.
- Almond G. A., Verba S., *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, New Jersey: Princeton University Press, 1963.
- Almond G. A., Verba S., *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Newbury Park, California: Sage Publications Inc.s, 1989.
- Akyol Ender, *Siyasal Kültür, Kamu Politikaları Ansiklopedisi*, İstanbul: Nobel yayınları, 2016.
- Ateş Kazım, *Teori ile Pratik Arasında Latin Amerika'da Popülizm, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür*, Editör: Esra Akgemci, Kazım Ateş, İletişim Yayınları, İstanbul, (ss.155-170), 2020.
- Bethell Leslie, *The Cambridge History Of Latin America*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.
- Bloch Marc, *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Doğubatı yayınları, 2015.

- Bozkurt Veysel, Değişen Dünyada Sosyoloji, Temel Kavramlar Kurumlar Bursa, Ekin Yayınları, 2015.
- Castells Manuel, *Enformasyon Çağı; Ekonomi, Toplum ve Kültür Bin Yılın Sonu*, 3. cilt, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Cevizci Ahmet, *Felsefe Tarihi Thalesten Baudrillarda*, İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- Cervo Amado Luiz, *A Historical Legacy: The Development of the Brazilian Industrial Model, The Political System of Brazil*, Editors: Dana de la Fontaine, Thomas Stehnken, VS Verlag für Sozialwissenschaften VS Verlag für, (pp.15-26), 2016.
- Çukurçayır Akif, *Siyasal Katılım ve Yerel Demokrasi*, Konya: Çizgi Kitapevi, 2012.
- Dahl Robert, *Modern Political Analysis*, New Jersey: Prentice-Hall, 1963.
- Devrimci Araştırmalar Grubu (ABD), *Çin Kültür Devrimi Büyük Proleter Kültür Devrimi'ne Kısa Bir Bakış*, Çeviren; Sinan Jabban, İstanbul: Patika Kitap, 2013.
- Durkeim Emile, *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, Çev: Cemal Bali Akal, Ankara: Dost Kitapevi, 2015.
- Ergun Doğan, *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, Ankara: İmge Yayınevi, 2015.
- Filho AlfredoSaad –, *Brezilyada Neoliberalizm, Demokrasi ve Ekonomi Politikası, Latin Amerika'yı Anlamak, Neoliberalizm, Direniş ve Sol*, Hazırlayan: Aylin Topal, Yordam Kitap, İstanbul, (ss.122-147), 2007.
- Gabriel Oscar W., *Politische Kultur Postmaterialismus und Materialismus in der Bundesrepublik Deutschland*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Opladen, 1986
- Geulen Dieter, *Politische Sozialisation in der DDR, Autobiographische Gruppengesprache mit Angehörigen der Intelligenz*, Opladen : LeskeundBudrich, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1998.
- GiddensAntony, *Sosyoloji*, Çev: Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013.
- Habermas Jurgen, *Kamusal Alan, Kamusal Alan*, Çev./ Editör:Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları, 2004.

- Heywood Anderw, *Siyaset*, Çev; Bekir Berat Özipek vd., İstanbul: Liberte Yayınları, 2012.
- Hyman Helbert H., *Political Socialization A Study In The Psychology Of Political Behavior*, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1959.
- Inglehart Ronald, *Chistian Welzel, Modernization Cultural Change and Democracy The Human Development Sequence*, New York: Published in the United States of America by Cambridge University Press, 2005.
- Kılıç Muharrem, *Soğuk Savaş'tan Bugüne Darbeler ve Devrimler*, İstanbul: Cem yayınları, 2013.
- Köktürk Milay, *Toplum ve Kültür Eleştirel Yazılar*, III, Ötüken Yayınları, İstanbul,2017.
- Lee Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler*, Ankara:Dost Kitapevi, 2019.
- McNeil William H., *Dünya Tarihi*, Çev: Alaeddin Şenel,Ankara: İmge Kitapevi, 2015.
- Neto Ulisses Terto, *Protecting Human Rights Defenders in Latin America;A Legal and Socio- Political Analysis of Brazil*, Mexico: Palgrave Macmillan,2018.
- Nie Norman H., Verba Sidney, *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, Çev: İlter Turan, Tunçer Karamustafaoğlu,Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları ,1989.
- Orhan Esra Akay, *Toplumsal, Kültürel ve Katılımsal Boyutuyla Siyasal Davranışın Sosyo- Politik Analizi*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Örs H. Birsen, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Özbudun Sibel, *Latin Amerika'da İsyanın Tarihi*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2008.
- Özsoylu Ahmet Fazıl, Algan Neşe, *Dünya Ekonomisinin Yeni Aktörleri; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin*, Adana: Karahan Kitapevi,2011.
- Öztañ G. Gürkan, *Korporatizm Özgürlükten Yoksun Bir Üçüncü Yol*,Siyasal İdeolojiler: 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, Editör: H.Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,(ss.515-537), 2008.

- Parsons Talcott, Gerald M. Platt, *Structure of the Cultural System*, The American Universty, Harvard University Press Cambridge: Massachusetts, 1973.
- Pye Lucian W., Verba Sidney, *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press, 2015.
- Roberts J.M., *Avrupa Tarihi*, İstanbul :İnkılap Kitapevi, 2015.
- Rohe Karl, *Politische Kultur: Zum Verständniseines theoretischen Konzepts*, Politische Kultur in Ost- und Westdeutschland, Herausgegeben von Oskar Niedermayer und Klaus von Beymess. (pp.01-22), 1996.
- Rolfe Meredif, *Voter Turnout A Social Theory of Political Participation*, New York: Cambridge University Press 32 Avenue of the Americas, 2012.
- Sağır Sert Meral, *Çağdaş Psikoloji Akımları*, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı Ders Kitabı,(ss.01-304), 2019-2020.
- Sander Oral, *Siyasi Tarih I İlk Çağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitapevi, 2016
- Sander Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınevi, Ankara, 2012.
- Skidmore Thomas E., *Brazil Five Centuries of Change*, Newyork :Oxford University Press, 1999.
- Lawrence Susan V., Martin Michael F., *Understanding China's Political System*, Congressional Research Service, www.crs.gov, 2012.
- Şavran Temmuz Gönç, vd., *Modern Sosyoloji Tarihi*, Editör: Serap Suğur, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Tanilli Server, *Uygarlık Tarihi*, İstanbul: Adam yayınları, 2001.
- Tilly Charles, *Toplumsal Hareketler*, Çev: Orhan Düz, İstanbul: Babil Yayınları, 2008.
- Topal, Aylin *Latin Amerika'yı anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol*, İstanbul: Yordam Kitap, ,2008.
- Tutar Sibel, *Umudun ve İsyanın Coğrafyasında Tarihi Sokakta Yapanlar: Latin Amerikada Toplumsal Hareketler*, Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika; Tarih, Toplum, Kültür, Editör: Esra Akgemci, Kazım Ateş, İletişim yayınları, İstanbul, (ss.173-184), 2020.

Vergin Nur, *Siyasetin Sosyolojisi*; Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Ankara:Doğan Kitap, 2014.

Weber Max *Sosyoloji Yazıları*, Çev: Talha Parla, İstanbul: Deniz Yayınları, 2008.

Westle Bettina, Markus Tausendpfund, *Politisches Wissen: Relevanz, Messungund Befunde*, Springer Fachmedien Wiesbaden; Springer VS, Wiesbaden 2019.

Yeğin Metin, *Topraksızlar Bir Şenlikli Uzun Yürüyüş*, İstanbul: Öteki Yayınevi, 2015.

Zhong Yang, *New Perspectives on Chinese Politics and SocietyPolitical Culture and Participation in Urban China*, Singapore: Palgrave Macmillan, ,2018.

Makale

Akgemici Esra, Lula Döneminde Brezilya'nın Afrika Politikası: “‘Güney-Güney’ İşbirliği Nereye?”,*Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi* Cilt 1, Sayı 2, 2012.

Arıboğan Deniz Ülke, “Politik Karar, Tutum Ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama Ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji”, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 10,(ss. 37-62), 2020.

Aydemir Süleyman Ruhi, “Siyasal Toplumsallaşma”, *Mevzuat Dergisi*, Sayı 46, 2001.

Aydın Kemal, “Yapısal İşlevselci Teori Ve Toplumsal Tabakalaşma”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 8 2014.

Baviskar Siddhartha,Mary Fran T. Malone,“What Democracy Means to Citizens – and Why It Matters”, *Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* 76, (ss.03-23), 2004.

Bekcan Umut, “Gönülsüz Muhabbetten Dostluğa: 1949 Çin Devrimiyle Birlikte Sovyetler Birliği-Çin Komünist Partisi/Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Değişen Yüzü”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, 2017.

Bilgin Vejdi, “‘Sosyal Akışkanlık’” Kavramı Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 12,Sayı:2, (ss. 297-309), 2003.

- Codato Adriano Nervo, “A political history of the Brazilian transition from military dictators hipto democracy”, *Rev. Sociol. Polit.* vol.2 no.se Curitiba 2006.
- Chunlong Lu, DemocraticValuesAmong Chinese People, Analysis of a public opinion survey, China Perspectives, 2014, URL: <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/413>DOI: 10.4000/chinaperspectives.413 ISSN: 1996-4617 .
- Çakı Caner, Gazi Mehmet Ali, Çakı Gül, “Vietnam Savaşı Sırasında Çin-Abd İlişkileri: Çin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme”,*Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elektronik Dergisi*, Cilt:07, Sayı: 2, 2019 <https://doi.org/10.19145/e-gifder.554951> .
- Çalık Ümit, Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), *Liberal Düşünce Dergisi* , Yıl 16, Sayı 64, 2011.
- Çalışkan Köksal, “Siyasal Kültür: Yeni Yaklaşımlara Genel Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt:4 Sayı: 2, (ss.23-46), 2016.
- Çalışkan Köksal, “Siyasal Kültür Teorisi: “The Civic Culture’ ve Eleştirisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:50, Sayı 1, (ss.27-66), 2017.
- Çalışkan Köksal, “Demokrasi Krizi ve Siyasal Kültür”,*Hacetepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,Cilt 36, Sayı:3,(ss. 51-70) 2018.
- Doğan Kadir Caner, Şentürk Suat Hayri, “İngiltere’de On Yedinci Yüzyıl Devrimler Çağı Ve Parlamentarizmin Gelişimi Doğrultusunda Bütçe Hakkı”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7 Sayı: 14, s. 360 (ss. 353-373), 2017.
- Eyigün Canan, “Düşünce Kuruluşları ve Sivil Toplum İlişkisi: Çin Örneği”, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 03, Sayı 02, (ss. 283-298), 2019.
- Fleischer David, “Political Corruption And Campaign Financing: Brazil'sSlow Shift Towards Anti-Corruption Laws”, *Paperprepared forpresentation at the DEM35 Panel "Corruption in Latin America II: An Overview of thePractical Measuresto Curb Corruption" of the XX International Congress of the Latin American Studies Association (LASA), Guadalajara, México, 1997.*

- Gönenç Levent, “Meşruiyet Kavramı Ve Anayasaların Meşruiyeti Problemi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50 , Sayı 1,2001.
- Göz Mert, Saygılı Esra, “Mao Zedong’un Yaşamı Siyasi, Askeri, Sosyal Ve Kültürel Mücadelesi (1893-1976)”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt:5 Sayı:10, 2015.
- Güç Ahmet, “Konfüçyüs Ve Konfüçyüsçülük”, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 10, Sayı: 2,(ss. 43-65), 2001.
- Kahraman Meriç Demir, Kamusal Alanın Dönüşümü ve Kentsel Mekanın İletişimsel Niteliği Üzerine Düşünmek, *Planlama Dergisi* ;29(3):195–201, 2019.
- Kansu Akasya, “Brezilya Anayasa Yargısı, Kadir Has Üniversitesi”, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt :2 sayı 1 (ss.47-64), 2014.
- KuanHsin-Chi, LauSiu-Kai, Traditional Orientations and Political Participation in Three Chinese Societies, *Journal of Contemporary China*,2002.
- Kuşat Nurdan, Dolmacı Nilgün, “Kamu Tercihi Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, 2011.
- Lisboa Marcos de Barros , Latif Zeina Abdel, “Democracy and Growth in Brazil (Revised Version)”, *Insper Working Paper*, WPE: 311/2013.
- Löwy Michael, “Brezilya’nın Topraksız Kırsal İşçi Hareketinin Sosyo-Dinsel Kökenleri”, Çev: Ecehan Balta, *Praksis*, (ss.209-215), 2014.
- Mahiroğulları Adnan, “Askeri Darbeler Döneminden Sivil Demokrasi Dönemine Brezilya’da Sendikacılık”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, (ss.81-103), 2016.
- Mainwaring Scott, “Politicians, Parties And Electoral Systems: Brazil In Comparative Perspective”, *Kellogg Institute at the University of Notre Dame*, Working Paper 141,1990.
- Moisés José Álvaro, “What Democracy Means To Brazilians”, *José Álvaro Moisés is Professor of the Department of Political Science and Director of the Center for Public Policy Research – NUPPs*, University of São Paulo, 2006

Moisés JoséÁlvaro, “Democracy, PoliticalTrustandDemocratic Institutions (the case of Brazil), Paperpresentedtothese minar DemocracyandCitizensDistrust of PublicInstitutions in Brazil in ComparativePerspective”, *Oxford*, 2007.

Öngel Volkan, “Brezilya’nın Değişmeyen Gerçeği; Yolsuzluk, *Akademik Hassasiyetler*”, Yıl/Year:1 Özel Sayı/Special Issue: 2014.

Pye Lucian W., Leites N., “Nuances in ChinesePoliticalCulture”, *Consultants For The RAND Coparation*, Santa Monica, California, 1970.

Tang Wenfang, Interpersonal Trust and Democracy in China,The Transformation of Citizen Politics and Civic Attitudes in Three Chinese Societies İnternational Congress, *University of Pittsburgh*, 2004.

Tekin Segah, “Latin Amerikada muhafazakarlık ve dış politika: Brezilya Örneği”, *Muhafazarkar Düşünce Dergisi*, Yıl:2014, sayı:51,2017.

Tunç Ahmet, Kızıl Bilal, “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dönüşümü Ve Yerel Yönetimler”, *Birey veToplum Dergisi*, Cilt 8 . Sayı 16, 2018

Timurtaş Mehmet Emin, “Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik Ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü”, *Sakarya İktisat Dergisi* cilt 7, sayı 1, (ss. 52-69), 2018.

Uslu Ateş, “Avrupa’da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840)”, *Akademik İncelemeler Dergisi* Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2014.

Üngör Çağdaş, “Çin ve Üçüncü Dünya”*İstanbul Ü;niversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*,2009.

Yıldırım Yavuz, “Lula da Silva’dan Bolsonaro’ya Brezilya’da Siyasal Dönüşüm”, *Mülkiye Dergisi*, 44 (3), 2020.

Yang Zhong, Political Interests in Rural China, The Transformation of Citizen Politics and Civic Attitudes in Three Chinese Societies international Congress, The University of Tennessee, 2004.

Tez

Acar Eray, “Siyasal Kültür, Siyasal Katılım İlişkisi ve Kütahya İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma”,(Dumlupınar Üniversitesi,SBE Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Y.L. Tezi), Kütahya, 2002.

Demirel Feyza Nur, “Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetçilik Anlayışının Dış Politika Üzerindeki Etkileri”, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, SBE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Y.L.Tezi), Afyon, 2019.

Gezgüç Gözde Müşerref, “Arjantin (1976), Brezilya (1964), Şili (1973) Ve Türkiye’de (1980) Askeri Darbeler: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, (Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı ,Dr. Tezi) Muğla, 2013.

Kitınur Sevda Kaya, “Kültür Devrimi Sonrası Çin Sinemasında Kolektif Hafıza Olgusu: Yara/Hasar Filmleri”, (Ege Üniversitesi SBE Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Y.L. Tezi), İzmir, 2017.

Sunay Cengiz, “Türkiye’de Kentleşme ve Değişen Siyasal Kültür”, (Kocaeli Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı , Y. L. Tezi),Kocaeli, 2004.

Tekin Segâh, “Brezilya’nın Dış Politikası: Gelenek Ve Değişim”, (Selçuk Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı), Konya, 2016.

Yıldız Ünal, “Üniter Ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme”, (Başkent Üniversitesi, SBE Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Y.L.Tezi),Ankara, 2018.

Yılmaz Levent, Siyasal Kültür Kriz Etkileşimi Çerçevesinde Türk Siyasal Kültürünün Kriz Alanları, (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Y.L. Tezi), İzmir, 2003.

Zumulayı Ababaıkelı, “Dışa Açıldıktan Sonra Çin Finans Sektörünün Gelişimi”, (İstanbul Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı, Y.L.Tezi), İstanbul, 2010.

Rapor

Sobacı Mehmet Zahid, Köseoğlu Özer, “Başkanlık sistemlerinde yerel yönetimler; Abd, Brezilya, şili, Endonezya ve Güney Kore”, Rapor, *Seta*, 2016, <https://setav.org/assets/uploads/2016/05/baskanlik-sistemlerindeyerel-yoonetimler-pdf.pdf>.

T.C. Başbakanlık “Devlet Planlama Teşkilatı, 9. Kalkınma Planı 2007-2013,Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele” Özel *İhtisas Komisyon Raporu*, 2007

https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/09_GelirDa%C4%9F%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1veYoksulluklaM%C3%BCcadele.pdf.

Ropörtaj

Sezen Seriyte, Çin Siyasal ve Yönetim Sistemi Üzerine, Bölge Uzmanı ile Söyleşi,Röpörtaj sahibi: Haşim Kara,Doğu Asya Araştırmaları Dergisi Yıl/Year/4 Sayı/Issue/8 Haziran 2021.

İnternet

Aktan Sertaç, Brezilya: 'Car Wash' yolsuzluk operasyonları kapsamında eski Devlet Başkanı Temer tutuklandı, EuroNews, 21.03.2019, <https://tr.euronews.com/2019/03/21/brezilya-car-wash-yolsuzluk-operasyonlari-kapsaminda-eski-devlet-baskani-temer-tutuklandi> Erişim Tarihi:08.10.2021.

Anadolu Ajansı, SP'deMichelTemer'e protesto,<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/sao-pauloda-rousseffin-yerine-gelen-michel-temere-karsi-gosteri-duzenledi--/4> , 21.05.2016, Erişim Tarihi: 08.10.2021.

Bag Mustafa, Binlerce öğrencinin hayatını kaybettiği Tiananmen katliamında neler yaşandı?,Euronews, 04.06.2021 <https://tr.euronews.com/2021/06/04/binlerce-ogrencinin-hayatini-kaybettigi-tiananmen-katliami-neden-yasandi-cin-komunist> ErişimTarihi: 03.11.2021.

Britannica, Eurico Gaspar Dutra president of Brazil Biyografi <https://www.britannica.com/biography/Eurico-Gaspar-Dutra> Erişim Tarihi: 15.08.2021.

Canik Muhammed Emin, Eski Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva hakkında yolsuzluk davalarında verilen hükümler iptal edildi, Anadolu Ajansı, 09.03.2021 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/eski-brezilya-devlet-baskani-lula-da-silva-hakkinda-yolsuzluk-davalarinda-verilen-hukumler-iptal-edildi/2169264> Erişim Tarihi:08.10.2021.

Dış Ekonomik İlişkilerKurulu, Brezilya Ülke Bülteni 2015. <https://www.deik.org.tr/uploads/brezilya-ulke-bulteni-kasim-2015.pdf> Erişim Tarihi: 04.11.2021.

Kayaoğlu Arzu, Çin Kültür Devrimi: Toplu cinayetlerin 50. yıl dönümü, 16.05.2016, Erişim Tarihi: 21.10.2021 <https://tr.euronews.com/2016/05/16/cin-kultur-devrimi-toplu-cinayetlerin-50-yil-donumu> .

Koyuncu Hüseyin, ABD'nin Latin Amerika'da darbeler tarihi: Son hedef Venezuela mı? Euronews, 27.01.2019, <https://tr.euronews.com/2019/01/27/abd-nin-latin-amerika-da-darbeler-tarihi-son-hedef-venezuela-mi> Erişim Tarihi: 25.10.2021.

Merey Alper, 31 Mart 1964 Brezilya Darbesi, TUIÇ Akademi, <https://www.tuicakademi.org/31-mart-1964-brezilya-darbesi/> Erişim tarihi: 21.08.2021.

Örmeci Ozan, 2014 Brezilya Devlet Başkanlığı Seçimleri, <http://politikaakademisi.org/2014/08/23/2014-brezilya-devlet-baskanligi-secimleri/,23.08.2014>, Erişim Tarihi:20.09.2021.

T. C. Dışişleri Bakanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi:05.10.2021.

T. C. Dış İşleri Bakanlığı, Brezilya Siyasi Görünümü <https://www.mfa.gov.tr/brezilya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, Erişim tarihi: 07.09.2021.

Anayasalar

Constitution Of The Federative Republic Of Brazil, Chamber Of Deputies Directing Board, 53rd Congress – 4th Session, 2010, Article 59. Ss. 62-63 https://www.oas.org/es/sla/ddi/docs/acceso_informacion_base_dc_leyes_pais_b_1_en.pdf Erişim tarihi 08.09.2021.

China (People's Republic of)'s Constitution of 1982 with Amendments through 2018, https://www.constituteproject.org/constitution/China_2018.pdf?lang=en Erişim Tarihi: 05.10.2021.

Belgeseller

Aydın Sedat, Çin'de seçimler nasıl yapılıyor?, CRJ Türk, <https://www.youtube.com/watch?v=YQp93uundWE> 01.07.2020 Erişim Tarihi: 01.11.2021.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kültürel Sistemin yapısı	18
Tablo 2: Genel Eylem Sisteminin Temel Yapısı	18
Tablo 3: AGİLŞemasının Toplumun Alt Sistemlerine Uygulanışı.....	18
Tablo 4: Siyasal Sistem Şeması	27
Tablo 5: Siyasal Sistem Diyagramı.....	28
Tablo 6: Siyasal Etkinliklerin Boyutları ve Yolları.....	29
Tablo 7: Siyasal Sosyallezyon Diyagramı.....	37
Tablo 8: Siyasal Oryantasyonun Boyutları	39
Tablo 9: Siyasal Kültürel Tipleri.....	41
Tablo 10: Çin Siyasi Sistemini Oluşturan Temel Kurumlar.....	81
Tablo 11: Çin'in Yönetim Yapılanması.....	87

ÖZGEÇMİŞ

Erbil ailesinin bir ferdi olarak doğdu. İlkokul, ortaokul, lise öğrenimini 2002-2014 tarihleri arasında Malatya’da tamamladı. 2014-2019 yılları arasında İngilizce hazırlık da dahil olmak üzere Karabük Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde okudu. Bu süreç içerisinde akademik olarak ulusal ve uluslararası 7 kongreye katıldı ve katılımlarım dahilinde sunduğu bildirilerimden kaynaklı 7 yayını mevcuttur. 2019’un Eylül ayında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde Uluslararası İlişkiler Bölümü Bölge Çalışmaları Anabilim dalında Yüksek Lisans Programı’na başlamıştır.

